

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

เรื่อง

การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง

Development Based on Area for Creation of Community Network
in Natural and Environmental Conservation of
Tham Lay Khao Kop, Trang Province

โดย

ดร.กาญจนา คำจตุ
รศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์
ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณีต

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766003

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

เรื่อง

การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง

Development Based on Area for Creation of Community Network
in Natural and Environmental Conservation of
Tham Lay Khao Kop, Trang Province

โดย

ดร.กาญจนา ดำจตุ
รศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์
ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณีต

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766003

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Final Drafted Research Report

Research Program

Development Based on Area for Creation of Community Network
in Natural and Environmental Conservation of
Tham Lay Khao Kop, Trang Province

BY

Dr. Kanjana Damjutti

Assoc. Prof. Dr. Termsak Thong-In

Asst. Prof. Dr. Yuttana Pranee

Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E.2566

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800766003

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง
คณะผู้วิจัย:	ดร.กาญจนา คำจตุติ รศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณีต
ส่วนงาน:	คณะสังคมศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์
ปีงบประมาณ:	2566
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง 2) เพื่อศึกษากิจกรรมเครือข่ายในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง และ 3) เพื่อพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จากนักท่องเที่ยว กลุ่มเครือข่าย อสม. จำนวน 25 รูปหรือคน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

1. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในแต่ละด้านดังนี้ ด้านบุคลากร ผู้นำกิจกรรมหรือคนพาเรือนำล่อตถ้า เป็นคนในพื้นที่ มีความสามารถในการอธิบายดี มีความจริงใจ มีมุขขำ มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นในเรื่องผิวพรรณ และบุคลิก ด้านสถานที่ความมีลักษณะเฉพาะ อุปสรรคถ้าเลเขากอบอยู่ในการรับผิดชอบของกรมทรัพยากรธรณีและสิ่งแวดล้อม ทำให้มีปัญหาในโอกาสได้รับการพัฒนา ด้านกิจกรรมจุดแข็ง ความพิเศษในการล่องเรือล่อตถ้าเพื่อเข้าชมธรรมชาติ มีโอกาสในการสอดแทรกธรรมชาติอย่างมีธรรมชาติอย่างมีศิลปะ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ใกล้เส้นทางหลัก ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว จากเว็บไซต์การท่องเที่ยวของจังหวัด จากเฟสบุ๊ค มีการบอกต่อ จุดอ่อน ด้านบุคลากรดูแลนักท่องเที่ยวมีปริมาณน้อย ด้านสถานที่จอดรถน้อย อุปสรรค คือ งบประมาณการพัฒนาทั้งบุคลากรและพื้นที่ถ้าเลเขากอบ

2. กิจกรรมเครือข่าย เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มเครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่ กิจกรรมการปลูกต้นไม้ กิจกรรมการทำความสะอาด โดยกลุ่มอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) จากการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันของกลุ่มต่างๆ ในท้องถิ่น

3. การพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง องค์การบริหารส่วนตำบล เพิ่มกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นผู้ประสาน

กิจกรรมจากกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ เช่น การเล่นสบบ้า สาธิตการทำกรงนก สาธิตการทำผ้าบาติก วัด เข้ามาร่วมกิจกรรมอบรมให้ความรู้ที่ยาวอย่างมีธรรม ลอดถ้ำอย่างมีศิลป์ โรงเรียนมีรายวิชาเพื่อท้องถิ่น เช่น มัคคุเทศน์ และเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ต่างๆ ประชาชนมีส่วนร่วมในการปลูกและอนุรักษ์พันธุ์ไม้ และอาชีพเฉพาะและการละเล่นของท้องถิ่น เพิ่มข้อเสนอแนะนำการท่องเที่ยวทั้ง 8 เส้นทางในตำบลเขากอบ ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ OTOP วังเทพธารโ

คำสำคัญ : การพัฒนาเชิงพื้นที่, เครือข่ายชุมชน, การอนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม, ถ้าเลเขากอบ

Research title: Development Based on Area for Creation of Community Network in Natural and Environmental Conservation of Tham Lay Khao Kop, Trang Province.

Researcher: Dr.Kanjana Damjutti, Assoc. Prof. Dr. Termsak Thong-In, Asst. Prof. Dr.Yuttana Praneet.

Department: Faculty of Social Sciences Department of Political Science

Fiscal year: 2566/2023

Research budget: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The objectives of this research are 1) to study the potential of the natural tourist attraction, Tham Le Khao Kop, Trang Province, 2) to study network activities in conserving the natural tourist attraction, Tham Le Khao Kop, Trang Province, and 3) to develop the potential. of the natural tourist attraction conservation network, Tham Le Khao Kop, Trang Province. Using qualitative research (Qualitative Research) by collecting data through observational methods. In-depth Interviews and Focus Group Discussions from tourists. Network group of 25 village health volunteers or people and analyzed the data by describing.

The research results were revealed as follows;

The potential of natural tourist attractions, Tham Le Khao Kop, Trang Province, has strengths, weaknesses, opportunities, and obstacles in each aspect as follows: Personnel, activity leaders or rowers leading the boat through the cave. Be a local person Has the ability to explain well, is sincere, has a sense of humor, and has unique local characteristics in terms of complexion and personality. The location has specific characteristics. The obstacles at Tham Le Khao Kop are under the responsibility of the Department of Natural Resources and Environment. causing problems in the opportunity for development Activity strengths What's special about taking a boat trip through the cave to see nature? There is an opportunity to teach and integrate Dhamma, travel with Dhamma, and walk through caves with morality. Facilities Near the main route Access to tourist attractions from the province's tourism website and from Facebook, there is word of mouth. Weaknesses include a small number of

personnel to take care of tourists. Regarding the lack of parking spaces, the obstacle is the budget for development of both personnel and the Tham Le Khao Kop area.

2. Network activities to conserve natural resources and create participation of various network groups in the area, tree planting activities cleaning activities by a group of village volunteers (VHVs) from the division of responsibilities among various local groups.

3. Developing the potential of the natural tourist attraction conservation network, Tham Le Khao Kop, Trang Province, Subdistrict Administrative Organization Increase activities to preserve and promote tourism. Be the coordinator of activities from various groups in the area, such as playing saba, demonstrating bird cage making. Demonstration of batik making at temples. Come join in training activities to provide knowledge about traveling with Dhamma. Pass through the cave with morality The school offers local subjects such as tour guides and is a learning center about various plant species. People participate in planting and preserving plant species and specific occupations and local games. Add recommendations for travel on all 8 routes in Khao Kop Subdistrict. Promote OTOP products at Wang Thep Tharo

Keywords: Development Based on Area, Creation of Community Network, Natural and Environmental Conservation, Tham Lay Khao Kop

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.3 ปัญหาการวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตการวิจัย	5
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่.....	7
2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	13
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว.....	22
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ.....	32
2.5 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	39
2.6 ทรัพยากรการท่องเที่ยว	54
2.7 ข้อมูลบริบทพื้นที่ที่วิจัย	56
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	59
2.9 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	69
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	71
3.1 รูปแบบการวิจัย.....	71
3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	72
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	73
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	74
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	77

3.6 สรุปกระบวนการวิจัย.....	78
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	79
4.1 วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง.....	81
4.2 กิจกรรมเครือข่ายในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง.....	90
4.3 การพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเล เขากอบ จังหวัดตรัง.....	92
4.4 องค์ความรู้เกี่ยวกับอาหารพื้นบ้านยอดนิยม.....	97
บทที่ 5 สรุป อภิปราย และเสนอแนะ.....	100
5.1 สรุป.....	101
5.2 อภิปรายผล.....	104
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	110
บรรณานุกรม.....	113
ภาคผนวก.....	123
ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	124
ภาคผนวก ข ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรม.....	140
ภาคผนวก ค ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์.....	145
ภาคผนวก ง ภาพกิจกรรมการดำเนินการวิจัย.....	148
ประวัติคณะผู้วิจัย.....	159
แบบสรุปโครงการวิจัย.....	.....

สารบัญแผนภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	Carrying Capacity Assessment for Tourism Development.....	90
2.2	แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย.....	90
4.1	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	97

บทที่ ๑

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

1.1.1 ความเป็นมา

การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและกระตุ้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ ส่งผลให้เกิดการจ้างงาน การสร้างอาชีพ การกระจายรายได้ รวมไปถึงการเกิดการค้าและการลงทุนในธุรกิจที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค และในการสร้างความมั่นคงให้กับชุมชน ที่มีความหลากหลายทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนการมีประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่า

รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของเครือข่ายและชุมชนที่เป็นรากฐานของประเทศ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวระดับชุมชนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการแก้ไขปัญหาที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของประเทศ ทั้งในด้านของแหล่งท่องเที่ยว ด้านคุณภาพในการให้บริการ ด้านความพร้อมของบุคลากรทางการท่องเที่ยว รวมถึงการให้ความสำคัญกับการทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ ระหว่างภาคีเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในรูปแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของเป็นผู้ดำเนินการและเป็นผู้จัดการ หรือประสานงานในชุมชนด้วยตัวเอง โดยนำสินค้าและบริการที่มีอยู่ในชุมชน มาสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการรักษาวิถีชีวิตของชุมชน รวมไปถึงการปกป้องวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีที่มีคุณค่า

นอกจากนี้ ยังเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีเป้าหมายหลักในการยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของหมุนักเที่ยวกันในปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ความเป็น

เอกลักษณ์ของสถานที่ ตลอดจนการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษา และการอนุรักษ์ทรัพยากร ในชุมชนนั้นๆ

การให้ชุมชนมีกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานที่ดูแลจัดการแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ให้การท่องเที่ยวได้มีกิจกรรมหลายๆ รูปแบบ ในการรองรับนักท่องเที่ยว โดยชุมชนมีส่วนร่วมและยังสามารถรักษา วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ได้ ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลขาธิการ จังหวัดตรัง ยังไม่ได้รับโอกาสจากหน่วยงานต่างๆ ในการให้คำแนะนำ การอนุรักษ์ธรรมชาติและภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของท้องถิ่นจากที่กล่าวมาข้างต้น ทางออกที่ดีที่สุดคือการให้เครือข่ายคนในพื้นที่ได้ดูแลทรัพยากรทางธรรมชาติที่ท้องถิ่นมี ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงศักยภาพเครือข่ายชุมชน ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติถ้าเลขาธิการ จะทำอย่างไรให้ประชาชน ชุมชน วัด โรงเรียน ในชุมชนนั้นร่วมมือกันเป็นเครือข่ายพลังชุมชน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และรักษาภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ ตามวิถีชีวิตที่เป็นธรรมชาติซึ่งเป็นเอกลักษณ์ และเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนการพัฒนาการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยประชาชน ชุมชน วัด โรงเรียน ในชุมชนนั้น สร้างเป็นเครือข่ายในชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อไป

1.1.2 ความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ขับเคลื่อนและกระตุ้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ ส่งผลให้เกิดการจ้างงาน การสร้างอาชีพ การกระจายรายได้ รวมไปถึงการเกิดการค้าและการลงทุนในธุรกิจที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค และในการสร้างความมั่นคงให้กับชุมชน ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวสูงกว่าหลายประเทศ เนื่องจากมีความหลากหลายทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความมีอัธยาศัย ตลอดจนการมีประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่า ที่สามารถใช้เป็นปัจจัยในการดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้อย่างดี^๒ การท่องเที่ยวมีการแข่งขันที่สูงและสร้างรายได้ให้กับประเทศถึงร้อยละ 61 ของมวลรวมรายได้ทั้งหมด ทำให้รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพ มีขีดความสามารถในการแข่งขันกับประเทศอื่นได้มากขึ้น จากแผนการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560- 2564) มีการกำหนดกลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนที่เน้นการวางรากฐานของประเทศ ส่งเสริมการท่องเที่ยวระดับชุมชนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการแก้ไขปัญหาที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของประเทศ ทั้งในด้านของแหล่งท่องเที่ยว ด้าน

^๒สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, “โครงการเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”, 2560), หน้า 1-1.

คุณภาพในการให้บริการ ด้านความพร้อมของบุคลากรทางการท่องเที่ยว รวมถึงการให้ความสำคัญกับการทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ ระหว่างภาคีเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน^๓ ตามแผนการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 ที่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ด้วยการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของเป็นผู้ดำเนินการและเป็นผู้จัดการหรือประสานงานในชุมชนด้วยตัวเอง โดยนำสินค้าและบริการที่มีอยู่ในชุมชน มาสร้างมูลค่าเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการรักษาวิถีชีวิตของชุมชน รวมไปถึงการปกป้องวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีที่มีคุณค่าการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวนั้น เพื่อการส่งเสริมโครงการต่างๆ และกิจกรรมของชุมชน โดยที่มีเป้าหมายหลักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ และเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น^๔ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ซึ่งเป็นที่ยอมรับของหมุ่กันในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

ความเป็นเอกลักษณ์ทางธรรมชาติตลอดจนการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแล รักษา และการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชนนั้นๆ จึงทำให้ชุมชนมีการนำทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมรวมถึงวิถีชีวิตที่มีความโดดเด่นมาดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ และเกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ภายในชุมชนในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมจำเป็นที่ชุมชนต้องรวมตัวกันเข้ามาจัดการให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติอยู่ในกฎ กติกาของแหล่งท่องเที่ยว นั้น การจัดระเบียบการแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน การสร้างมาตรฐานต่างๆ ของการอนุรักษ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้หากชุมชนมีความพร้อม มีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการอนุรักษ์การท่องเที่ยวแล้วนั้น ผู้นำชุมชน และตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่ม อสม. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์กร บริการส่วนตำบล คณะครูอาจารย์ในโรงเรียนวัดเขากรอบ วัดเขากรอบ เป็นต้น มาประชุมเสวนาสร้างวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน ซึ่งเป็นการฉีกกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็นภาพเดียวกัน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำ

^๓กรมการท่องเที่ยว, 2559, หน้า 4.

^๔กรมการท่องเที่ยว, 2559, หน้า 4.

วิสัยทัศน์ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็นทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป

ถ้าหากชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย จะสามารถได้รับการส่งเสริม สนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนา มีกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานที่ดูแลจัดการแหล่งท่องเที่ยววนั้น ๆ ให้การท่องเที่ยวได้มีกิจกรรมหลายๆ รูปแบบ ในการรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก โดยชุมชนมีส่วนร่วมและยังสามารถรักษา วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ได้ ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลขาธิการจังหวัดตรัง ยังไม่ได้รับโอกาสจากหน่วยงานต่างๆ ในการให้คำแนะนำ การอนุรักษ์ธรรมชาติและภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของท้องถิ่น

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงศักยภาพเครือข่ายชุมชนในตำบลเขาอกบ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติถ้าเลขาธิการ และจะทำอย่างไรให้ประชาชน ชุมชน วัด โรงเรียน ในชุมชนนั้นร่วมมือกันเป็นเครือข่ายพลังชุมชน ในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และรักษาภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ ตามวิถีชีวิตที่เป็นธรรมชาติซึ่งเป็นเอกลักษณ์ ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยประชาชน ชุมชน วัด โรงเรียน ในชุมชน ในรูปของเครือข่ายชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของนักท่องเที่ยวและการคงอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลขาธิการ จังหวัดตรัง
- 1.2.2 เพื่อสร้างกิจกรรมเครือข่ายในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลขาธิการ จังหวัดตรัง
- 1.2.3 เพื่อพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลขาธิการ จังหวัดตรัง

1.3 ปัญหาการวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลขาธิการ จังหวัดตรัง
- 1.3.2 เพื่อสร้างกิจกรรมเครือข่ายในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลขาธิการ จังหวัดตรัง
- 1.3.3 เพื่อพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลขาธิการ จังหวัดตรัง

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง” มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง” ผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่เครือข่ายชุมชน การอนุรักษ์ธรรมชาติลุ่มน้ำเลเขากอบ ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

1.4.2 ขอบเขตพื้นที่

ได้แก่ ลุ่มน้ำเลเขากอบ ต.เขากอบ อ.ห้วยยอด จ.ตรัง

1.4.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่อยู่ในพื้นที่วิจัย จำนวน 25 คน ดังนี้

- กลุ่มพระสงฆ์วัดที่อยู่ในพื้นที่
- ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- เจ้าหน้าที่รัฐ
- ประชาชนในพื้นที่
- เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย
- กลุ่มเครือข่ายต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน อสม.
- นักท่องเที่ยว

1.5 คำนิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง” กำหนดนิยามศัพท์ในการวิจัยดังนี้

การพัฒนาเชิงพื้นที่ หมายถึง การพัฒนาแหล่งที่มีคุณลักษณะพิเศษ โดยการพัฒนา ร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสียที่อยู่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือผลประโยชน์โดยตรงจากแหล่งท่องเที่ยววนั้น

เครือข่าย หมายถึง การประสานความร่วมมือระหว่างบุคคล กลุ่มและองค์การที่มีกิจกรรม เป้าหมายที่คล้ายคลึงกัน และเชื่อมโยงผลการดำเนินงานหรือแนวคิดไปสู่กลุ่มหรือองค์การอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างพลังในการแก้ปัญหาและเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันช่วยเหลือกัน โดยผ่านกระบวนการติดต่อที่ผ่านศูนย์กลางแม่ข่ายหรือแกนนำหรือบางเครือข่ายอาจจะมีการติดต่อโดยตรงระหว่างกลุ่ม ซึ่งจะมี

การจัดรูปแบบหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่สมาชิกในเครือข่ายยังคงมีความเป็นอิสระ ซึ่งจะมีรูปแบบการรวมตัวแบบหลวมๆ เฉพาะกิจ ตามความจำเป็นโดยใช้วิธีการทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามที่ตั้งไว้หน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่ เช่น บ้าน วัด โรงเรียน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน สถานีอนามัย กลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่

การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การเข้าชม การท่องเที่ยวที่มีสภาพพิเศษที่ต้องอนุรักษ์ ที่นักท่องเที่ยวจะต้องมีระเบียบ วินัยในการเข้าชม

ถ้าเลเขากอบ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในอำเภอเขากอบ จังหวัดตรัง เป็นถ้ำที่เป็นมีหินงอก หินย้อย ที่ต้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง การพัฒนาร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสียที่อยู่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบ หรือผลประโยชน์โดยตรงจากแหล่งท่องเที่ยว

ด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ชีตความสามารถความพร้อมของสถานที่ในการรองรับนักท่องเที่ยว การอำนวยความสะดวกต่างๆ บุคลากรที่คอยอำนวยความสะดวก ความพร้อมของสถานที่

ด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก หมายถึง ประชาชนเจ้าของพื้นที่และหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งต่างจากที่อื่น

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เอื้อและส่งผลต่อการท่องเที่ยว

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.6.1 ได้ความรู้เกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง

1.6.2 ได้ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมเครือข่ายในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง

1.6.3 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง 1

1.6.4 สามารถนำแนวทางไปพัฒนาศักยภาพโดยเครือข่ายคนในพื้นที่เพื่อร่วมกันสร้างกิจกรรม และช่วยกันอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่เอง

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องประกอบการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ
- 2.5 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- 2.6 ทรัพยากรการท่องเที่ยว
- 2.7 ข้อมูลบริบทพื้นที่ที่วิจัย
- 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.9 กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่

การพัฒนา คือ การทำให้เปลี่ยนแปลง การทำให้ดีขึ้น เป็นความเจริญก้าวหน้าโดยทั่วไป เช่น การพัฒนาชุมชน พัฒนาประเทศ คือ การทำสิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้นเจริญขึ้นสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้น¹ การพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การพัฒนาที่มีคุณภาพครบทั้งสามด้านประกอบด้วย ชีวิตรมณูษย์สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่เพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ ลดการเบียดเบียนกัน และเกื้อกูลต่อกันให้มากขึ้น²

---

¹สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (พิมพ์ครั้งที่ 5), (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนส์ โตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓.

²พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), หน้า 106.

การพัฒนาที่มีแนวคิดที่สำคัญ 5 ประการ คือ

- 1) การพัฒนาเป็นกระบวนการ (Process) การพัฒนาเป็นกระบวนการศึกษา วิเคราะห์ ปัญหา และความต้องการของมนุษย์
- 2) การพัฒนาเป็นวิธีการ (Method) การพัฒนาประกอบด้วยวิธีการในการจัดการระบบ ทรัพยากรต่างๆ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการ
- 3) การพัฒนาคือการเคลื่อนไหว (Movement) การพัฒนามีลักษณะเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่การพัฒนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับการระดมความร่วมมือทางสังคม
- 4) การพัฒนาคือการจัดทำโครงการหรือโปรแกรม (Project or Program) โครงการ หรือโปรแกรม เป็นการปฏิบัติการอย่างหนึ่งของการพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาต่างๆ ทำให้ วัตถุประสงค์ของการพัฒนาเป็นจริง
- 5) การพัฒนาคือการใช้โอกาส (Opportunity) การให้โอกาสแก่บุคคลในการพัฒนาชีวิต สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่จำเป็น³

การพัฒนาเชิงพื้นที่ การบริหารจัดการในแนวใหม่ที่ดำเนินการจากฐานรากขึ้นสู่ข้างบน เป็นส่วนสะท้อนว่า แนวทางในการให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติราชการของรัฐอย่างแท้จริง นั้นควรเป็นอย่างไร โดยผู้ดำเนินการรับฟังเสียงจากประชาชนและชุมชน ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ทำนาย ของคนทำงานซึ่งจะต้องแสวงหาวิธีการสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ในมิติต่างๆ และเน้นการ เสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนโดยใช้ "การวิจัยเป็นเครื่องมือ" เพื่อการบูรณาการในระดับชุมชนหรือ พื้นที่ (Community/Area-Based Approach) จึงเป็นแนวทางใหม่ที่เรียกได้ว่าเป็นการทำงาน แบบ "ฐานรากขึ้นสู่ข้างบน" อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม การสกัดความต้องการอันหลากหลายของ ชุมชนออกมาเป็นงานในระดับที่คณะทำงานมีศักยภาพเพียงพอที่จะตอบสนองได้เป็นปัจจัยแห่ง ความสำเร็จขั้นต้น บวกกับการชี้แนะให้ชุมชนตั้งอยู่ในวิถีสันติธรรมนั้นเป็นจุดร่วมระหว่างคณะทำงานที่ จะต้องตกลงกับชาวบ้านให้เข้าใจว่า เราได้สามารถให้ได้ทุกอย่างดังที่พวกเขาร้องขอ แต่เราจะให้ได้ ในสิ่งที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากชาวชุมชนมาร่วมกันก่อให้เกิด สร้างให้มีขึ้นและรักษาให้ ยั่งยืนโดยคนในชุมชนนั่นเอง

"การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ หรือ area – based approach คือการบริหารจัดการที่ลง ไปทำกระบวนการในพื้นที่เป้าหมาย โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ ภาควิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน ให้มาร่วมแก้ไขปัญหาในเรื่องใหญ่ที่ทุกคนในพื้นที่เห็น ว่าต้องแก้ไข และจะสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของคนในพื้นที่ ในลักษณะทำไป ปรับไป เรียนรู้ไป เพื่อ

---

³ Brookfield, *Self-Directed Adult Learning: Critical Paradigm*, Adult Education Quarterly 1984, p. 35.

ความพยายามร่วมกันและไม่มาเป็นปกป้องต่อกัน” วิธีการส่งเสริมให้คนมีความรักกันและมีความรู้ร่วมกัน มีการค้นคว้าวิจัยจนได้เครื่องมือ ที่เรียกว่า (AIC) ซึ่งเป็นวิธีการและเทคนิคในการเอาคนที่จะทำงานร่วมกันทั้งหมดในระบบเข้ามาประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ซึ่ง จะดำเนินการใน 3 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 คือ A : Appreciation

ชั้นที่ 2 คือ I : Influence

ชั้นที่ 3 คือ C : Control

ชั้นที่ 1 คือ A : Appreciation คือ “การทำให้ทุกคนเกิดการยอมรับและชื่นชมคนอื่น โดยไม่รู้สึกรู้สีกหรือแสดงการต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์” ในกระบวนการขั้นนี้ ทุกคนจะมีโอกาสแสดงออกอย่างทัดเทียมกันด้วยภาพ ข้อเขียน และคำพูด ว่าเขาเห็นสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร และเขาอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทุกคนมีโอกาสใช้ข้อเท็จจริง เหตุผล และความรู้สึก ตลอดจนการแสดงออกในลักษณะต่างๆ ตามข้อเท็จจริง เมื่อทุกคนได้แสดงออกโดยได้รับการยอมรับจากคนอื่น ๆ จะทำให้คนมีความรู้สึกที่ดีมีความสุข มีความอบอุ่น และเกิด “พลังร่วม” ขึ้นในระหว่างคนที่มาประชุมด้วยกัน ในช่วงของการแสดงออกของแต่ละคนอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร เป็นการใช้จ่ายเงินตนาการที่ไม่ถูกจำกัดด้วยปัจจัยและสถานการณ์ต่างๆ ในปัจจุบัน จึงทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การมองการณ์ไกล การมองภาพกว้าง และการคิดสิ่งแปลกใหม่ได้ดีกว่าการคิดจากสภาพปัญหาหรือข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน นั่นคือการใช้ “จิตนาการ” (Imagination) ซึ่งจะมีพลังมาก ขึ้นกลายเป็น “วิสัยทัศน์ร่วม” (Shared Vision) หรือ “อุดมการณ์ร่วม” (Shared Ideal) ซึ่งได้แก่ “สิ่งที่มุ่งมาดปรารถนาาร่วมกันหรือเป้าหมาย” นั้นเอง

ชั้นที่ 2 คือ I : Influence คือ การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่มาช่วยกันกำหนดวิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์ (Strategy) ที่จะให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มได้อย่างดีที่สุด ในขั้นนี้ทุกคนมีโอกาสทัดเทียมกันที่จะให้ข้อคิดเห็น ว่า วิธีการสำคัญที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมนั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง เมื่อทุกคนแสดงความคิดเห็น แล้วจะนำ “วิธีการ” ที่เสนอแนะทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่ แยกแยะ และพิจารณาาร่วมกัน จนกระทั่งได้ “วิธีการสำคัญ” ที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่า จะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่กลุ่มต้องการ ซึ่งในการพิจารณาเลือกวิธีการสำคัญนั้น สมาชิกกลุ่มจะมี “ปฏิสัมพันธ์” (Influence หรือ Interaction) ซึ่งกันและกันสูง รวมถึงการถกเถียงโต้แย้งกันด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้วิธีการที่กลุ่มเห็นร่วมกันว่าดีที่สุด เนื่องจากเป็นการถกเถียงโต้แย้งในระดับวิธีการ ดังกล่าว มี “เป้าหมาย” หรือ “อุดมการณ์” ร่วมกัน ฉะนั้นกลุ่มยังมีแนวโน้มที่จะรักษาความสามัคคี ไว้ได้โดยไม่ยากนัก

ขั้นที่ 3 คือ C : Control คือ การนำ “วิธีการสำคัญ” มากำหนดเป็น “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) อย่างละเอียดว่า ทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีกำหนดเวลาอย่างไร ใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องให้ความร่วมมือ จะต้องใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายเท่าไร จากแหล่งใด จะมีรายได้จากการดำเนินงานดังกล่าวหรือไม่ถ้ามีประมาณเท่าไร และรายละเอียดอื่นๆ ตามที่เห็นว่า ควรระบุไว้ ในขั้นนี้สมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะเลือกเองว่า สมัยใครจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักในเรื่องใด จะเป็นผู้ให้ความร่วมมือในเรื่องใด จะเป็นผู้ร่วมคิดแผนปฏิบัติการข้อใดเป็นการกำหนด “ข้อผูกพัน” (Commitment) ให้ตนเองเพื่อ “ควบคุม” (Control) ให้เกิดการกระทำอันจะนำไปสู่การบรรลุผลที่เป็นเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกันของกลุ่มในที่สุด นอกจากการเข้ารับผิดชอบหรือไม่ความร่วมมือตาม “แผนปฏิบัติการ” ที่กลุ่มร่วมกัน กำหนดขึ้นแล้ว สมาชิกกลุ่มในแต่ละคนยังอาจกำหนด “ข้อผูกพันเฉพาะตัว” (Personal Commitment) ได้อีกด้วย เพื่อเป็นการใช้พลังในส่วนของตัวเองแต่ละคนให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์ มากที่สุด

กระบวนการ AIC จะสร้างพลังสร้างสรรค์ขึ้น เมื่อฝ่ายต่างๆ เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน ต้องมี “I” (Influence) ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดพลัง และต้องมี “C” (Control) ซึ่งได้แก่ “การจัดการ” (Management) และ “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) ที่กำหนดว่าใคร จะทำอะไร อย่างไร เมื่อใด มีค่าใช้จ่ายเท่าไร จะได้เงินจากไหน ถ้าไม่พอจะอย่างไร เป็นต้น

การที่จะผลักดันกระบวนการทัศน์ใหม่ในด้านการพัฒนาให้มีบทบาทในทางปฏิบัตินั้น จะต้องใช้กระบวนการให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมทำงานและเรียนรู้ร่วมกันด้วยความรัก ทุกฝ่ายในที่นี้ หมายถึง เภลภูมิกาคี คือ

1. ชุมชน ได้แก่ องค์กรประชาชน สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา อาสาสมัคร และประชาชนทั่วไป
2. รัฐ ได้แก่ รัฐบาล และหน่วยงานของทางราชการ
3. นักวิชาการ ได้แก่ สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญ และผู้ชำนาญการต่างๆ
4. องค์กรเอกชน ได้แก่ มูลนิธิสมาคม องค์กรสาธารณประโยชน์องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรการกุศล สื่อมวลชน ตลอดจนชมรม และกลุ่มต่างๆ
5. องค์กรธุรกิจ ได้แก่ บริษัท ห้างร้าน และนักธุรกิจ

แนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ ซึ่งกล่าวว่า กระแสในการพัฒนา แบบใหม่มี 2 กระแส กระแสแรกเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแนวคิดของ คณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (CSD) คือมุ่งพัฒนาควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อมอัน เนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนประชากร ส่งผลให้เกิดปัญหาทรัพยากร ร่อยหรอ และการเกิดมลภาวะ กระแสที่สองคือ การพัฒนาตามแนวคิดของยูเนสโก (UNESCO) ที่ให้ความสำคัญแก่คุณค่าของมนุษย์ และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา สำหรับชาวพุทธ

แล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนควร เป็นการพัฒนาเพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืน ควบคู่กับการตอบสนองความต้องการของชนได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสัตว์โลก และประชาชนรุ่นต่อๆ ไปในอนาคตต้องเดือดร้อน โดยกิจกรรมของมนุษย์ต้องสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติต้องบูรณาการทั้งเศรษฐกิจและธรรมชาติเข้าด้วยกัน เพื่อจะพิทักษ์รักษา ทรัพยากรธรรมชาติและการจัดความยากจนออกไป ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงมีแนวทางสรุปได้ดังนี้

1. ต้องมีการวางนโยบายประชากรให้เหมาะสม เช่น ควบคุมจำนวนประชากรด้วยการวางแผน ครอบครัว ในการแก้ปัญหาประชากรที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ การแก้ปัญหาทางการศึกษา เพราะจะครอบคลุมไปถึงการแก้ปัญหาด้านอื่นๆ ทั้งหมด ทั้งปัญหาความยากจน สาธารณสุข ตลอดจนการอนุรักษ์ธรรมชาติ

2. ต้องอนุรักษ์หรือสงวนทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายวิธีเช่น การประกาศพื้นที่เป็นป่าสงวน วนอุทยาน อุทยานแห่งชาติเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า การฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติที่เสื่อมโทรม การรักษาดิน น้ำ และอากาศให้ปลอดภัยและมีผลภาวะ

3. การผลิตเทคโนโลยีกำจัดน้ำเสีย ตลอดจนการปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตไม่สุรุ่ยสุร่าย ประหยัดพลังงาน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะสำเร็จได้จะต้องพัฒนาคนให้มีจริยธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2552) ได้สรุปให้เห็นว่า ปัญหาในการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ไม่ประสบความสำเร็จนั้น เกิดจากกิเลส 3 อย่าง คือ ตัณหา มานะ และทิฐิ จึงต้องพัฒนาคน และเศรษฐกิจให้คู่ขนานไปกับการพัฒนาจริยธรรม ดังนั้น ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงขึ้นกับ 4 ปัจจัย ได้แก่

1. มนุษย์: ต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีสุขภาพดีขยัน อดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุน

2. สังคม: จัดระบบสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การบริหาร ตลอดจนกิจการต่างๆ ให้ผสมกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานแห่งความรู้ความเป็นจริง สร้างบรรยากาศแห่งความไม่เบียดเบียน บรรยากาศแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล พิทักษ์ปกป้องคนที่อยู่ในสถานะต่างๆ ซึ่งมีโอกาส และมีความสามารถต่างกัน

3. ธรรมชาติ: วิธีการพัฒนาต้องยึดหลักให้มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและดำรงชีวิตให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ

4. เทคโนโลยี: การพัฒนาเทคโนโลยีการใช้เทคโนโลยีที่เกื้อกูล ไม่ทำลายธรรมชาตินำของเสียมาผลิตเวียโนใช้ประโยชน์ใหม่ สังคมไทยต้องพัฒนาเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเอง

ต้องใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนประติษฐ์เสกสรรของมนุษย์อย่างไม่ประมาทและเพื่อเกื้อหนุนให้ตนเองมีชีวิตดีงาม สมบูรณ์มีอิสระภาพ และสันติสุข

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550) ได้จัดทำหนังสือเรื่อง “CBT Network Handbook” หรือ “คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ซึ่งส่วนหนึ่งในหนังสือได้กล่าวไว้ว่า “ในขณะที่เราพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปนั้น ชุมชนอื่นๆ ทั้งใกล้และไกลต่างก็พากันหาหนทางในการพัฒนาตนเองเช่นกัน โดยการอนุรักษ์รักษาเพื่อหล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ในรูปแบบของแหล่งหาอาหาร แหล่งเรียนรู้ แหล่งสืบสาน ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และแหล่งหารายได้จาก การท่องเที่ยว จึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนหรือชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะบางอย่าง ใกล้เคียงกัน มาร่วมกันคิด เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทักษะ การเรียนรู้ระหว่างกัน ขยายโอกาส ประสบการณ์ การเรียนรู้ให้กว้างขวาง สร้างความเข้าใจ รวมถึงการมีข้อตกลงร่วมกันในรูปแบบต่างๆ ทางวิชาการเรียกว่า “เครือข่าย” นั่นเอง ซึ่งเครือข่ายในที่นี้อาจจะเป็นเครือข่ายการอนุรักษ์ เครือข่ายการจัดการหรือเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวก็ได้”

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

ความหมายของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมว่าการมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคมทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม⁵ การมีส่วนร่วม (Participation) คือ เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความต้อการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและความเห็นพ้องต้องกัน จะต้องมีการเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลเบื้องต้นของการที่มีคนมารวมกันได้ ควรจะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมด ที่ทำโดยกลุ่มหรือในนามกลุ่มนั้น กระทำผ่านองค์การ (Organization) ดังนั้น องค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้⁶ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และการแก้ปัญหาาร่วมกันด้วยความคิดสร้างสรรค์ร่วมกับวิทยาการที่เหมาะสม ตลอดจนสนับสนุน ติดตามผล

⁵W. W. Reeder, *Some Aspects of The Information Social Participation of Farm Families in New York State*, (New York: Unpublished Ph.D Dissertation, Cornell University, 1974).

⁶ยุพาท รุ่งงาม, “การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณ ในการปฏิรูประบบราชการ”, *ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2545).

การปฏิบัติงานขององค์กรเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง⁷ การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหารและตัดสินใจของท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิดมีความรู้ความสามารถในการกระทำและมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ⁸

รูปแบบการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกันกล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยอำนาจกว่า มีทรัพยากรหรือความรู้ด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐ โดยไม่รู้จักความต้องการของประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียงประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนบางเรื่องเท่านั้น

3. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาด้วยความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย จัดเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริงของประชาชนตามแนวความคิดและหลักการพัฒนาชุมชน เมื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้จะสนับสนุนและส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ⁹

ชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนแบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคมองค์กรต่างๆ ในชุมชนประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตั้งแต่การคิดริเริ่มการพิจารณาตัดสินใจวางแผนการร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบใน

⁷สุรเดช มาสินทรัพย์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ของสถานีตำรวจภูธรอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2545).

⁸อรทัย ก๊กผล, **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมนูญทางสังคม, 2552), หน้า 17 – 18.

⁹เฉลียว บุรีภักดี และคณะ, **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและประเมินโครงการ**, (นนทบุรี : เอส. อาร์. ฟรินด์ส แมสโปรดักส์, 2545), หน้า 132.

ผลกระทบที่เกิดขึ้นรวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตาม จุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

2. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามี ส่วนร่วม แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำที่บรรลุนิติบุคคลที่กำหนดไว้ทำให้ผู้ที่เข้ามามี ส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ¹⁰

รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไว้ในเอกสารประกอบการสอนการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนาเมืองและชนบท โดยได้ข้อสรุปลักษณะการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ ได้แก่

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) การมีส่วนร่วมแบบนี้ประชาชนเป็นผู้ที่มี ส่วนได้ส่วนเสีย และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของ โครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้อง เป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่มีการ จัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบเพื่อรับฟัง ความคิดเห็นและการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้ ยังเป็นช่องทางการกระจายข่าวสารข้อมูล ไปยังประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจ และเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อ ประกอบทางเลือกการตัดสินใจ

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชน และฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมและผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ใช้เวทีสาธารณะในการ ทำความเข้าใจ การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายวิธีการ เช่น การประชุมระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นเชิงวิชาการ (Technical Meeting)

4. การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินงานที่ เป็นระบบ และมีความชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบังของผู้ที่มี ส่วนได้และส่วนของโครงการ การประชาคมและคณะกรรมการจัดประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของ ผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และมีการแจ้งให้ทุกฝ่าย ทราบอย่างชัดเจน

¹⁰สุชาติ จักรพิสุทธิ์, “การศึกษาทางเลือกของชุมชน”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, (มิถุนายน – สิงหาคม 2547), หน้า 27.

5. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้นๆ ซึ่งอาจจะดำเนินการโดยการเลือกตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการที่มีอำนาจการตัดสินใจ

6. การใช้กลไกทางกฎหมาย รูปแบบนี้ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรงในเชิงการป้องกันและแก้ไข แต่เป็นลักษณะของการเรียกร้องและการป้องกันสิทธิของตนเองอันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองควรจะได้รับ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้หลักเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายประการ และประชาชนสามารถใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญทั้งในรูปแบบของปัจเจกหรือในรูปแบบกลุ่มองค์กร ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้¹¹

กระบวนการการมีส่วนร่วม

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร ได้กล่าวถึง ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรชุมชนนั้น มี 6 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่องค์กรภาคประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในท้องที่ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชนด้วย

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนในการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่องค์กรภาคประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ/กิจกรรมการพัฒนา รวมทั้งกำหนดวิธีการ แนวทางในการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะนำไปใช้ในกิจกรรมการพัฒนา ตัวอย่างเช่น องค์กรชุมชนและเครือข่ายเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนแม่บทชุมชนและแผนพัฒนาตำบล เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่องค์กรชุมชน และประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหาร ประสานงาน และดำเนินการเพื่อให้กิจการเพื่อให้กิจกรรมลุล่วง เช่นองค์กรชุมชนเข้าไปดำเนินการพัฒนาระบบสหกรณ์ของชุมชน และพัฒนาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากกิจกรรมการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อันพึงได้รับจากการพัฒนาของชุมชน หรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ภาคประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ใครได้รับผลประโยชน์ มี

¹¹ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรพนทิพย์ เพชรมาก, การบริหารสังคม ศาสตร์แห่งศตวรรษเพื่อสังคมไทยและสังคมโลก, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2551), หน้า 47.

ผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นหรือไม่ เป็นต้น ซึ่งในการประเมินผลนั้นอาจจะเป็นการประเมินผล ความก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวม ยอดของการดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 6 การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ประสบการณ์ทำงาน และการสรุปบทเรียน เพื่อให้คนในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ทบทวนการทำงานของตนเอง และหาแนวทางเพื่อ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาในระยะยาว¹²

กระบวนการมีส่วนร่วมที่นำมาประมวลเป็นระดับไว้ได้อีกที่น่าสนใจ โดย ถวิลวดี ได้ทำ วิจัยเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และได้ข้อสรุปถึงกระบวนการมีส่วนร่วม ควรจะมีลำดับขั้น ประกอบไปด้วย การให้ข้อมูล การเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน การปรึกษาหารือการวางแผน ร่วมกัน การร่วมปฏิบัติและการควบคุมติดตามโดยประชาชน โดยเป็นการเริ่มจากการสื่อสารทางเดียว ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลแต่เพียงอย่างเดียวไปจนถึงสื่อสารสองทางที่เป็นการปรึกษาหารือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน และเมื่อสื่อสารกันเข้าใจตรงกันแล้ว จึงเป็นการร่วมทำ และในที่สุดเป็นการร่วมติดตาม ควบคุม ซึ่งนับเป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมสูงสุด

การมีส่วนร่วมที่แท้จริงน่าจะประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ

- 1) การค้นหาปัญหา และสาเหตุ
- 2) การวางแผนดำเนินกิจกรรม
- 3) การลงทุนและการปฏิบัติงาน
- 4) การติดตามและประเมินผล¹³

กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยที่มีความสอดคล้องกับ ทรวงวุฒิ เรื่อง วาทศิลป์ แต่ได้เพิ่มบางประเด็นที่เห็นว่า ยังมีข้อบกพร่องและอาจจะเสริมประเด็นดังกล่าวให้มีความ ชัดเจนขึ้น โดยเริ่มจาก

- 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุ และความต้องการ
- 2) มีส่วนร่วมในการวางแผน
- 3) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- 4) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ

¹²พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, “การสร้างองค์กรชุมชนและเครือข่ายการพัฒนาชุมชน”, เอกสาร ประกอบการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2557), หน้า 13 – 14

¹³ถวิลวดี บุรีกุล, “แนวคิดของการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย”, *จดหมายข่าว สถาบัน พระปกเกล้า*, ปีที่ 2 ฉบับที่ 8, (2543): 4-6.

5) มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล¹⁴

6) มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

ตัวแบบ “ขั้นบันไดการมีส่วนร่วมของพลเมือง” หรือ “Ladder of Citizen Participation” ถือตัวแบบที่ได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง เพราะนำเสนอตั้งแต่ ค.ศ. 1969 ซึ่งแบ่งบันไดการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 8 ขั้น ประกอบด้วย

1. ขั้นการควบคุม (Manipulation)
2. ขั้นการรักษา (Therapy)
3. ขั้นการให้ข้อมูล (Informing)
4. ขั้นการรับฟังความคิดเห็น (Consultation)
5. ขั้นการปรึกษาหารือ (Placation)
6. ขั้นการเป็นหุ้นส่วน (Partnership)
7. ขั้นมอบหมายอำนาจ (Delegated Power)
- 8) ขั้นอำนาจพลเมือง (Citizen Control)¹⁵

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ซึ่งอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ระยะเริ่มแรก การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรมและการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วม โดยการให้การสนับสนุนด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการร่วมมือ รวมทั้งการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุทางสังคม และโดยส่วนตัว
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งนับเป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป¹⁶

---

¹⁴เมตต์ เมตต์การุณจิต, การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการ, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพอยท์, 2553)

¹⁵Shery R. Arnstein, “A Ladder of Citizen Participation”, *Journal of the American Planning Association* 35, (July 1969), pp. 216 - 224.

¹⁶J.M. Cohen and N.T. Uphoff, “Participation’s Place in Rural Development : Seeking Clarity through Specificity”, *World Development*, 8 (3), (1989), p. 223.

ความหมายและองค์ประกอบของความหมาย “เครือข่าย” เครือข่าย คือ สายใยแห่งความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างสมาชิกเพื่อร่วมกัน ปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้และการที่สมาชิกร่วมกัน หรือศักยภาพของตนมารวมเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถจนเพียงพอที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จร่วมกัน ซึ่งนอกจากจะเป็นการเพิ่มพลังการดำเนินงานแล้ว ยังเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองให้กับเครือข่ายอีกด้วย¹⁷

สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550) ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายไว้ในกระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่าวนั้น ถือเป็นเรื่องที่จะต้องใช้ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก กล่าวคือ ภายในตัวชุมชนนั้น สมาชิกในชุมชนเองจะต้องมีความต้องการและมองเห็นถึงความสำคัญหรือความจำเป็นในการมีเครือข่ายหรือการสร้างเครือข่ายหรือการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย และต้องพร้อมให้ความร่วมมือเมื่อเข้าร่วม การมีระบบตัวแทนที่สามารถนำปัญหา/ความต้องการของสมาชิกในชุมชนตนเองเพื่อนำเสนอสู่เวทีของเครือข่าย และตัวแทนสมาชิกชุมชน สามารถถ่ายทอดเรื่องราวความก้าวหน้าให้สมาชิกชุมชนได้รับทราบอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัจจัยภายนอกอาจมีหลายปัจจัย แต่ปัจจัยสำคัญคือหน่วยงานที่เล็งว่ามีความรู้ความต่อเนื่อง ความจริงใจและมีกระบวนการทำงานที่มุ่งสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างน้อยเพียงใด¹⁸

การสร้างความร่วมมือกันในลักษณะของความเป็นหุ้นส่วนในการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในทุกภาคส่วนถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยว¹⁹ รูปแบบโครงสร้างในความร่วมมือที่มีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และขอบข่ายในการสร้างความร่วมมือกัน²⁰ เครือข่ายการท่องเที่ยวแต่ละจังหวัดประกอบไปด้วย หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน หน่วยงานภาคประชาชน และหน่วยงานการศึกษา ที่มารวมตัวกันก่อให้เกิดเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยว ดังนั้น จึงมี

¹⁷สนทยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2550), หน้า 9.

¹⁸สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550).

¹⁹Graci, S. , “ Collaboration and Partnership Development for Sustainable Tourism” , **Tourism Geographies** Vol. 15 No. 1 (2013): 25.

²⁰Jamal & Stronza, “ Collaboration Theory and Tourism practice in protected areas: stakeholders, structuring and sustainability” , **Journal of Sustainable Tourism** Vol. 17 No. 2 (2009): 169.

ความสำคัญซึ่งมีความแตกต่างในเรื่องของบทบาท ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีต่อเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการมีวัตถุประสงค์ร่วมตรงกันและความต้องการบรรลุในพันธกิจเป้าหมายที่มีร่วมกัน

หน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ทำหน้าที่ควบคุมและเสริมสร้างความร่วมมือในการสร้างการสนับสนุนสำหรับความสำเร็จในระยะยาว²¹ สนับสนุนทางด้านโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย และจัดทำนโยบายอย่างเหมาะสมสำหรับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว²² ส่งเสริมให้สถานประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและบริการมีศักยภาพ²³ โดยเน้นการปฏิบัติในเรื่องของการวางแผนนโยบายด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน²⁴ หน่วยงานภาครัฐ หมายถึง ส่วนราชการที่ปฏิบัติตามนโยบายโดยให้การสนับสนุนส่งเสริมการบริหารจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยว โดยใช้ศักยภาพที่มีส่งเสริมให้เครือข่ายทางการท่องเที่ยวมีศักยภาพมีส่วนร่วมในการออกแบบการบริหารจัดการและนำเสนอแนะนโยบาย

หน่วยงานภาคเอกชน เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและบริการ และผู้ประกอบการ ท้องถิ่นก็เป็นส่วนหนึ่งของภาคีผู้ประกอบการ เป็นแหล่งนวัตกรรมสำคัญของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการสร้างงาน²⁵ ใช้ทักษะในการค้นหาแนวคิดการทำตลาดและใช้ข้อมูลในการตัดสินใจได้อย่างถูกต้องสามารถบริหารจัดการความเสี่ยงและได้ผลตอบแทนในรูปของผลกำไร มีความรับผิดชอบในการดำเนินธุรกิจโดยใช้ทักษะความรู้และความสามารถในการดำเนินธุรกิจได้อย่างประสบผลสำเร็จ²⁶ จึงสรุปได้ว่าหน่วยงานภาคเอกชน หมายถึง บุคคลผู้ประกอบการธุรกิจ

²¹Ngo, T., Hales, R., & Lohmann, G., “Collaborative marketing for the sustainable development of community-based tourism enterprises: a reconciliation of diverse perspectives, *Current Issues in Tourism*, Vol. 22 No. 18 (2019): 2280.

²²Anderson, W. & Sanga, J., “Academia–industry partnerships for hospitality and tourism education in Tanzania”, *Journal of Hospitality & Tourism Education* Vol. 31 No. 1 (2019): 43.

²³ภริราวิชญ์ ชัยมา และ สิริสาสน์ พันธุ์มณี, “การสร้างเครือข่ายและศูนย์กลางบริการข้อมูลธุรกิจท่องเที่ยว จังหวัดเชียงราย”, *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, ปีที่ 5 ฉบับที่ 7 (2563): 180.

²⁴รัชนีชีวาต์ ตันติกุลวรา และ สุทธินันท์ โสคติวิไล, “การเสริมสร้างศักยภาพโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดจันทบุรี”, *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (2562): 98.

²⁵strin, S., Gozman, D. & Khavul, S. “The evolution and adoption of equity crowdfunding: entrepreneur and investor entry into a new market, *Small Business Economics*, Vol. 51 No. 2 (2018): 425.

²⁶Kaur H. & Bains, A. “Understanding the concept of entrepreneur competency”, *Journal of Business Management & Social Sciences Research*, Vol. 2 No. 11 (2013): 31.

ท่องเที่ยวและบริการ และผู้ประกอบการท้องถิ่นที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการ เช่น ธุรกิจโรงแรมและที่พัก ธุรกิจร้านอาหาร โดยธุรกิจนั้นได้ผลตอบแทนจากนักท่องเที่ยวในรูปแบบของกำไร

หน่วยงานภาคประชาชน เช่น ชุมชนท่องเที่ยว โดยชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการออกแบบพัฒนาการท่องเที่ยว²⁷ การที่มีองค์กรชุมชนของชาวบ้านทำให้มีการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่องโดยชาวบ้าน เพื่อชาวบ้าน ทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ²⁸ การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป้าหมายเพื่อให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในด้านใดด้านหนึ่งตามความเหมาะสมภายใต้ข้อจำกัดต่างๆ²⁹ จึงสรุปได้ว่าหน่วยงานภาคประชาชน หมายถึง การรวมตัวกันของประชาชนที่รวมตัวกันโดยมีผลประโยชน์และวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมช่วยเหลือสมาชิก มีส่วนร่วมในการออกแบบการท่องเที่ยวของชุมชนโดยมีระบบการบริหารจัดการเพื่อดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเพิ่มการพัฒนาศักยภาพของชุมชน

หน่วยงานการศึกษาหรือสถาบันการศึกษา มีความจำเป็นต้องให้ความรู้กับผู้ที่ส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวและติดตามผลลัพธ์ของการดำเนินการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว³⁰ ส่งเสริมการเรียนรู้และปรับปรุงประสิทธิภาพ และความสามารถของสมาชิกในการทำงานร่วมกัน³¹ ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านองค์ความรู้ต่างๆ ในเรื่องของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนช่วยพัฒนาความรู้ให้แก่ชุมชน³² โดยสรุปได้ว่าหน่วยงานการศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และหน่วยงานภาคประชาชน สนับสนุนการจัด

²⁷Gutierrez, E. L. M. , “Participation in tourism: Cases on community- based tourism (CBT) in the Philippines, *Ritsumeikan Journal of Asia Pacific Studies*, Vol. 37 (2019): 23.

²⁸ประเวศ วะสี, **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2542), หน้า 43.

²⁹دنุวัส สุวรรณวงศ์ และภัทรพงษ์ เกริกสกุล, “การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย”, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2559), หน้า 3

³⁰Kapera, I. , “Sustainable tourism development efforts by local governments in Poland”, **Sustainable Cities and Society**, Vol. 40 (2018): 27.

³¹Wong, E. P. , Mistilis, N. , & Dwyer, L. “ A model of Asean collaboration in tourism”, **Annals of Tourism Research**, Vol. 38 No. 3 (2011): 887-889.

³²เบญจวรรณ สุจริต และ ชัชชัย สุจริต, “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลนางพญา อำเภอบางบาล จังหวัดอุตรดิตถ์, **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์**, ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (2560): 61.

การศึกษาอบรมเพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในวิทยาการ และเปลี่ยนประสบการณ์ในการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในระยะยาว

ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า เครือข่าย หมายถึง การประสานความร่วมมือระหว่างบุคคล กลุ่มและองค์การที่มีกิจกรรม เป้าหมายที่คล้ายคลึงกัน และเชื่อมโยงผลการทำงานหรือแนวคิดไปสู่ กลุ่มหรือองค์การอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างพลังในการแก้ปัญหาและเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ โดยผ่าน กระบวนการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันช่วยเหลือกัน โดยผ่านกระบวนการติดต่อที่ผ่านศูนย์กลางแม่ข่ายหรือแกนนำ หรือบางเครือข่ายอาจจะมีการติดต่อ โดยตรงระหว่างกลุ่ม ซึ่งจะมีการจัดรูปแบบหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่สมาชิกในเครือข่ายยังคงมี ความเป็นอิสระ ซึ่งจะมีรูปแบบการรวมตัวแบบหลวมๆ เฉพาะกิจ ตามความจำเป็นโดยใช้วิธีการ ทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามที่ตั้งไว้

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

แนวความคิดของการเดินทางท่องเที่ยวในปัจจุบัน นอกจากความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจ และสังคมแล้ว นักท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อีกทั้ง วัฒนธรรมที่แตกต่างที่เปลี่ยนแปลงในชุมชนซึ่งอาจจะทำให้รูปแบบและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ขึ้นมา จากกระแสการอนุรักษ์และความต้องการที่จะคืนสภาพความสมบูรณ์ธรรมชาติพร้อมกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว นักพัฒนาการ ท่องเที่ยวจากองค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: WTO) และสมาคมส่งเสริม การท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association: PATA) ได้มีการคิดรูปแบบ การบริการที่มีความสอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้เป็นการ พัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) โดยใช้หลักแนวคิดการพัฒนา การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามแผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 21 ที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการ พัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งมีความหมายรวมถึงการพัฒนาที่มุ่งทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในขณะเดียวกันชุมชนก็มีส่วนร่วมและได้รับผล ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จากการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกัน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยว โดยเน้นให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ³³

³³การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539.

ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวนับว่าเป็นกิจกรรมหนึ่งที่อยู่กับคุ่มมนุษย์มาตั้งแต่อดีตมนุษย์เรียนรู้ที่จะเดินทางเพื่อแสวงหาสิ่งต่างๆ เพื่อสนองความต้องการของตนเองอยู่เสมอ มีผู้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

การท่องเที่ยวว่า การจัดกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความประทับใจ การบริการและการสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว³⁴ เป็นการที่คนเดินทางออกจากที่พักหรือที่ทำงานไปยังสถานที่อื่นๆ ในระยะเวลาสั้นๆ และคนเหล่านี้จะทำกิจกรรมต่างๆ ระหว่างพักอาศัยชั่วคราวในสถานที่ท่องเที่ยว วัตถุประสงค์ในการเดินทางต้องการไปเยี่ยมชมภูมิทัศน์หรือท่องเที่ยว³⁵ การท่องเที่ยว คือผลรวมของปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาจากการปฏิสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจ รัฐบาล ผู้เป็นเจ้าของบ้าน และชุมชน ผู้เป็นเจ้าของบ้านในกระบวนการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน³⁶ การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความเพลิดเพลินสนุกสนาน โดยที่นักเดินทางนั้นคือนักท่องเที่ยวนั้นเอง³⁷ การท่องเที่ยวว่าเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยภูมิลำเนา ไปยังสถานที่อยู่ห่างไกล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนหรือหาประสบการณ์แปลกใหม่ซึ่งเป็นที่ไม่ได้พบเห็นในชีวิตประจำวันในภูมิลำเนาของตนเองศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบต่างๆ ของสถานที่ที่เดินทางผ่านหรือสถานที่ท่องเที่ยวที่เข้าไป และจะต้องทำการพักค้างแรมในสถานที่นั้นๆ³⁸ การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่งที่มีจุดหมาย ถึงที่อยู่อาศัย ไปยังอีกที่หนึ่งถือเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมโดยมีแรงกระตุ้น (Motivator) จากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านการปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ³⁹ การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวเพื่อวัตถุประสงค์ในการพักผ่อน เที่ยวชม เพลิดเพลินหรือเพื่อวัตถุประสงค์อื่นใดที่

³⁴Mill, Robert Christie, **Tourism The International Business**, (New Jersey: Prentice, 1990), p. 359.

³⁵Hollyway, J Christopher, **The Business of Tourism**, (Plymouth: Macdonald and Evans Ltd., 1983), p. 3.

³⁶Robert W. McIntosh, Charles R, Goeldner, **Tourism: Principle, Practices Philosophies**, 5th ed., (New York: John Wiley and Sons, Inc., 1986).

³⁷Gee, C. Makens, J. & Choy, D., **The travel industry**, 2nd ed., by Van Nostrand Reinhold, (New York: Gee & Choy, 1989), pp. 98 - 101.

³⁸สุรเชษฐ์ เศรษฐมาตส, **ท่องเที่ยวแบบ “นิเวศสัญจร” ทางรอดแหล่งท่องเที่ยวไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2541), หน้า 2.

³⁹นิคม จารุมณี, **การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**, กรมการฝึกหัดครู, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2535), หน้า 1.

ไม่ใช่ การประกอบอาชีพ⁴⁰ การท่องเที่ยวว่าเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงานประจำ และเป็นการเดินทางที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งโดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกล และการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่รวมทั้งยังมีการให้คำจำกัดความเพิ่มไว้อีก ด้วยว่าจุดมุ่งหมายของการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวต้องมีใช้เพื่อการประกอบอาชีพและไม่อยู่ประจำแต่เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง⁴¹ การท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางออกจากบ้านพักเป็นการชั่วคราว ระยะเวลาสั้นเพื่อเยี่ยมเยียนญาติมิตร หรือวัตถุประสงค์อื่นๆ ทางด้านท่องเที่ยว⁴² การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมนันทนาการรูปแบบหนึ่งที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยมีการเดินทางจากที่หนึ่งที่มีจุดหมายที่อยู่อาศัยไปยังอีกที่หนึ่งที่ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม⁴³ การท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่มีความแตกต่างจากสินค้าอื่นๆ คือ ผู้ซื้อหรือนักท่องเที่ยวต้องมาหาสินค้าด้วยตนเองแทนที่สินค้าจะไปหาซื้อสำหรับตัวสินค้าก็มีความแตกต่างจากสินค้าทั่วไป คือ ผู้ซื้อไม่สามารถเก็บสินค้าไว้เป็นสมบัติได้ แต่ผู้ซื้อจะได้รับความรื่นรมย์ ความพึงพอใจ ความแปลกใหม่ ประเทืองปัญญา พักผ่อน สนุกสนาน ความคุ้มค่าของผู้ซื้อจึงอยู่ที่ความรู้สึกพึงพอใจ ประทับใจ และมีการบอกเล่าถึงความประทับใจแก่ผู้อื่นเพื่อชักชวนให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว⁴⁴

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวตามความหมายขององค์การสหประชาชาติในคราวประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยว ณ กรุงโรม เมื่อปี พ.ศ. 2506 ว่าด้วยการท่องเที่ยวหมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ

1. ต้องมีการเดินทาง
2. ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน
3. ต้องมีจุดหมายของการเดินทาง⁴⁵

⁴⁰ฉันทิช วรรณถนอม, *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา, 2552), หน้า 59.

⁴¹ปรีชา แดงโรจน์, *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ 21 กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรังสิต, ประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2544), หน้า 29.

⁴²สิทธิ์ ชูชาติ, *อุตสาหกรรมท่องเที่ยว*, (เชียงใหม่ : ลานนาการพิมพ์, 2542), หน้า 3.

⁴³ธรรมนูญ ประจวบเหมาะ, *อุตสาหกรรมท่องเที่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติ*, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2533), หน้า 3.

⁴⁴ประเสริฐ วิทยารัฐ, *รายงานสัมมนาทางวิชาการเรื่องบทบาทของภูมิศาสตร์กับการพัฒนาการท่องเที่ยว*, (กาญจนบุรี : สมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทยร่วมกับวิทยาลัยครูกาญจนบุรี, 2530), หน้า 3.

⁴⁵กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, *ความหมายของการท่องเที่ยว*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.mots.go.th> [15 กันยายน 2565].

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง เป็นกิจกรรมหนึ่งเพื่อให้ความผ่อนคลายและความสบายใจ และได้พักผ่อนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง คือ เป็นสิ่งที่จะต้องมีการมุ่งหมายในการเยี่ยมชมความเพลิดเพลินต่อการทำกิจกรรมที่จัดขึ้นและสามารถสัมผัสได้ด้วยตนเอง เช่น การท่องเที่ยวตามธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ ฯลฯ เป็นต้น

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวว่ามี 4 ประการ คือ

1. นักท่องเที่ยว ซึ่งต้องใช้จ่ายในการเดินทางอย่างน้อยที่สุดเป็นค่าอาหาร ค่าที่พัก ค่าของที่ระลึก และการบริการอื่นๆ ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้ จะหมุนเวียนกระจายไปในธุรกิจบริการต่างๆ ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการสร้างงานและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยแบ่งนักท่องเที่ยว

2. ธุรกิจ ซึ่งทำหน้าที่จัดหาสินค้าและบริการต่างๆ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง ที่พักแรม ร้านอาหารและภัตตาคาร บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ร้านค้าของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง

3. รัฐบาลของประเทศหรือของท้องถิ่นซึ่งทำหน้าที่จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ที่เอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว เช่น ถนน ท่าเรือ ท่าอากาศยาน ระบบไฟฟ้า น้ำประปา ระบบการสื่อสารที่ทันสมัย เป็นการลงทุนเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศ และเพื่อความสะดวกสบายของคนในท้องถิ่น

4. ประชาชนในประเทศนั้นๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการต้อนรับและดึงดูดนักท่องเที่ยวหรือแขกผู้มาเยือนท้องถิ่นนั้นซ้ำอีก หรืออาจชักชวนผู้ไม่เคยมาเยือนให้ตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว รวมถึงการแสดงความมีน้ำใจ ให้ความช่วยเหลือ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเองให้ยั่งยืนต่อไป⁴⁶

การท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จได้นั้น แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ หรือที่เรียกว่า “5As” ได้แก่

1. ความดึงดูดใจ (Attraction) หมายถึง ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ หรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัว อันมีสาเหตุมาจากมีความงามตามธรรมชาติ เช่น ชายหาดขาว แนวปะการังที่มีสีสันสวยงาม รวมทั้งปลาชนิดต่างๆ ป่าที่มีพันธุ์ไม้นานาชาติ หรือความงามที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ทะเลสาบ รีสอร์ทในหุบเขา

2. ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) หมายถึง การที่จะดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว หากนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงแหล่ง

⁴⁶Mcintosh, R. W.; Goeldner, C. R.; & Ritchie, Jr. B, **Tourism : Principle, Practices and 188 Philosophies**, (New York: John Wiley & Sons, 1995), pp. 9 - 10.

ท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและใกล้ชิด ถึงแม้แหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงามแต่ขาดความสะดวกในการเข้าถึงนักท่องเที่ยวจะไม่เดินทางไปเที่ยวชม หน่วยงานที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องดำเนินการจัดสร้างการคมนาคมที่สะดวกสบาย

3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการได้รับ คือ ความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ไฟฟ้า ประปา ถนน ระบบการสื่อสารต่างๆ

4. ที่พัก (Accommodation) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวขึ้น สิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความต้องการ คือ ที่พักแรม เนื่องจากในการเดินทางไปท่องเที่ยวขึ้นบางครั้งอาจมีการนอนพักค้างภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวควรมีการจัดบริการ ที่พักแรมภายในแหล่งท่องเที่ยวด้วย

5. กิจกรรม (Activity) หมายถึง กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การเดินป่า การล่องแก่ง การพายเรือ หรือกิจกรรมการร่ำรำ การจัดงานรื่นเริง การบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น⁴⁷

ความสำคัญของการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีบทบาทสูงในการนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้อันดับหนึ่งเมื่อเทียบกับสินค้าส่งออกอื่นๆ การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคม ดังนี้

ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจของประเทศ

1. เป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศ
2. ช่วยสร้างอาชีพและการเจ้าหน้าที่
3. ก่อให้เกิดการกระจายรายได้
4. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของท้องถิ่น
5. ก่อให้เกิดการกระตุ้นการผลิต

ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อสังคมของประเทศ

1. ช่วยยกระดับมาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่น
  2. ช่วยสร้างความเจริญทางสังคมให้แก่ท้องถิ่นช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและ
- สิ่งแวดล้อม
3. ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการศึกษา
  4. ช่วยลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนท้องถิ่น

⁴⁷องค์ประกอบของการท่องเที่ยว, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.kmuttaradit.com/index.php?option.com [27 ตุลาคม 2565].

5. ช่วยกระตุ้นให้มีการคิดค้น ทรัพยากรส่วนเกินที่ไร้ค่ามาประดิษฐ์เป็นสินค้าที่ระลึกจำหน่าย

6. ช่วยสร้างสันติภาพและความสามัคคี⁴⁸

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ได้แก่ การมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น สนามบิน ระบบคมนาคม ตลอดจนบริการด้านอุตสาหกรรมขนส่ง เช่น การขนส่งทางอากาศ ทางบก และทางน้ำซึ่งจะเอื้ออำนวยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทาง (Destination) หรือแหล่งท่องเที่ยว (Attraction)

2. การมีที่พักแรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (Accommodation) ที่ต้องการค้างคืน ได้แก่ ที่พักประเภทต่างๆ เช่น โรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮาส์ โฮมสเตย์ ที่พักแรมประเภทต่างๆ จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับต่างๆ กันซึ่งจะทำให้มีราคาและบริการในระดับต่างกัน ได้แก่ ภัตตาคาร สระว่ายน้ำ น้ำ บาร์ ฟิตเนสเซ็นเตอร์ ชาวน่า ศูนย์กลางธุรกิจ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

3. แหล่งท่องเที่ยว (Attractions) นับเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญสูงสุดของการเดินทาง เพราะเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวอาจเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีความโดดเด่น เช่น ดอยอินทนนท์ ซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพของเทือกเขาหิมาลัย หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เช่น ปราสาทพนมรุ้ง ซึ่งแสดงถึงความรุ่งเรืองของอาณาจักรขอม ตลอดจนการท่องเที่ยวชนบทเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชาวบ้าน เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถานยุคเก่าแก่ก่อนประวัติศาสตร์ เช่น วัฒนธรรมบ้านเชียง เป็นต้น

4. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) และกิจกรรมนันทนาการ (Tourist Activities และ Recreational Activities) นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในยุคปัจจุบันเพราะการท่องเที่ยวมิได้หมายเพียงแค่การเดินทางไปชมโบราณสถาน อนุสาวรีย์ ความงดงามของธรรมชาติเท่านั้นแต่เป็นการที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การเดินป่าศึกษาระบบนิเวศเขตเส้นศูนย์สูตรในป่าดิบชื้น การล่องแก่งในแม่น้ำท้องถิ่น การปีนหน้าผา การดำน้ำในรูปแบบ Scuba Diving หรือ Snorkeling การพายเรือแคนูในบริเวณป่าชายเลน การตกปลาหมึกในทะเลลึก ตลอดจนการร่วมกิจกรรมกับชุมชนเจ้าบ้าน เช่น การดำนา การเกี่ยวข้าว การร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดจะเป็นประสบการณ์ (Experience) ที่อยู่ในความทรงจำของนักท่องเที่ยวและกิจกรรมดังกล่าวมักก่อให้เกิดการกระจายรายได้

---

⁴⁸ฉัตรชัย ดั่งจาด, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา : ความคิดเห็นของชุมชนบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา รัฐศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545).

5. บริการเบ็ดเตล็ดทั้งหมดที่มีให้นักท่องเที่ยว (Ancillary) อาทิเช่น บริการด้านร้านอาหาร โรงพยาบาล ไปรษณีย์ สถานีบริการน้ำมัน ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ห้องสุขา ฯลฯ องค์ประกอบทั้ง 5 ประการ ควรปรากฏอยู่บนระบบฐานข้อมูลการจัดการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทุกแหล่งที่เป็นจุดหมายปลายทาง (Destination Management System: DMS)⁴⁹

ลักษณะของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวมีหลายลักษณะด้วยกัน โดยขึ้นอยู่กับจุดหมายปลายทางในการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว และประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งได้เป็น 7 ประเภท ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเพื่อสันทนาการ (Recreational Tourism) เป็นการเข้าร่วมในการแข่งขันกีฬา เล่นกีฬา แช่น้ำพุแร่รักษาโรค การอาบแดด และการสมาคมกันในสิ่งแวดล้อมที่ผ่อนคลายจิตใจ

2. การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (Intensive Tourism) เป็นการท่องเที่ยวจัดขึ้นเพื่อเป็นรางวัลแก่พนักงาน เป็นสวัสดิการของหน่วยงาน และบริษัทห้างร้านต่างๆ เพื่อดูงาน การสันทนาการ โดยหน่วยงานเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด

3. การท่องเที่ยวเพื่อชมประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เป็นการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถาน และโบสถ์เก่าๆ ที่เน้นความรุ่งเรืองในอดีต อาจเป็นการเยือนอนุสาวรีย์ โบสถ์ วิหาร วังต่างๆ

4. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business Tourism) มีลักษณะเด่นคือ การประชุมหรือพบปะกัน หรือการสัมมนา ซึ่งมักจะรวมการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ด้วย

5. การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรม (Culture Tourism) เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัส และในบางครั้งเข้าร่วมวิถีชีวิตเก่าๆ ที่หาได้ยาก ห้างถิ่นเก่าๆ ที่มีความน่าสนใจ เป็นที่ดึงดูดความสนใจ

6. การท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ที่จะสังเกตเห็น แสดงออกทางวัฒนธรรมและแบบแผนการใช้ชีวิตของประชากรต่างเผ่าพันธุ์ ซึ่งรวมทั้งการไปเยือนบ้านเกิดเมืองนอน การเข้าร่วมพิธีกรรมรำฟ้อน และเข้าร่วมพิธีทางศาสนาต่างๆ

7. การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Tourism) คล้ายคลึงกับการท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ แต่เน้นสิ่งดึงดูดใจที่เป็นสิ่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่าเน้นที่ชาติพันธุ์ มนุษย์ การกลับคืนสู่ธรรมชาติ และการชื่นชมต่อความสัมพันธ์ของผู้คนกับพื้นที่พิภพ

⁴⁹พยอม ธรรมบุตร, เอกสารประกอบการเรียนการสอนหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2549), หน้า 1 – 3.

8. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Educational Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษา และเรียนรู้ หาประสบการณ์ที่ไม่สามารถหาได้ในห้องเรียน⁵⁰

ประเภทของการท่องเที่ยว แบ่งการท่องเที่ยวดังนี้ คือ

1. การท่องเที่ยวตามลักษณะพื้นฐานของการท่องเที่ยว การแบ่งชนิดของการท่องเที่ยว ตามลักษณะพื้นฐานของการท่องเที่ยวโดยพิจารณาตามวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ซึ่งในการประชุมขององค์การสหประชาชาติ เกี่ยวกับการเดินทางและการท่องเที่ยวที่ได้ จัดขึ้นในกรุงโรม ประเทศอิตาลี ในปี ค.ศ. 1963 ในที่ประชุมได้สรุปว่าการเดินทางท่องเที่ยวสามารถ เกิดขึ้นได้จากเหตุผลของนักท่องเที่ยว ดังนี้

- 1) การท่องเที่ยวเมื่อมีเวลาว่าง (Leisure)
- 2) การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน (Recreation)
- 3) การท่องเที่ยวในวันหยุด (Holiday)
- 4) การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา (Sport)
- 5) การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health)
- 6) การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Study)
- 7) การท่องเที่ยวทางศาสนา (Religion)
- 8) การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business)
- 9) การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมมิตรและญาติ (Visiting Friends and Relatives หรือVFR)
- 10) การท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ขององค์กร (Mission)

การท่องเที่ยวตามมาตรฐานสากล การท่องเที่ยวตามมาตรฐานสากลมีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) การท่องเที่ยวภายในประเทศ
- 2) การท่องเที่ยวต่างประเทศ
- 3) การท่องเที่ยวลักษณะส่วนตัว
- 4) การท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ในปัจจุบันนักท่องเที่ยวนิยมท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติมีการขยายแหล่งท่องเที่ยว และมีนักท่องเที่ยวเพิ่มจำนวนมากขึ้น สิ่งที่ตามมา คือก่อให้เกิดผลเสียต่างๆ เช่นเกิดความเสียหาย หรือความเสื่อมโทรมของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีแต่เดิม มีคุณภาพของทรัพยากรนั้นจะด้อยลง การไม่รักษาภาวะเทียบหลักเกณฑ์ของแต่ละสถานที่ท่องเที่ยวทำให้เกิดการทำลายสภาพภูมิศาสตร์ ทางธรรมชาติเพื่อให้สิ่งแวดล้อมยังคงอยู่ต่อไปสิ่งหนึ่งที่จะช่วยได้ คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความ

⁵⁰อดุม เขยกีวงค์ และคนอื่นๆ, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, 2548), หน้า 42-49.

รับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและมีวัฒนธรรมที่ดีมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกแห่งการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ควรให้ความรู้กับชุมชนและนักท่องเที่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพตลอดเส้นทางเดินท่องเที่ยว⁵¹

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) เป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่บริหารจัดการโดยชุมชนเพื่อให้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวตกอยู่กับคนในชุมชน โดยหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีด้วยกัน 10 ข้อ คือ

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
6. ชุมชนยังคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เข้าใจและเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกล่าวว่า เป้าหมายสำคัญที่สุดของการพัฒนาการท่องเที่ยว นั้น คือความพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งจะพิจารณาได้จาก องค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1. ต้องดำเนินการในเรื่องขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการด้านการท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการด้านการท่องเที่ยว
3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกคนได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
4. ต้องชี้้นำตามความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและประชาชนในชนบทท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชนทางการท่องเที่ยวไว้ว่า การสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วน

⁵¹Chusit Chuchart, Tourism Industry, (Chiang-mai: Lanna Printing, 2011).

ร่วมทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยที่ให้ผู้ชมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์และมีรายได้จากการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน⁵²

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา จะต้องเกี่ยวกับการร่วมศึกษาปัญหา สาเหตุ และความต้องการของชุมชน การร่วมคิดสร้างรูปแบบการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของชุมชน การร่วมกำหนดทิศทาง แผนงาน โครงการหรือกิจกรรมต่างๆ การร่วมบริหารงานตามขีดความสามารถ⁵³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ให้สิทธิชุมชนในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน รวมทั้งสิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งหมายถึง ชุมชนย่อมมีสิทธิในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและสาธารณประโยชน์ร่วมกับ ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติตลอดจนพัฒนามาตรฐานในการให้บริการตลอดจน บุคลากรที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยวในภาคชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพเพียงพอที่จะรองรับการขยายตัวของ การท่องเที่ยวและการเปิดการค้าเสรี อาเซียน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมแสดงบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนโดยการสร้างเครือข่ายชุมชนและแบ่งปันความรู้และเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน โดยเฉพาะการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จะเป็นแรงผลักดันให้ภาคการเมือง ภาครัฐ เอกชน ดำเนินการบริหารจัดการควบคุมดูแลและใช้ประโยชน์ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้โดยใช้กลไกกระบวนการแผนชุมชน สร้างการบูรณาการและความเชื่อมโยงกับแผนท้องถิ่นและแผนระดับต่างๆ โดยกระบวนการแผนชุมชนจะเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ให้ชุมชนรู้จักตนเอง รู้จักชุมชน ทูทางสังคม ตลอดจน ทรัพยากรที่มีอยู่ สามารถจัดการตนเองให้บรรลุเป้าหมายที่พึงปรารถนาได้ส่งผลให้ชุมชน ครอบครัว และคนในครอบครัวสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมตลอดทั้งสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีพัฒนาในพื้นที่ในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน และเชื่อมโยงให้เกิดการบูรณาการกับแผนท้องถิ่นและแผนในลำดับที่สูง

⁵²บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, “การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน”, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542), หน้า 28.

⁵³อนุรักษ์ ปัญญานูวัฒน์, “การประเมินโครงการปกป้องป่าไม้เมืองไทยเพื่อเร่งฟื้นฟูต้นน้ำลำธารใน ส่วนของกรมป่าไม้”, รายงานวิจัย, (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539), หน้า 9.

กว่า อาทิจังหวัด กลุ่มจังหวัด และแผนพัฒนาภาคธรรมาภิบาล ภาครัฐ ดังนั้น ภาครัฐควรเร่งบทบาทในการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีต⁵⁴

ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวในการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยการให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมแสดงบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนโดยการสร้างเครือข่ายชุมชนและแบ่งปันความรู้และเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว คือ ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการพัฒนา การปรับปรุงหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้นว่ามีเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือไม่⁵⁵ ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการพิจารณาและการกำหนดศักยภาพ ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว คือ ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุง หรือการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นที่มีความเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือไม่⁵⁶

หลักเกณฑ์ของการพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ต้องครอบคลุมองค์ประกอบท่องเที่ยวทั้ง 5 ด้านดังนี้

1. ด้านพื้นที่ คือการดึงดูดนักท่องเที่ยวด้านทรัพยากรทางธรรมชาติประวัติศาสตร์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
2. ด้านการจัดการ คือ ความปลอดภัยในการท่องเที่ยวในพื้นที่ และบริเวณใกล้เคียง
3. ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงการจัดการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ การจัดการควบคุมกิจกรรมในพื้นที่
4. ด้านกิจกรรมและกระบวนการ คือ การพิจารณาถึงความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว

⁵⁴กุลจิรา เสาวลักษณ์จินดา, “การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี”, *วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*, (คณะบริหารธุรกิจ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2555).

⁵⁵วิวัฒน์ชัย บุญยักดิ์, *ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทย, เอกสารการสอนชุดวิชา ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทยสาขาวิชาวิทยาการจัดการ*, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช, 2550)

⁵⁶จารุณี กลิ่นดีปาลี, “การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษา : อุทยานแห่งชาติไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี”, *ภาคินพนธ์หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม*, (สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2551).

5. ด้านการมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาว่า องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบใดบ้าง

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชน

แนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นการนำเอาหลักการที่เชื่อถือได้หรือได้รับการพิสูจน์แล้วมาใช้เพื่อกำหนดแนวทางพัฒนา ซึ่งผู้พัฒนาจะต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการต่างๆ ให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้เพื่อการวางแผนการพัฒนาอย่างไม่ผิดพลาด โดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ดีนั้นจะต้องทำความเข้าใจในปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งต้องประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ 5 ประการ (FIVE A's OF TOURISM) (Tourism Western Australia, 2009) ได้แก่

1) Attractions สถานที่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเดินทางมาเยี่ยมชม มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ สามารถดึงดูดหรือจูงใจให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวได้

2) Access สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการเดินทางจากถิ่นที่อยู่ของนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการเข้าชม ทั้งนี้หมายถึง ระบบขนส่งและสาธารณูปโภคด้านการขนส่งที่เอื้อให้การเดินทางเกิดความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น

3) Accommodation สถานที่พักที่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่พร้อมต่อการให้บริการนักท่องเที่ยว สร้างความรู้สึกรบายและปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

4) Amenities หมายถึง การบริการต่างๆ ที่จัดไว้เพื่อบริการนักท่องเที่ยวในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อสร้างความสะดวกสบาย ตอบสนองความต้องการ และสร้างประสบการณ์ใหม่ให้กับนักท่องเที่ยว เช่น บริการร้านอาหาร สปา ร้านค้าของที่ระลึก ร้านสะดวกซื้อ ห้องน้ำ ผับ บาร์ ห้างสรรพสินค้าหรือแม้แต่บริการโทรคมนาคม เป็นต้น

5) Awareness มีความหมายครอบคลุม 3 ประการ ได้แก่

(1) คนในชุมชนต้องมีความตระหนักและมีทัศนคติที่เป็นบวกต่อการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว ไม่เห็นนักท่องเที่ยวเป็นศัตรู

(2) คนที่ต้องเผชิญหน้ากับนักท่องเที่ยวโดยตรงต้องมีทัศนคติที่ดีต่อนักท่องเที่ยวอย่างมาก ทั้งนี้หมายถึง คนทุกคน ธุรกิจทุกประเภท หรือแม้แต่หน่วยงานราชการหรือกึ่งราชการที่ต้องสัมผัสเกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวที่จะต้องตระหนักและให้ความสำคัญกับนักท่องเที่ยว

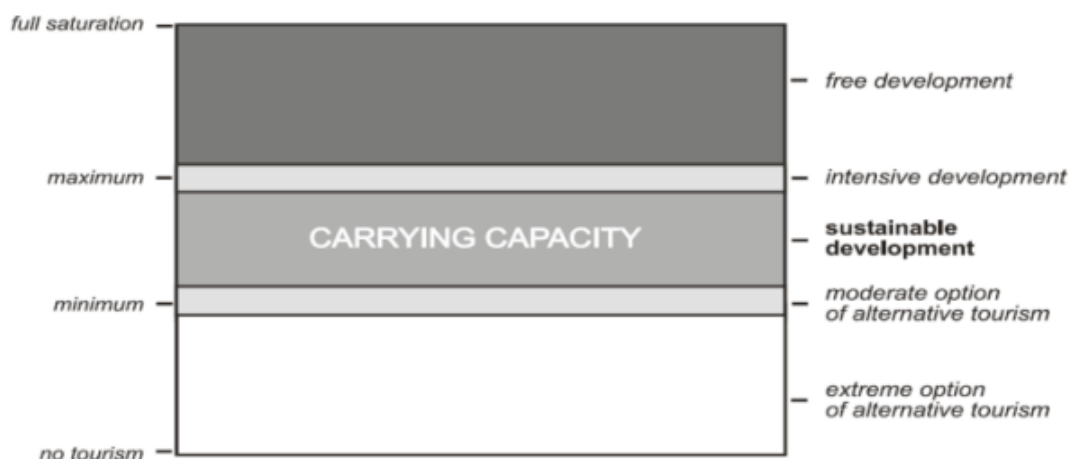
(3) การตระหนักถึงภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว หรือประเทศชาติที่มีในสายตาทourist นักท่องเที่ยวความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) เป็นอีกประเด็นที่ทั่วโลกกำลังให้ความสนใจและตื่นตัวมากในขณะนี้

ตามแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว หมายถึง รูปแบบในการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งต้องพัฒนาบนพื้นฐานการใช้ประโยชน์ทางการ

ท่องเที่ยวแต่ไม่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือกระทบต่อระบบนิเวศทางธรรมชาติที่มีหรือเรียกว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้ความสามารถในการรองรับได้ของระบบนิเวศ

ซึ่งการประเมินความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวจะ ประเมินบนพื้นฐานปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการตามหลักการแบบ PAP (Priority Actions Programme) ได้แก่

1. ความยืดหยุ่นของ physical-ecological-infrastructure, socio demographic, และ political-economic parameters
2. การวิเคราะห์และประเมินผลความแตกต่างที่จะเกิดขึ้นในการรองรับการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวก่อนการพัฒนา

Diagram 1: Tourism Carrying Capacity Assessment According to PAP methodology

แผนภาพที่ 2.1 Carrying Capacity Assessment for Tourism Development

ที่มา : <http://www.pap-thecoastcentre.org/pdfs/>

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภทซึ่งรวมไปถึง แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่ดูแลและบริหารจัดการโดยชุมชน ที่นอกจากจะต้องคำนึงถึงแนวทางการ บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวแบบ 5As และการคำนึงถึงความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) แล้ว กล่าวได้ การที่รูปแบบการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเข้ามา มีบทบาทรับผิดชอบ แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยตนเองนั้น จุดสำคัญที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จได้หรือไม่ ก็ย่อมต้องขึ้นอยู่กับตัวชุมชนเป็นสำคัญ เพราะเขาเป็นเจ้าของสินค้า เจ้าของสมบัติ รวมไปถึง หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนก็ยิ่งจะทำให้ประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น แต่การพูดถึง

การเริ่มต้นแล้วไม่พุดถึงการดำรงอยู่หรือการสิ้นสุดของการท่องเที่ยวดังกล่าวก็คงไม่ได้ เพราะการดำเนินการที่ดีต้องมีการประเมินความเสี่ยงร่วมด้วยเสมอ เพื่อให้ทุกฝ่ายได้เตรียมความพร้อมในการรองรับกับสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นและรวมถึงการหาทางป้องกันปัญหาที่จะเกิดไว้เสียตั้งแต่เนิ่นๆ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาสิ่งที่จะตามมาด้วยก็คือการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และหากชุมชนจะมีการเปลี่ยนแปลงไปจริงๆ ก็คงเป็นเรื่องที่ห้ามไม่ได้ แต่จะหาอย่างไรให้การเปลี่ยนแปลงนั้นไม่กระทบกับของเดิม หรือยังคงใกล้เคียงกับของเดิมที่มีอยู่⁵⁷

ดังนั้นการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนไว้ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ได้แก่

- 1) คัดเลือก พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว
- 2) เตรียมความพร้อมด้านการประชาสัมพันธ์เผยแพร่การจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ด้านการจัดทำแผนการ/โครงการร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ ด้านการจัดทำเส้นทางและแผนที่ท่องเที่ยวของชุมชน ด้านการอบรมการนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์แก่คนในชุมชน และด้านการกำหนดมาตรการในการท่องเที่ยวของชุมชน

3) การจัดหานักท่องเที่ยว

4) การให้บริการการท่องเที่ยว

มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นแนวทางที่สำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติเพื่อรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งเน้นที่การป้องกันและลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และประสานประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจให้กับท้องถิ่น รวมทั้งการให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2548) เล็งเห็นความสำคัญและต้องการให้การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวเกิดความยั่งยืน จึงได้จัดทำมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น ซึ่งได้ให้คำนิยามแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า ต้องเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยอาจมีเรื่องราวทางวัฒนธรรม ที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศเข้าไปเกี่ยวข้อง โดยการจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งนั้นจะต้องมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับระบบนิเวศนั้น มีการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืนมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีหลักเกณฑ์ 4 ประการ คือ ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน การจัดการด้านการศึกษาและสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในแต่

⁵⁷สุเมธ ตันติเวชกุล, *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว*, (กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, 2549).

ละองค์ประกอบจะมีดัชนีชี้วัดความมีศักยภาพ ความมีประสิทธิภาพ และความมีคุณภาพ เพื่อใช้ในการประเมินมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศการกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ยึดตามกรอบและแนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ครอบคลุมเนื้อหาที่สำคัญได้แก่

1) ศักยภาพความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ความสามารถในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่โดยยึดตามหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2) การจัดการเพื่อให้เกิดความยั่งยืน หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแล การดำเนินงานการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3) การสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม

4) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน/ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิดการพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น⁵⁸

จากแนวคิดนำมาสู่การกำหนดหลักการของมาตรฐานและการพิจารณากำหนดดัชนีชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งประกอบด้วย

1. ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่

- แหล่งธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้
- มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ
- แหล่งธรรมชาติมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว

2. การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ได้แก่

- การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของตัวแหล่งท่องเที่ยว
- การจัดการด้านบริการนักท่องเที่ยว
- การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
- การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว

3. การจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ได้แก่

- มีศูนย์บริการที่ให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
- มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในด้านการประหยัดพลังงานและการกำจัดของเสีย

อย่างถูกวิธี

⁵⁸กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (พิมพ์ครั้งที่ 2), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2557), หน้า

- มีการให้ความรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและ การอนุรักษ์กับพนักงานนำเที่ยว นักท่องเที่ยวและชุมชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่

- มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศ และการอนุรักษ์ให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยวผู้ประกอบการท่องเที่ยวและชุมชน

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว

- ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
- ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยว แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยว (Institute of Ecotourism, 2002) ได้จัดทำแบบการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบซึ่งได้จัดเป็นกระบวนการประเมินทรัพยากรในรายการ ดังต่อไปนี้

1. คุณภาพทรัพยากร ได้แก่

- 1) สาเหตุที่ทำให้ทรัพยากรนี้ดีกว่า/ไม่ดีกว่าทรัพยากรอื่นในที่อื่นๆ
- 2) อะไรคือจุดอ่อน
- 3) ได้รับการดูแลรักษาดีหรือไม่
- 4) บริการมีคุณภาพสม่ำเสมอตลอดหรือไม่
- 5) จะสามารถปรับปรุงและพัฒนาทรัพยากรได้อย่างไร
- 6) อะไรคือข้อเสียของการพัฒนาต่อไป

2. ความโดดเด่นของทรัพยากร ได้แก่

- 1) อะไรทำให้ทรัพยากรมีความพิเศษโดดเด่น
- 2) อะไรทำให้ทรัพยากรนี้แตกต่างกับที่อื่นๆ
- 3) ทรัพยากรดังกล่าวสะท้อนให้คิดถึงความภาคภูมิใจในสถานที่นั้นๆ

3. อำนาจในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ได้แก่

- 1) สิ่งนี้มีบทบาทอะไรในกิจกรรมปัจจุบันของนักท่องเที่ยว
- 2) มีการวัดระดับการใช้ประเมินการใช้อย่างไร
- 3) จะพัฒนาให้แหล่งท่องเที่ยวนี้มีเสน่ห์ดึงดูดมากขึ้นอย่างไร

4. ฐานข้อมูลของทรัพยากรท่องเที่ยว ได้แก่

- 1) สาเหตุที่ทำให้ทรัพยากรนั้นเป็นคุณค่าต่อแหล่งท่องเที่ยว
- 2) ในปัจจุบันการท่องเที่ยวประเภทใดเหมาะสมและน่าพึงพอใจ และถ้าจะให้มีความสำคัญยิ่งขึ้นในอนาคตจะต้องเพิ่มความดึงดูดอย่างไร

3) ทรัพยากรนี้มีลักษณะอะไรซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาท่องเที่ยวในอนาคต⁵⁹

การกำหนดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวมีองค์ประกอบ 4 ด้าน ดังนี้

1. การกำหนดเกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งต้องมีปัจจัยอื่นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ได้แก่ ลักษณะภูมิทัศน์ความสะอาดในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

2. เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านปลอดภัยในการท่องเที่ยวในพื้นที่และบริเวณ ใกล้เคียงการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึง เช่น ถนนไฟฟ้า แหล่งน้ำ การจัดการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวที่แหล่งท่องเที่ยวสามารถในการรองรับ การจัดการควบคุมกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่

3. เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านกิจกรรมและกระบวนการ คือความหลากหลาย ของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ โอกาสในการสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม

4. เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมคือการพิจารณาว่าองค์กรท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบใดบ้างและประชาชนในท้องถิ่นมีความพอใจหรือสนใจที่จะให้แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว⁶⁰

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ

วัฒนธรรมการท่องเที่ยวในสถานที่ธรรมชาติ

1. การพึ่งพาตนเอง เมื่อเรารู้ตัวว่าการท่องเที่ยวของเราเป็นไปในรูปแบบไหน การดูแลตัวเองเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการแบกเป้หรือสัมภาระอื่นใด เราจะต้องคิดวิเคราะห์ว่าสิ่งใดจำเป็นและไม่จำเป็นในการใช้ชีวิตในธรรมชาติและชีวิตจริง และเมื่อเราดูแลตัวเองได้ เราจะรู้สึกและสัมผัสได้ถึงอิสระภาพในการใช้ชีวิตและเดินทาง

2. การรักษาธรรมชาติให้คงอยู่ แน่นนอนเราต่างชื่นชอบธรรมชาติที่สวยงาม คนอื่นๆ ก็เช่นกัน และเมื่อหลายคนออกมาชื่นชมธรรมชาติ สิ่งสำคัญที่สุดคือการรักษาธรรมชาติให้คงงาม เมื่อ

⁵⁹Crist, Costas. (2002). Ecotourism and sustainable Development. The 6th International Conference 7-8 September 2002. Bangkok : Institute of Ecotourism, Srinakharinwirot University.

⁶⁰ Srirathu, V. , Eco-Tourism Potential of Amphoe Khao Kho, Phetchabun Province. Master's Thesis, Faculty of Environmental Culture and Ecotourism, Srinakharinwirot University. Bangkok (2008). วารสารวิทยาศาสตร์การกีฬาและสุขภาพ ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562): 130.

เราเดินจากไปเราจะต้องไม่ทิ้งขยะในเส้นทาง หรือที่פקของเสียจากร่างกายต้องขุดหลุมฝังกลบให้ถูกวิธี ขยะอื่นๆ ให้นำกลับมาทิ้งในที่ที่จัดไว้หรือไม่ก็นำมากำจัดในเมือง

3. ให้เกียรติผู้ร่วมทาง เพราะทุกคนที่ขึ้นชอบธรรมชาติต่างมาจากทุกที่ ทุกชนชั้น ทุกชาติ ทุกศาสนา แต่เมื่อคุณอยู่ในป่าหรือธรรมชาติ พวกเราคือชนกลุ่มเดียวกัน กลุ่มคนที่รักในธรรมชาติเหมือนกัน รักในชีวิตอิสระ ความสุขท่ามกลางธรรมชาติ และมีธรรมชาติที่อยู่เหนือวัตถุ เมื่อเรามองข้ามความแตกต่างและให้เกียรติผู้ร่วมทาง เมื่อนั้นคุณก็จะได้รับเกียรติเช่นกัน

1. การประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว คือ ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการพัฒนาการปรับปรุงหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้นว่ามีเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือไม่ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาและการกำหนดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางลัทธิและศาสนาบรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิต

2) ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทางระยะเวลาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว

3) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการรักษาความปลอดภัย

4) สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ระบบนิเวศ และสภาพอื่นๆ ของแหล่งท่องเที่ยว

5) ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดด้านพื้นที่ ข้อจำกัดทางด้านบริการ สาธารณูปโภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

6) ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักของแหล่งท่องเที่ยว และจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว⁶¹

นอกจากนี้ (อ้างใน วิภา ศรีระทุ, 2551) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ในการพิจารณาศักยภาพ ด้านการท่องเที่ยว ที่ครอบคลุมองค์ประกอบ 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านพื้นที่ คือ การดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะ หรือมีความเป็นเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานที่มีความเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ

⁶¹วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์, ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทย, เอกสารการสอนชุดวิชา ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทยสาขาวิชาวิทยาการจัดการ, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2550), หน้า 119.

วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น รวมทั้งต้องมีปัจจัยอื่นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ ลักษณะภูมิทัศน์ ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

2. ด้านการจัดการ คือ ความปลอดภัยในการท่องเที่ยวในพื้นที่ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และการจัดการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ให้เกิดขีดความสามารถในการรองรับ

3. ด้านกิจกรรมและกระบวนการ คือ การพิจารณาถึงความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว การสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม

4. ด้านการมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาว่าองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบใดบ้าง และประชาชนในท้องถิ่นมีความพอใจหรือสนใจที่จะให้แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ดังนั้นในการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว⁶²

ดังนั้นในการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา 8 ด้าน ได้แก่ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว สภาพแวดล้อม ความมีชื่อเสียง กิจกรรมท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ประสบผลสำเร็จมีสิ่งสำคัญที่ต้องนำมาประเมิน ประกอบการตัดสินใจในการพัฒนา ได้แก่ ความปรารถนาของผู้ท่องเที่ยว ความสามารถในการใช้บริการของผู้ท่องเที่ยวความสะดวกในการเดินทาง และการเข้าถึงและความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ ประกอบด้วยความสามารถที่จะรับได้เชิงกายภาพความสามารถที่จะรับได้เชิงสังคม และความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา⁶³

แนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนซึ่งมี 3 มิติ ดังนี้

1) มิติด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดที่จะให้ความรู้ ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่ายในการปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก เพื่อให้คงไว้ซึ่งความสวยงามและคุณค่าทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งวิธีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบ เช่น การเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติหรือวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว การจัดให้มีนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามบริเวณหรือจุดต่างๆ การจัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือเส้นทางเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้

⁶²จากรุจน์ กลิ่นดีปาลี, “การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณศึกษา : อุทยานแห่งชาติไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี”

⁶³มนัส สุวรรณ, *นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ*, (พิมพ์ครั้งที่ 2), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2538), หน้า 128.

ธรรมชาติหรือวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยือนรวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวพบเห็นเป็นต้น

2) มิติด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดให้นักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาหรือสนใจจะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการจัดให้มีสื่อความหมายธรรมชาติหรือวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจกลับไป

3) มิติด้านการสร้างควมมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดในการมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น ด้วยการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การลงทุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก การเป็นมัคคุเทศน์ การนำสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านมาขาย การเจ้าหน้าที่ ในธุรกิจท่องเที่ยว เป็นต้น⁶⁴

ดังนั้นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อให้มีความยั่งยืน ประกอบด้วย 3 ด้าน คือด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว และด้านการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงความต้องการ ความพึงพอใจและความสามารถในการใช้บริการของนักท่องเที่ยวการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่และการมีส่วนร่วมของชุมชน หลักเกณฑ์การพิจารณา และการกำหนดศักยภาพ หรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวไว้

1. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเองความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางลัทธิและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิต

2. ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง ระยะเวลามาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว

3. สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการรักษาความปลอดภัย

4. สภาพแวดล้อม ได้แก่สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ระบบนิเวศ และสภาพอื่นๆ ของแหล่งท่องเที่ยว

5. ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดด้านพื้นที่ ข้อจำกัดทางด้านบริการ สาธารณูปโภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

⁶⁴บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์จำกัด, 2548), หน้า 12.

6. ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักของแหล่งท่องเที่ยว และจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2549) ได้กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานในการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มี 3 ด้าน ดังนี้

1. ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

1.1 คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 7 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

- 1) ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้
- 2) ความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี
- 3) ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม
- 4) ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง
- 5) ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้
- 6) ความผูกพันต่อท้องถิ่น
- 7) ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์

1.2 ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้

วัดได้แก่

- 1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- 2) ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว
- 3) ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว มีเกณฑ์การพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

- 2.1 ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน
- 2.2 ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

3. การบริหารจัดการ มีเกณฑ์การพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

3.1 การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

- 1) การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว
- 2) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่
- 3) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอัน

เนื่องมาจากการท่องเที่ยว

3.2 การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

- 1) การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว
- 2) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 3) การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก

4) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

5) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

จากทฤษฎีศักยภาพทางการท่องเที่ยว ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2549) ได้กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานในการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้หลักเกณฑ์ 3A สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยว (Amenity)

ผลกระทบ คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจเป็นผลที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคตเป็นไปได้ทั้งทางบวก คือ ผลกระทบที่เป็นผลดี และทางลบ คือ ผลที่เป็นปัญหา และต้องแก้ไขปรับปรุง อาจขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย และมีใช้กลุ่มเป้าหมายหรือผลกระทบต่อสถานการณ์ต่าง (ทั้งทางตรงและทางอ้อม)⁶⁵

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน⁶⁶

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในพื้นที่ทางธรรมชาติ ซึ่งมีการสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวทั้งในเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงวัฒนธรรมที่สำคัญ นอกจากนี้จะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ตลอดจนวัฒนธรรมแล้ว ยังมีส่วนสนับสนุนและผลักดันให้มีการปกป้องอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้และชุมชนในพื้นที่นั้นจะได้รับรายได้และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น⁶⁷

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพราะสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย และธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุง คุณภาพให้ได้ผลกำไรอย่างเป็นธรรม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอแต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด รับผิดชอบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยืนยาวที่สุด⁶⁸

⁶⁵ Dye, T.R., *Understanding Public Policy*, (Englewood Cliffs Nj: Prentice Hall, 1982).

⁶⁶ วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ, *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, 2548).

⁶⁷ Richardson J., *Ecotourism & Nature Based Holidays*, (Syd: Australian Print Group, 1993).

⁶⁸ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*, (เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542)

จากทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศผู้วิจัยใช้ทฤษฎีของ Richardson (1993) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในพื้นที่ทางธรรมชาติ ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวทั้งในเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงวัฒนธรรมที่สำคัญ นอกจากนี้จะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ตลอดจนวัฒนธรรมแล้ว ยังมีส่วนสนับสนุนและผลักดันให้มีการปกป้องอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้และชุมชนในพื้นที่นั้นจะได้รับรายได้และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น⁶⁹

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการ เป็นการประสานกันระหว่างกระแสการอนุรักษ์กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ ชุมชนท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรมและที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการวางแผนในกิจกรรมการท่องเที่ยวและเน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นให้มากขึ้น⁷⁰

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 5 ประการ คือ

1. ต้องมีผลกระทบต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียม และประเพณีของคนในท้องถิ่น
2. ต้องให้ความรู้และความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว ในรูปของสื่อต่างๆ เพื่อให้ นักท่องเที่ยว มีความรู้ ความเข้าใจได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและให้มีความตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ ของชุมชนนั้น จนนักท่องเที่ยวมีความระมัดระวัง ช่วยกันป้องกันและช่วยกันลดผลกระทบในด้านต่างๆ ที่อาจจะเกิดต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือวิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ
3. ต้องให้ผลประโยชน์แก่ชาวบ้านในท้องถิ่น (Local Benefits) ในการเจ้าหน้าที่โดยตรงและทางอ้อม เช่น การบริการจัดนำเที่ยว การให้บริการนักท่องเที่ยวในด้านต่างๆ การขายอาหาร การขายของที่ระลึก ฯลฯ เป็นต้น
4. ต้องให้ชาวบ้านในท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Local Participation) ในการวางแผน การตัดสินใจ การจัดการ และการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่ท้องถิ่นของเขา ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเกิดความภูมิใจ มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ ธรรมชาติ สังคม และ

⁶⁹Richardson, Janet, *Ecotourism & Nature Based Holidays*, (Sydney: Australian Print Group, 1993)

⁷⁰พระมหาสุทิตย์ อากาศโร และคณะ, “รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร”, *รายงานวิจัย*, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2552), หน้า 17.

ชุมชนนั้นๆ แล้วผนึกกำลังร่วมแรงร่วมใจช่วยกัน พัฒนา และอนุรักษ์ทรัพยากรนั้นไว้อย่างยั่งยืน (Ecologically Sustainable Development)

5. ต้องให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจ (Tourist Satisfaction) การสร้างสรรค์ให้เกิดประสบการณ์และความพึงพอใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว คือ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ โดยให้ความสำคัญในเรื่อง คุณภาพของการให้บริการ และให้ความ ต่อการอนุรักษ์ ดูแลและป้องกันแหล่งท่องเที่ยวที่พานักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม⁷¹

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ความหมายที่เป็นสาระสำคัญ ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรเป็นพื้นที่ ธรรมชาติ ที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่ง ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย

2. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพ แวดล้อมธรรมชาติ และระบบนิเวศโดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

3. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสหรือมีประสบการณ์กับ สภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณในด้าน สิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย

4. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติ และการอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่นทั้งทางตรงและ ทางอ้อม

5. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะมุ่งเน้นที่คุณค่าธรรมชาติหรือลักษณะเด่นที่เป็น เอกลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่งหรือการพัฒนา อำนาจความสะดวกต่างๆ⁷⁴

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ นักท่องเที่ยวในด้านระบบนิเวศของทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งประกอบด้วยธรรมชาติ ป่าไม้ และ แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ตลอดจนคุณค่าความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ฯลฯ ของชุมชนนั้นๆ เมื่อ

⁷¹พงศ์สานต์ พัทธ์ชัยมหาเกตุ, ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดตั้ง สหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปกเกล้า, 2538), หน้า 38.

นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจดีแล้ว นักท่องเที่ยวจึงปฏิบัติให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ หรือชุมชน นั้น โดยไม่ก่อให้เกิดผล กระทบต่อระบบนิเวศของสิ่งแวดล้อม สังคมหรือต่อชุมชนนั้น”⁷²

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

1. การจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้⁷³

การวางแผน และจัดการในเรื่องการท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบทั้ง 3 ประการข้างต้นเสมอสาระสำคัญขององค์ประกอบดังกล่าว อาจสรุปได้ดังนี้

1. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หากธรรมชาติและระบบนิเวศได้รับผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตามโอกาสที่ธรรมชาติและระบบนิเวศเหล่านั้นจะเสื่อมโทรมลงหรือถูกทำลายโดยคุณค่าก็มีอยู่สูง ดังนั้น การให้ความรู้ ความเข้าใจ หรือการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความจำเป็นในการปกป้องรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อให้คงอยู่สนองความต้องการของคนทั่วไปจึงเป็นสิ่งที่จะต้องกระทำ นอกจากนี้การสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ยังรวมไปถึงบุคคลกลุ่มอื่นๆ เช่น ราษฎรท้องถิ่น มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวด้วย ฯลฯ

วิธีการสร้างจิตสำนึกมีหลายรูปแบบแต่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นมักจะเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretation program) เช่น การจัดให้มีศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretive Center) ในแหล่งท่องเที่ยว จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษารเรียนรู้ จัดให้มีนิทรรศการ/ป้ายบรรยาย ตามบริเวณหรือจุดท่องเที่ยวต่างๆ จัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ ธรรมชาติแก่ผู้มาเยือน รวมไปถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว องค์ประกอบนี้มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบแรกโดยตรง กล่าวคือ นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Eco tourist) มักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่างๆ และสภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติตลอดจนแหล่งธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำท่าย และมักจะไม่สนใจความ

⁷²พงศ์สานต์ พัทธชัยมหาเกตุ, ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดตั้ง สหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปกเกล้า, 2538), หน้า 37.

⁷³พระมหาสุทิตย์ อากาศโร และคณะ, “รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดใน กรุงเทพมหานคร”, รายงานวิจัย, หน้า 24 - 25.

สะดวกสบาย เช่น การเดินทางท่องเที่ยวแบบชายหาด พักตามรีสอร์ตหรือโรงแรมหรู กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงต้องการการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อมมากกว่า ดังนั้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงต้องพิจารณาถึงการจัดการให้มีสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ ทั้งในระดับกว้างและระดับลึกซึ้ง ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยว และได้รับความพึงพอใจกลับไป

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและการกระจายรายได้ สภาพทางเศรษฐกิจและชุมชนท้องถิ่น ที่ตั้งอยู่ในและรอบๆ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อย่างเช่น อุทยานแห่งชาติ ควรได้รับการพิจารณาให้เป็นวัตถุประสงค์หรือองค์ประกอบที่สำคัญของการส่งเสริมและจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพราะการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาวมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การลงทุนเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็กที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำ (Low scale Low impact tourism development) การเป็นมัคคุเทศก์ (Nature Guides) การนำสินค้าที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาขายแก่นักท่องเที่ยว และการเจ้าหน้าที่ในส่วนบริการอื่นๆ เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยพิจารณาถึงเป้าหมายและองค์ประกอบหลัก 4 ประการ คือ

1. ต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
4. ต้องชี้้นำตามความปรารถนาของประชาชนและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆ⁷⁴

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) มีหลักการที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเป็นกระแสความคิดหลักของโลกในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา และได้รับความสนับสนุนจากคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Commission on Sustainable Development) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งหลักการโดยทั่วไปของการพัฒนา

⁷⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

อย่างยั่งยืนคือ จะต้องมีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนาน และมีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่คนส่วนใหญ่ รวมทั้งมีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อนำหลักการนี้มาปรับใช้กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงมีจุดเน้นที่สำคัญดังนี้

1. จะต้องดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนานจนถึงชั่วลูกชั่วหลาน มีใช้เพียงเพื่อคนรุ่นปัจจุบันเท่านั้น

2. ลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง และลดปริมาณของเสียที่จะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

3. มีการกระจายรายได้และผลประโยชน์ให้แก่คนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมในการจัดการ และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

4. มีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการกิจการท่องเที่ยว และชุมชนในท้องถิ่น เพื่อการวางแผนงาน การจัดสรรงบประมาณ และการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม

5. มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่แนวคิด การศึกษาวิจัย และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ออกไปในหมู่ประชาชน ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้ความหมาย การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ในหนังสือ คำศัพท์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวรวมทั้ง การจัดการสิ่งบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตโดย

1. ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว

2. ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว

3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจาก การท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

4. ต้องชี้ นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนและชุมชนในพื้นที่ที่ท่องเที่ยวนั้นๆ⁷⁵ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ โดยการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอันมีคุณค่าอย่างรอบคอบและชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมได้ ในระยะยาวที่สุด เกิดปัญหาผลกระทบน้อยที่สุด ขณะเดียวกันคุณภาพของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจะต้องดีขึ้น

⁷⁵การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, คำศัพท์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544), หน้า 15.

แม้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นก็ตาม⁷⁶ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายความว่า การท่องเที่ยวในกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพราะสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย และธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุง คุณภาพให้ได้ผลกำไรอย่างเป็นธรรม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมที่สุดอย่างยั่งยืนยาว⁷⁷

ลักษณะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการดังนี้ คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภททุกแห่ง
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
3. เป็นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับ

ธรรมชาติและวัฒนธรรม

5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยาว

6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนผลประโยชน์กลับสู่

ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

ในขณะที่หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีหลักเกณฑ์⁷⁸ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน
2. ความร่วมมือของกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้อง
3. การสร้างโอกาสการเจ้าหน้าที่ที่มีคุณภาพ
4. การกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว
5. การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด
6. การวางแผนระยะยาว
7. ความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม
8. ความสอดคล้องกันระหว่างแผนการท่องเที่ยวและแผนพัฒนาต่างๆ
9. ความร่วมมือระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับผู้ปฏิบัติ

⁷⁶ราไพพรรณ แก้วสุริยะ, “การท่องเที่ยวชมวิถีชนบท”, อนุสาร อสท., ปีที่ 41 ฉบับที่ 12, (กรกฎาคม 2544) : 118 – 119.

⁷⁷บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542), หน้า 7.

⁷⁸เทิดชาย ช่วยบำรุง, บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง, (นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, วิทยาลัยการพัฒนการปกครองท้องถิ่น, 2552), หน้า 16.

10. การประสานความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ
11. การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว
12. การสร้างหลักเกณฑ์การประเมินผลกระทบ
13. การเน้นผลประโยชน์ชุมชน คุณค่าสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
14. การพัฒนาคน การศึกษาและหลักสูตรต่างๆ
15. การเสริมสร้างลักษณะเด่น อัตลักษณ์ของชุมชนแต่ละพื้นที่
16. การคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากร
17. การดำรงรักษาทรัพยากรมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

การทำการตลาดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หลักการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีหลักการ ดังนี้

1. การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable) ทั้งในส่วนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญและเน้นการทำธุรกิจในระยะยาว
2. การลดการบริโภคที่เกินความจำเป็นและการลดของเสีย (Reducing Over consumption and Waste) จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยวด้วย
3. การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ (Maintaining Diversity) สังคม และวัฒนธรรม จะช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในอนาคต
4. การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning) เข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยว
5. การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมในท้องถิ่น (Supporting Local Economic) โดยคำนึงถึงราคาและพัฒนาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย
6. เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (Involving Local Communities) ในด้านการจัดการผลตอบแทนของประชาชน และสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและการจัดการการท่องเที่ยว
7. การประสานความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง (Consulting Stakeholders and the Public) เพื่อลดข้อขัดแย้งและร่วมแก้ปัญหา
8. เป็นการฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติ ในการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่บุคลากรท้องถิ่นทุกๆ ระดับ เพื่อยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

9. ข้อมูลข่าวสารที่สื่อให้กับนักท่องเที่ยว โดยมุ่งสร้างความเข้าใจในการเคารพต่อ ธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly) อีกทั้ง เป็นการช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง

10. การวิจัยและติดตามผล (Undertaking Research) เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพใน การดำเนินงาน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขที่เป็นประโยชน์ต่อ ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย⁷⁹

ทั้งนี้ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง ความต่อเนื่องของ ทรัพยากร ธรรมชาติ และความต่อเนื่องของวัฒนธรรมซึ่งจัดเป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยว และ สามารถมอบ ประสบการณ์นันทนาการที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว

2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality) หมายถึง การเน้นคุณภาพของสามส่วนหลัก คือ คุณภาพของสิ่งแวดล้อม คุณภาพของประสบการณ์ นันทนาการที่นักท่องเที่ยวได้รับ และคุณภาพ ชีวิตของคนในชุมชน

3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความสมดุล (Balance) หมายถึง ความสมดุลระหว่างความ ต้องการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและขีดความสามารถของ ทรัพยากร

หลักการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยว⁸⁰ ประกอบด้วย

1. ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของแหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยพิจารณาจากที่ตั้งกิจกรรม ความพร้อม และ ความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปของการเป็น คณะกรรมการ การรับผิดชอบดำเนินการ การสนับสนุนภาครัฐ เป็นต้น

2. องค์กรต่างๆ ในพื้นที่ สภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ นำท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรม เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิง นิเวศ รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการขององค์กร ประชาชนอื่นๆ

3. ภาครัฐกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐมีหน้าที่ จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคกัน

⁷⁹อุษาวดี พลพิพัฒน์, “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในประเทศไทย”, *จุลสารการท่องเที่ยว*, ปีที่ 21 ฉบับที่ 4, (ตุลาคม- ธันวาคม 2545) : 38 - 48

⁸⁰ทองยูน บุตรโสภากา, “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาท่าด่าน โฮมสเตย์ ตำบลหินตั้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต*, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2547).

4. ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

ศาสตราจารย์ Adhikary ได้เสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว (7's Model) เพื่อมาปรับใช้กับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ ดังนี้

1. Strategy หมายถึง กลยุทธ์ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความผสมผสานกลมกลืนกันระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุม และขอบเขตของกิจกรรมต่างๆ ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งต้องประกอบไปด้วยกลยุทธ์ในการวางแผนการดำเนินงานที่สามารถปฏิบัติได้ และต้องเป็นไปตามนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งชาติด้วย เช่น บริษัทที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อที่จะสามารถหากลยุทธ์ที่เหมาะสมที่นำไปสู่เป้าหมายนั้น

2. Structure หมายถึง โครงสร้างในองค์กรซึ่งควรจะเกี่ยวข้องข้องกับการจัดลำดับขั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม เพราะการมีโครงสร้างที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยว ในบางประเทศ กระทรวงการท่องเที่ยวซึ่งจะเป็นผู้จัดการและดูแลทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งองค์กรการท่องเที่ยวระดับชาติ เจ้าของธุรกิจการนำเที่ยว ตัวแทนการท่องเที่ยวของภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งกลุ่มเจ้าของโรงแรม ที่พัก ยานพาหนะ มัคคุเทศก์ โดยแต่ละหน่วยจะทำงานในลักษณะ เชื่อมโยง มีเครือข่ายจัดการที่เหมาะสม เช่น ถ้ามีแนวคิดทางด้านระบบนิเวศ แนวคิดนี้ก็จะสามารถเข้าไปในนโยบายของกระทรวง และสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องในทุกระดับทั้งภาครัฐและเอกชน

ดังนั้นการมีโครงสร้างที่ดีและเป็นรูปธรรมก็สามารถ ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จได้ อย่างไรก็ตาม โดยที่โครงสร้างองค์กรยังขึ้นอยู่กับ รูปแบบของ RASI ด้วย ซึ่งหมายถึง ความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ (Authority) การสนับสนุน (Support) และข่าวสารข้อมูล (Information) เพราะการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ก็เหมือนกับธุรกิจอื่นๆ ที่จะต้องมีผู้มีอำนาจคอยควบคุมดูแลแบ่งหน้าที่รับผิดชอบไปตามลำดับขั้นมี ผู้นำมีการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องต่างๆ และที่สำคัญคือ การให้ข่าวสารข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งควรเริ่มตั้งแต่จุดแรกที่นักท่องเที่ยวมาถึง เช่น ท่าอากาศยาน สถานีรถไฟ และสถานีขนส่ง

3. System หมายถึง ระบบในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงระบบการจัดการข้อมูล ระบบการดำเนินงาน การปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การตลาดและระบบอื่นๆ ด้วย โดยทุกระบบต้องมีการประสานความร่วมมือกันและมีความสัมพันธ์กันในทุกขั้นตอน

4. Staff บุคลากรนับเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบโดยคัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจ ซื่อสัตย์ทำงานดีประสบผลสำเร็จและสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

5. Skill ในการทำงานทุกอย่างจะต้องอาศัยความชำนาญงานจึงจะดีและมีประสิทธิภาพ โดยขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่างคือ ความรู้ ทักษะและทัศนคติต่องาน ตลอดจนความรู้ในงาน เป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกในการที่จะทำให้การทำงานต่างๆ มีประสิทธิภาพ ความรู้ไม่ได้ หมายถึงเพียงแต่รู้ว่าทำอะไร แต่ต้องรู้ทุกอย่างว่าคืออะไร ที่ไหน อย่างไรและทำไม รวมทั้งเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ซึ่งความรู้นี้อาจเป็นความรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ในการทำงานก็ได้ ดังนั้นผู้ที่ทำงานด้านการท่องเที่ยวควรจะมีทั้งความรู้และทักษะในงานที่เกี่ยวข้องเฉพาะสาขาด้วย เพราะธุรกิจด้านการท่องเที่ยวต้องการผู้ที่มีความรู้และทักษะเฉพาะทางเป็นพิเศษ

6. Style หมายถึง รูปแบบในการดำเนินการซึ่งแต่ละพื้นที่จะมีรูปแบบในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ในการจัดการ โดยปกติแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

(1) Autocratic style หรือ Top-Down Style หมายถึง การสั่งการจากส่วนบนลงสู่ส่วนล่างหรือจากผู้บังคับบัญชาลงสู่ผู้ใต้บังคับบัญชา รูปแบบนี้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่พอใจเพราะไม่ชอบถูกสั่งให้ทำตาม แต่มักจะชอบมีเหตุผลที่มีส่วนร่วมพูดคุยให้คำแนะนำมากกว่า

(2) Democratic Style หรือ Bottom-up ซึ่งตรงกันข้ามกับรูปแบบแรก รูปแบบนี้จะเป็นการร่วมกันในการวางแผน การจัดการได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย จึงมักประสบผลสำเร็จในการจัดการ

7. Share หมายถึง การแบ่งปันการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็นและความรู้ ซึ่งนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด นักท่องเที่ยวแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์มากมายที่เป็นประโยชน์ นับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็น โดยเฉพาะผู้ที่เริ่มจะทำธุรกิจทางการท่องเที่ยวได้นำข้อมูลต่างๆ มาวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้⁸¹

⁸¹Adhikary, M. 1995, อ่างใน เดชา ไต้สูงเนิน, “การบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตรศึกษาเฉพาะกรณี : บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อรมิ จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543), หน้า 23.

2.6 ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดใจที่ก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวทั้งนี้เพื่อความเข้าใจในภาพรวมของการท่องเที่ยว เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมเป็นต้นทุนในการดำเนินการและดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว สามารถแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) **ประเภทธรรมชาติ** หมายถึง สภาพทางกายภาพของธรรมชาติที่มีความสวยงามหรือความน่าสนใจต่อการเดินทางไปเที่ยวชม ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก แม่น้ำ ลำธาร ชายทะเลเกาะแก่ง ภูมิทัศน์และสภาพทางภูมิศาสตร์อื่นๆ นอกจากนี้ยังรวมบริเวณที่มนุษย์เราได้เข้าไปปรับปรุงเพื่อตกแต่งเพิ่มเติมบางส่วน ได้แก่ อ่างเก็บน้ำ เขื่อน และสถานที่ตากอากาศต่างๆ

2) **ประเภทประวัติศาสตร์** โบราณวัตถุ โบราณสถานและศาสนา หมายถึงสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์และเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกของอดีตและได้สร้างเสริมขึ้น ในสมัยปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ได้แก่ พระราชวัง ศาสนสถาน โบราณวัตถุสถานและพิพิธภัณฑ์

3) **ประเภทศิลปวัฒนธรรม** ประเพณี และกิจกรรม หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม และการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือและสืบทอดต่อกันมา ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ได้แก่ สภาพชีวิตไทยริมคลอง ตลาดน้ำ เรือนแพหมู่บ้านชาวเขา งานเทศกาลประเพณีและสวนสนุก⁸²

ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในฐานะที่เป็น “มรดกวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว” ว่าในทวีปยุโรปอเมริกา ออสเตรเลีย นั้น การท่องเที่ยววัฒนธรรมมีอิทธิพลอย่างมากต่อการวางแผนจัดแสดงมรดกวัฒนธรรม เพราะคำนึงถึงการใช้และผู้ชมมรดกวัฒนธรรมเป็นสำคัญ สิ่งที่สำคัญในการวางแผนจัดการมรดกวัฒนธรรมเหล่านี้คือ การสร้างความสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว และวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม การตัดสินใจกระทำการใดๆ เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมจึงต้องคำนึงถึงปริมาณของศักยภาพการท่องเที่ยวที่มีมรดกวัฒนธรรมมีอยู่ และต้องให้ความสำคัญกับวิธีที่จะไปถึงความสำเร็จอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมและวัฒนธรรมมรดกวัฒนธรรมที่นำมาใช้เป็นทรัพยากรเพื่อการจัดการท่องเที่ยวนี้ถูกการท่องเที่ยวใช้ทั้งการตีความและการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมในการส่งเสริมให้ธุรกิจการท่องเที่ยวก้าวไปข้างหน้า

⁸²ธนิก เลิศชาญฤทธ์, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551), หน้า 11.

แต่แท้จริงแล้วมรดกวัฒนธรรมเป็นชนวนให้ระลึกถึงเรื่องราวในอดีตอย่าง⁸³ การแปลความของมรดกวัฒนธรรมเชื่อว่า มรดกวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงอดีตเข้ากับปัจจุบันและทำให้ประวัติศาสตร์มีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่งการแปลความมรดกวัฒนธรรมในรูปแบบเพื่อการท่องเที่ยวเช่นนี้เป็นการเฉลิมฉลองอดีตเพื่อความสุขกับปัจจุบัน⁸⁴ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่ถือเป็นมรดกวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวในการพิจารณาระหว่างการอนุรักษ์และธุรกิจของการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชี้ให้เห็นว่า จากอดีตที่การท่องเที่ยวเป็นเรื่องของธุรกิจดำเนินการโดยเอกชนและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เน้นเรื่องผลกำไรการลงทุน ซึ่งมีการเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์อยู่บ้าง แต่เมื่อการท่องเที่ยวรุ่งเรือง กลับก่อให้เกิดผลกระทบความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์และการท่องเที่ยว หากผู้ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวไม่ค่อยได้ให้ความสำคัญหรือหาหรือ ฝ่ายอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมเองก็ไม่เข้าใจผลประโยชน์ของการท่องเที่ยวดังนั้นเมื่อมีความพยายามในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามแนวทางของการพัฒนาอย่างยั่งยืน เน้นการพัฒนาให้ชุมชนมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงทำให้ทั้ง 2 ฝ่าย พอที่จะพบกันครึ่งทาง ในการคิดกลยุทธ์การตลาดส่งเสริมการท่องเที่ยวในแหล่งมรดกวัฒนธรรม ไม่ใช่จะใช้ประโยชน์เพื่อธุรกิจท่องเที่ยวอย่างเดียว ฝ่ายอนุรักษ์ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑสถาน หอศิลป์ เปิดโอกาสให้การท่องเที่ยวเข้าไปร่วมทำกิจกรรมกับฝ่ายอนุรักษ์อยู่เรื่อยๆ และพยายามพัฒนาผลผลิตการท่องเที่ยวเพื่อสนองความสนใจของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว⁸⁵

นอกจากทั้ง 3 ฝ่ายข้างต้นแล้วทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบของการท่องเที่ยวที่มีอยู่จำกัดและมีความสำคัญด้านอื่นๆ อยู่ในตัว เช่น ทรัพยากรป่าไม้มีความสำคัญด้านอื่นๆ นอกเหนือจากการรองรับนักท่องเที่ยว ควรมองว่าการจัดการทรัพยากรดังกล่าวอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด และต้องมองถึงการจัดลำดับภารกิจหลักหรือประโยชน์หลักที่ควรได้รับ พร้อมทั้งกล่าวถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวว่า ส่วนใหญ่เกิดจากการพัฒนาในมิติเชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก⁸⁶ ดังนั้นควรใช้โครงสร้างองค์กรที่มีอยู่ในปัจจุบัน เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดคือ มีกลไกการทำงานให้สามารถทำงานได้ มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีการตรวจสอบมากขึ้นการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมต้องเป็นการดูแลอย่างเป็นระบบ ทุกฝ่ายจึงต้องร่วมมือกันเพื่อคงไว้ซึ่งคุณค่าทาง

⁸³ชนัญ วงษ์วิภาค และ อมรชัย คหกิจโกศล, *การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*, (กรุงเทพมหานคร : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551), หน้า 176 - 194.

⁸⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 186.

⁸⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 187.

⁸⁶สินธุ์ สโรบล, “การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ”, *โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวและชุมชน*, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, พิมพ์ครั้งที่ 1, (เชียงใหม่ : วนิตาเพรส, 2546), หน้า 49 – 50.

วัฒนธรรม เป็นมรดกวัฒนธรรมไว้จรรโลงใจถึงคนในปัจจุบันและลูกหลาน ทั้งเจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรม และเป็นมรดกวัฒนธรรมในอนาคต เนื่องจากการท่องเที่ยววัฒนธรรมอยู่บนพื้นฐานของการใช้มรดกวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว ปลายทางจึงจำเป็นต้องเข้าใจพื้นฐานของการจัดการมรดกวัฒนธรรมก่อน จุดมุ่งหมายหลักของการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรม คือ การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมหลักๆ ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุจับต้อง สัมผัสได้และไม่ใช่วัตถุซึ่งสัมผัสได้ด้วยความรู้สึกนึกคิด หลักสำคัญของการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดสิ่งดีๆ แก่สังคม ฝ่ายจัดการมรดกวัฒนธรรมจำเป็นต้องสื่อสารให้สาธารณะรับรู้ถึงคุณค่าภายในของมรดกวัฒนธรรมที่มีต่อสังคม มิใช่เพียงคุณค่าภายนอกเท่านั้นการนำเสนอเพื่อจัดแสดงเรื่องราวของมรดกวัฒนธรรมสมควรอย่างยิ่งที่จะสื่อสารให้ผู้มาเยือนเข้าใจได้โดยง่ายในฐานะของชุมชนผู้มีส่วนร่วมในการจัดการมรดกวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว จำเป็นจะต้องให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมกันรับผิดชอบต่อการตัดสินใจในประเด็นต่างๆ เช่น มีส่วนร่วมในการระดมข้อมูล ให้คำปรึกษา มีบทบาทในการกระทำและประเมินผลการกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวตั้งแต่ต้น และควรได้รับความรู้ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เช่น การอบรมให้ความรู้ส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ คือ การให้การศึกษอบรมแหล่งท่องเที่ยวก่อนเดินทางไปเรียนรู้ ณ แหล่งท่องเที่ยว ผู้เข้าอบรมควรได้รับการเล่าเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวที่จะไปเยือนอย่างรอบคอบ

2.7 ข้อมูลบริบทพื้นที่ที่วิจัย

ปัจจุบันการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง มีทิศทางที่ชัดเจนและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของนักท่องเที่ยวมากขึ้น จังหวัดตรังมีมรดกทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และวัฒนธรรมที่โดดเด่น มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งเชิงนิเวศน์และวัฒนธรรมและมีอัตลักษณ์ของตัวเองในด้านความสมบูรณ์ทางธรรมชาติที่สวยงาม ความมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่ไม่เปลี่ยนแปลง และการให้บริการแบบเจ้าบ้านที่ดี

1. จำนวนนักท่องเที่ยว ในปี 2561 จังหวัดตรังมีผู้เยี่ยมชมเยือน (นักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวจร) 1,596,657 คน เป็นชาวไทย 1,393,840 คน และชาวต่างประเทศ 202,817 คน
2. รายได้จากการท่องเที่ยว ในปี 2561 จังหวัดตรังมีรายได้จากการท่องเที่ยว จำนวน 9,916.29 ล้านบาท เป็นรายได้จากชาวไทย 8,117.09 ล้านบาท และชาวต่างประเทศ 1,799.20 ล้านบาท
3. จำนวนผู้เข้าพัก 1,148,384 คน อัตราการเข้าพัก ร้อยละ 63.36⁸⁷

⁸⁷ แผนพัฒนาจังหวัดตรัง พ.ศ. 2561-2565 ฉบับปี พ.ศ.2564, หน้า 24.

ผลการดำเนินการตามแผนพัฒนาจังหวัดที่ผ่านมา

ประเด็นการพัฒนาที่ 2 ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ เพื่อสร้างรายได้ให้เติบโตอย่างต่อเนื่อง งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 - 2563 จำนวน 65.8870 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 9.60 ของงบประมาณทั้งหมด การท่องเที่ยวเป็นอีกแหล่งรายได้ที่สำคัญของจังหวัด จังหวัดตรังมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามตั้งแต่ท่องเที่ยวทะเลจนถึงภูเขาสูง (ป่า เขา นา เล) และมีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นหลากหลาย เนื่องจากเป็นเมืองท่าค้าขายที่เจริญรุ่งเรืองมา ตั้งแต่อดีตและเติบโตต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน ได้ส่งเสริมเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เป็นมรดกตกทอดไว้ในแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ธรรมชาติ การผจญภัย และอาหารการกิน จังหวัดจึงมุ่งเน้นให้จังหวัดตรังเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ โดยการพัฒนาเพื่อ สร้างรายได้จากการท่องเที่ยวให้เติบโตอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

1. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานของกรมการท่องเที่ยว ได้แก่ การปรับปรุงภูมิทัศน์ แหล่งท่องเที่ยว
2. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว การพัฒนาถนน เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม การเพิ่มมาตรฐานด้านรักษาความปลอดภัย นักท่องเที่ยว ติดตั้งไฟฟ้าแสงสว่างเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมและหาดปากเมง
3. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากร ด้านการท่องเที่ยว
4. ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การตลาดสมัยใหม่ และพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว อย่างเป็นระบบ ผลจากการพัฒนาดังกล่าว ส่งผลให้รายได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง ในระหว่างปี 2559-2561 มีจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2561 มีผู้มาเยี่ยมเยือน 1,596,657 คน มีรายได้จากการท่องเที่ยว จำนวน 9,028.01 ล้านบาท โดยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจากปี 2559 ร้อยละ 18.59 สูงกว่าเป้าหมายที่จังหวัด กำหนดไว้ นอกจากนี้ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการเข้าถึงข้อมูลด้านการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และนโยบายการกระตุ้นการท่องเที่ยวภายในประเทศของ นโยบายรัฐบาล ถือเป็นอีกปัจจัยที่เอื้อประโยชน์ในการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น⁸⁸

ผลสัมฤทธิ์การพัฒนาและปัญหาสืบเนื่องที่จะต้องดำเนินการต่อ

ด้านการท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง ในระหว่างปี 2555-2561 มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากจังหวัดได้พัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการด้านการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน และสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวตลอดทั้งปี มีกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อทุกช่องทาง รวมถึงการ

⁸⁸ แผนพัฒนาจังหวัดตรัง พ.ศ.2561 - 2565 ฉบับทบทวนปี พ.ศ.2564, หน้า 68.

คงรักษาไว้ในกิจกรรม เดิมให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ กิจกรรมวิวาห์ใต้สมุทร เทศกาลถือศีล กินเจ กิจกรรมวันหมอย่าง ขนมเค้กเมืองตรัง และเทศกาลลูกกลม นอกจากนี้ยังสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวชุมชน การใช้อัตลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้ให้เกิดแก่ชุมชนอย่างยั่งยืน ปัญหาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรังคือนักท่องเที่ยวพักที่จังหวัดอื่นแต่มาใช้ทรัพยากรในพื้นที่จังหวัด ดังนั้น จะต้องกำหนดมาตรการเพื่อให้นักท่องเที่ยวมาพักในตรังมากขึ้น โดยใช้จุดแข็งของจังหวัดตรังในการท่องเที่ยวคือ เรื่องของธรรมชาติที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์และอาหารการกินซึ่ง ได้เปรียบกว่าพื้นที่อื่นๆ จึงจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ถ้าเลเขากอบ เป็นถ้ำที่มีสายน้ำไหลผ่านและไหลล้อมรอบภูเขาอันเป็นที่ตั้งของถ้ำ ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยที่สวยงามและคงความสมบูรณ์ปรากฏให้เห็นตลอดทางระหว่างการเดินทาง และตามเวียงถ้ำหรือโถงถ้ำต่างๆ ที่สามารถเดินชมได้อาถ้ำเจ้าสาว ถ้ำรากไทร ถ้ำคนธรรพ์ และ จุดเด่น ของถ้ำเลเขากอบอีกอย่างหนึ่ง ที่สร้างความตื่นเต้นและประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว คือ จะต้องนอนราบขนานไปกับเรือแล้วลอดผ่านส่วนที่มีเพดานถ้ำต่ำที่สุด เรียกว่าถ้ำลอด กล่าวกันว่า การได้ลอดผ่าน จุดนี้เปรียบเสมือนการได้ลอดท้องมังกร

กระแสการท่องเที่ยวมุ่งสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนาการท่องเที่ยว จึงต้องสร้างความสมดุลของมิติ 3 ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับประเทศไทยแล้ว ในระยะแรกๆ รัฐบาลให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นเศรษฐกิจเป็นหลักสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ การขยายตลาด และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยว โดยไม่ได้คำนึงถึงความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งดึงดูดการลงทุนของภาคเอกชน เพื่อให้การท่องเที่ยวสร้างรายได้และมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับประเทศจนก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และแหล่งท่องเที่ยว จากนั้นจึงค่อยเริ่มให้ความสำคัญกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในภายหลัง โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเกิดขึ้นในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เป็นต้นมา

การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จึงเหมาะกับสถานการณ์ขณะนี้ การท่องเที่ยวทางธรรมชาติต้องเที่ยวไปพร้อมกับอนุรักษ์ธรรมชาติ เพื่อให้สภาพแวดล้อมและธรรมชาติคงอยู่ รัฐบาลจะควรมีนโยบายอย่างไรในการรองรับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเพื่อเตรียมการฟื้นฟูธรรมชาติและรายได้จากการท่องเที่ยว โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องจะต้องมีวิธีการรับมือกับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ นักท่องเที่ยวจะต้องประพฤติและปฏิบัติตัวอย่าง สถานที่ท่องเที่ยวจะมีกฎระเบียบข้อบังคับอย่างไร โดยเฉพาะถ้ำเลเขากอบ ซึ่งยังเป็นถ้ำที่เป็นถ้ำ “หินเป็น”

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attraction) โดยที่ที่เปิดเผยเพื่อการท่องเที่ยว โดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้อาจจะ

เป็นความมั่งคั่งตามสภาพธรรมชาติ ความแปลกตาของสภาพธรรมชาติ สันฐานที่สำคัญทาง ธรณีวิทยาและภูมิศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์หรือเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่น สภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ (Special Environmental Features) หรือสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทาง วัฒนธรรมและวิถีชีวิตผู้คน

ปัจจุบันถ้าเลเขากอบ พานักท่องเที่ยวเข้ามาชมถ้ำโดยการพานั่งเรือพายไปเที่ยวชมภายใน ถ้ำ เดิมใช้เรือที่มีเครื่องยนต์ แต่ปัจจุบันท้องถิ่นได้ใช้เรือพาย เนื่องจากเขม่าควันจากเครื่องยนต์ ไปจับที่ บริเวณผนังถ้ำ โดยเฉพาะหินงอกหินย้อย จึงได้ใช้เรือพายแทนเพื่อเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ การให้ ความรู้และข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับธรรมชาติของสถานที่ท่องเที่ยว โดยคนพายเรือนำเที่ยว ยังไม่มีการ จัดระบบ การให้ความรู้ระหว่างที่เรือ ใช้เวลาพายไปกลับเที่ยวละประมาณ 1 ชม. ยังไม่มีกิจกรรมให้ นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ้ำเลเขากอบ อยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลเขา กอบ จังหวัดตรัง การดูแล การให้คำแนะนำยังเป็นแบบธรรมชาติ การอำนวยความสะดวกแก่เฉพาะ การจัดคิว นอกนั้นยังปล่อยให้นักท่องเที่ยวต้องรอ

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง” ผู้วิจัยได้ศึกษา รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบการวิจัยใน ครั้งนี้ ดังนี้

เจ้าอธิการรุ่งโรจน์ อธิปญโญ และคณะ (2562) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาเครือข่าย แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรดิตถ์” ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายแหล่ง ท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรดิตถ์ คือ 1) ปัจจัยด้านงบประมาณ ต้องได้รับการสนับสนุนทั้งในส่วนรัฐบาล ส่วนองค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล 2) ปัจจัยด้านบุคลากร ในการพัฒนา จำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ การเข้าถึงการเสียดสหรือเรียกว่าจิตอาสาในการ ทำงาน 3) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมให้คนในชุมชนท้องถิ่นๆ ได้มีส่วนร่วมด้วยฝ่ายราชการ ร้านค้าที่ พักอาศัย โดยคนในชุมชนสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับชุมชนของตนเองก่อน และฝ่ายราชการควรให้ การสนับสนุนในทุกๆ ด้านเพื่อให้เกิดความยั่งยืน 2. รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวใน จังหวัดอุดรดิตถ์ คือกระบวนการพัฒนาเครือข่ายเป็นเรื่องที่ต้องใช้ทั้งปัจจัยภายในและภายนอก กล่าวคือ ภายในตัวชุมชนสมาชิกเองต้องมีความต้องการและเห็นความสำคัญหรือความจำเป็นในการมี เครือข่าย และต้องพร้อมให้ความร่วมมือ มีระบบตัวแทนที่สามารถนำปัญหา ความต้องการของ สมาชิกนำเสนอสู่เวทีเครือข่าย และตัวแทนสมาชิกสามารถถ่ายทอดเรื่องราวความก้าวหน้าให้สมาชิก ในชุมชนรับทราบอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัจจัยภายนอกอาจมีหลายปัจจัย แต่ปัจจัยที่สำคัญ คือ หน่วยงาน ที่เป็นพี่เลี้ยงนั้นต้องมีความรู้ความเข้าใจ มีความต่อเนื่อง ความจริงใจและกระบวนการทำงานที่สร้าง

การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย ดังนี้ 1) กำหนดเป้าหมาย 2) ดำเนินการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) เกิดกรณีศึกษา 4) สร้างองค์ความรู้ของชุมชน 5) สรุปบทเรียนการพัฒนา⁸⁹

เชียงใหม่ ได้วิจัยเรื่อง “ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผลกระทบการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนตลาดน้ำคลองบางหลวง ธนบุรี กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่าศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประกอบด้วยโบราณสถานบ้านศิลปินบ้านริมคลองตลาดน้ำคลองบางหลวงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของชุมชนด้านผลกระทบการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนตลาดน้ำคลองบางหลวงผลกระทบด้านบวกสร้างรายได้ความสามัคคีในชุมชนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชาติลำคลองและภาครัฐมีส่วนสนับสนุนการท่องเที่ยวผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศปัญหาการพึ่งพาการท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหารายได้การขาดอาชีพเสริมจากปัญหาโรคระบาดการเปลี่ยนแปลงของที่อยู่อาศัยเพื่อการท่องเที่ยวปัญหาขยะจากการท่องเที่ยวการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเพื่อการท่องเที่ยวจากผลการวิจัยพบว่าการท่องเที่ยวช่วยสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นผลกระทบด้านบวกมากกว่าด้านลบภาครัฐหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและช่วยเหลือให้การท่องเที่ยวยังคงอยู่กับคนในชุมชนต่อไป⁹⁰

ณัฐฉิน ทองดี และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม กลุ่มน้ำโขง ชี มูล ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อเชื่อมโยง การท่องเที่ยวประเทศไทย ลาว และเวียดนาม” ผลการวิจัย แบ่งออกได้ 2 มิติ คือ 1. มิติของชุมชนหรือผู้ให้บริการทางการท่องเที่ยว (Supply Side) พบว่า การยกระดับขีดความสามารถและกลไกทางการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมพื้นที่ลุ่ม น้ำโขง ชี มูล ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย จำเป็นต้องอาศัยกลไกสำคัญ 3 กลไก คือ กลไกด้านคนหรือทรัพยากรมนุษย์คือ สมาชิกในชุมชนท่องเที่ยวและเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน กลไกด้านการจัดการ คือ การพัฒนาให้มีเครือข่ายและอาศัยเครือข่ายในการจัดการตลาดร่วมกัน รวมไปถึงการกำหนดให้มีแผนการจัดการเครือข่าย แผนการจัดการตลาดที่ชัดเจนสมบูรณ์เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพของเครือข่าย และกลไกสุดท้าย คือ กลไกด้านงบประมาณเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนเครือข่าย สำหรับการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ของ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการจัดการตลาดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง และเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการตลาดการท่องเที่ยว โดยชุมชนของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมภาค

⁸⁹เจ้าอธิการรุ่งโรจน์ อธิปญโญ และคณะ, “การพัฒนาเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรดิตถ์” (2562).

⁹⁰เชียงใหม่, “ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผลกระทบการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนตลาดน้ำคลองบางหลวง ธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, วารสารสุทธิปริทัศน์ ปีที่ 35 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม - ธันวาคม 2564) : 159-176.

ตะวันออกเฉียงเหนือ มีการพัฒนาใน 2 ด้าน คือ ด้านการจัดการเครือข่าย และด้านการจัดการตลาด ซึ่งอาศัยแนวคิดการพัฒนา 3 มิติ คือ มิติ ความรู้ มิติความคิด และมิติของการมีส่วนร่วม ในการจัดการท่องเที่ยวและการจัดการตลาดการท่องเที่ยว 2. มิติของนักท่องเที่ยวหรือผู้รับบริการทางการท่องเที่ยว (Demand Side) พบว่า พฤติกรรมของ นักท่องเที่ยวไทย ต่างประเทศ ลาวและเวียดนามมีความแตกต่างกัน สำหรับความต้องการของนักท่องเที่ยว พบว่า โดยส่วนใหญ่มีความต้องการความเป็นมิตรไมตรีและการให้บริการของคนท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับภาพลักษณ์และการรับรู้ของนักท่องเที่ยวที่ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนอีสาน มีภาพลักษณ์ที่ชัดเจนเรื่องของคนอีสาน มิตรไมตรี และสำหรับนักท่องเที่ยวชาวลาส่วนใหญ่มีการรับรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอีสานเรื่องของมรดกทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวเวียดนามมีการรับรู้ต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอย่างหลากหลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ⁹¹

ธนุวิศ สุวรรณวงศ์ และคณะ (2559) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดน ภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัค เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย” ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย จะต้องมีการ 1) การเติมกิจกรรมลงไปชุมชน 2) ขั้นตอนลงสนาม 3) พี่เลี้ยงเชื่อมประสาน และ 4) การค้นหาข้อจำกัด และประเด็นที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายได้นั้น จะเป็นด้านเครือข่ายความรู้ โดยเฉพาะมิติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อยกระดับ ปัญหาซึ่งผ่าน 1) ระยะเวลาพักภายในท้องถิ่นมาแล้ว และสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้โดยตรง และ 2) การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนผ่านการเสนอข้อมูลชุมชนต่อที่สาธารณะ โดยกลไกดังกล่าวเกิดขึ้นโดย หลายหน่วยงาน และพบว่าภายในชุมชนมีการไหล (flow) ของเทคโนโลยีสารสนเทศขั้นพื้นฐาน ได้แก่ โทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต และความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายมี 3 ประเด็นหลัก คือ 1. ชุมชนต่อชุมชนของประเทศไทย 2. ชุมชนของประเทศไทยกับชุมชนของประเทศมาเลเซีย และ 3) การเชื่อมโยงเครือข่ายโดยผ่านตัวกลาง โดยดำเนินงานลักษณะ “วิทยากรกระบวนการ” ส่วนข้อเสนอแนะจากการวิจัย ครั้งนี้ คือ การเติมกลไกการสร้างเครือข่ายเรียนรู้ เพื่อการเสริมพลังอำนาจให้กับชุมชน และการพัฒนา และ/หรือสร้างหน่วยงานเชื่อมประสาน ซึ่งสถาบันการศึกษาควรเป็นหน่วยงานตั้งต้นในบทบาทการเชื่อมประสานงานดังกล่าว อย่างไรก็ตามผู้ที่ทำงานหรือหน่วยงานที่ทำ

⁹¹ ณีฎฉิณี ทองดี และคณะ, “การจัดการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง ชี มูล ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อเชื่อมโยง การท่องเที่ยวประเทศไทย ลาว และเวียดนาม”, รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2557), หน้า 17.

การเชื่อมประสานนั้น ควรดำเนินงานเป็นแบบเพื่อนถึงเพื่อน ไม่ใช่การทำงานแบบสั่งการหรือทำงานเชิงอำนาจ⁹²

ดาริยา บินดุสะ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และธรรมชาติ เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล” พบว่า เส้นทางท่องเที่ยวที่มีแหล่งท่องเที่ยวแบบผสมผสานทางธรรมชาติและวิถีชุมชน 4 เส้นทาง คือ เส้นทางท่องเที่ยวที่ 1 แลวัน ชมนก ที่พญาบังสา เป็นเส้นทางท่องเที่ยวแบบ One Day Trip มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวใน ระดับดีมาก และเส้นทางท่องเที่ยวที่ 2 ยำทราย ลอยลม เส้นทางท่องเที่ยวแบบ 2 วัน 1 คืน มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในระดับดีถึงดีเยี่ยม เส้นทางท่องเที่ยวเส้นที่ 3 เดินตามพ่อ เลาะภูเขา เป็นเส้นทางท่องเที่ยวแบบ 2 วัน 1 คืน มีศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวระดับต่ำที่ต้องพัฒนาด้านการบริหารจัดการ เส้นทางท่องเที่ยวที่ 4 ย้อนรอยประวัติศาสตร์ แห่งหมู่เกาะตะรุเตา เป็นเส้นทางท่องเที่ยวแบบ 3 วัน 2 คืน มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในระดับดีถึงดีเยี่ยม⁹³

ธเนศ ศรีสถิต และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบนฐานเชิงนิเวศวัฒนธรรม ในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านบริบทชุมชนและนิเวศวัฒนธรรมของชุมชน พบว่าได้มีการสืบทอดวัฒนธรรมด้านการเลือกบริเวณพื้นที่ตั้งชุมชนและแหล่งน้ำ รวมถึงภูมิปัญญา ประเพณี และพิธีกรรมที่เกิดจากความสัมพันธ์กันระหว่างธรรมชาติกับความเชื่อ มาจากบรรพบุรุษซึ่งเป็นกลุ่มคนลาวที่ได้อพยพมาจากเมืองจำปาศักดิ์ในอาณาจักรศรีสัตนาคนหุต ลาวล้านช้าง ราวพุทธศตวรรษที่ 22-23 2) ด้านสถานการณ์การท่องเที่ยวในเขตพื้นที่พระธาตุนาดูน พบว่ามี (1) จุดอ่อน คือ แหล่งท่องเที่ยวขาดระบบการบริหารจัดการ (2) ด้านจุดแข็ง คือ มีองค์พระธาตุนาดูนซึ่งเป็นพระธาตุที่มีชื่อเสียง (3) ด้านโอกาส คือ มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและเป็นที่ยึดของคนในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง เช่น กู่สันตรัตน์ กู่น้อย (4) ด้านอุปสรรค คือ แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ไกลจากจังหวัด มหาสารคาม การเข้าถึงค่อนข้างไม่สะดวก 3) ด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว พบว่ามีแหล่งท่องเที่ยว 4 กลุ่ม โดยเรียงลำดับจากศักยภาพในระดับมากไปหาศักยภาพในระดับน้อย ได้แก่ (1) แหล่งท่องเที่ยวทางด้านศาสนาและความเชื่อ (2) แหล่งท่องเที่ยวทางด้านเศรษฐกิจชุมชน (3) แหล่งท่องเที่ยวทางด้าน

⁹² อดิศักดิ์ สุวรรณวงศ์ และคณะ, “การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดน ภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย”, 2559).

⁹³ ดาริยา บินดุสะ, “การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และธรรมชาติเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล”, การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 1 มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : พลังปัญญาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, Wisdom Power for Sustainable Development", 20-21 สิงหาคม 2561.

วัฒนธรรม (4) แหล่งท่องเที่ยวทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ 4) บทเรียนด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลพระธาตุ พบว่าแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ (1) การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม โดยกลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้าน จะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3 ส่วน (2) ขั้นตอนการอนุมัติและการดำเนินโครงการด้านท่องเที่ยว โดยให้ยึดและปฏิบัติตาม “โครงสร้างการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุและชุมชนตำบลพระธาตุ” 5) ด้านศักยภาพของชุมชนในด้านการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและชุมชน 8 หมู่บ้าน ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลพระธาตุ พบว่าผู้นำชุมชนและชุมชนทั้ง 8 หมู่บ้าน มีศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด โดยเรียงลำดับจากด้านที่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับมากไปหาระดับน้อย ได้แก่ (1) ด้านการให้บริการของบุคลากรในชุมชน (2) ด้านกระบวนการขั้นตอนการให้บริการ (3) ด้านวิทยากรให้บริการของชุมชน (4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (5) ด้านที่พักแรม ความพร้อมของห้องประชุมและอาหาร (6) ด้านสถานที่ท่องเที่ยว 6) ด้านรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบนฐานนิเวศวัฒนธรรมในพื้นที่ตำบลพระธาตุตามหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่าชุมชนตำบลพระธาตุมีฐานการท่องเที่ยวอยู่ 4 ฐาน ดังนั้นจึงทำให้รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ต้องมีองค์ 4 ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ (1) รูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ และแบบเฉพาะของชุมชนตำบลพระธาตุ คือ (1) ประวัติศาสตร์ (2) วัฒนธรรมและภูมิปัญญา (3) อาชีพและวิถีชีวิต (4) นิเวศวัฒนธรรม (2) การบริหารจัดการงบประมาณเนื่องในกิจกรรมการท่องเที่ยว (3) ผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อชุมชน (4) การดำเนินงานและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของบุคลากรในชุมชนตำบลพระธาตุ⁹⁴

นุชประวิทย์ ลิขิตสร้อย และคณะ (2562) ได้วิจัยเรื่อง “ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตร” พบว่า 1) ด้านทำเลที่ตั้ง แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่ได้ตั้งอยู่บนถนนสายหลัก 2) ด้านสภาพของแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวภายในจังหวัดพิจิตรเนื่องจากมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ที่พักบริเวณแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว แต่มีบางแห่งยังขาดการจัดการด้านที่พักให้ได้มาตรฐาน 4) ด้านระบบสาธารณูปโภคของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ไฟฟ้า ประปา มีศักยภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก 5) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนในพื้นที่มีความตื่นตัวและสนใจเข้าร่วมกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยวในระดับมาก 6) ด้านโอกาสในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดพิจิตร มีบทบาทในการพัฒนาและบริหารจัดการ

⁹⁴ธเนศ ศรีสถิตย์ และคณะ, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบนฐานเชิงนิเวศวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคูน จังหวัดมหาสารคาม”, รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2556), หน้า 25.

พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวภายในพื้นที่ 7) การท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตรยังขาดการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในเรื่องการเผยแพร่ข้อมูลที่น่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดสู่สายตานักท่องเที่ยวและผู้เยี่ยมเยือน จึงส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวยังไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง⁹⁵

ประนอม การชนะนนท์ (2562) ได้วิจัยเรื่อง “ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช” ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวได้ โดยมีศักยภาพด้านเอกลักษณ์และคุณค่าโดยรวมอยู่ในระดับสูง ได้แก่ ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นหรือเฉพาะพื้นที่ และควมมีคุณค่าทางวัฒนธรรม/วิถีชีวิตของคนในชุมชน ส่วนศักยภาพด้านการเรียนรู้โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีศักยภาพสูงในประเด็นของข้อมูลของทรัพยากรที่มีประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับศักยภาพด้านการเข้าถึงที่มีศักยภาพโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีศักยภาพสูงในประเด็นการเดินทางเข้าถึงได้ทุกฤดูกาล ซึ่งผลการประเมินศักยภาพของทรัพยากรทุกด้านสามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนได้⁹⁶

ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และคณะ (2556) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านทุ่งมะปราง อำเภอควนโดน และบ้านโตนปาหนัน อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล” พบว่า แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านทุ่งมะปรางและบ้านโตนปาหนันเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คำนึงถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 3 ด้าน 1) ด้านแหล่งท่องเที่ยวควรสร้างจุดเด่นของพื้นที่โดยนำธรรมชาติมาเสนอเป็นจุดขาย ปรับปรุงความสะอาดและภูมิทัศน์ให้สวยงามและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้แก่นักท่องเที่ยวและชาวบ้าน 2) ด้านความพร้อมทางการท่องเที่ยว ควรจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกจัดทำสื่อความหมายทางธรรมชาติและวัฒนธรรมและจัดเตรียมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นสำหรับการถ่ายทอดความรู้และเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยว และ 3) ด้านการพัฒนาการตลาดจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวของทั้งสองชุมชน เน้นกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายคือ

⁹⁵ นุชประวีร์ ลิขิตสร้อย และคณะ, “ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตร” (2562).

⁹⁶ ประนอม การชนะนนท์, “ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, (2562).

กลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงาน และจัดทำคู่มือแผ่นพับ ใบปลิวและพัฒนาเว็บไซต์สำหรับประชาสัมพันธ์การ
ท่องเที่ยว⁹⁷

พิมพ์ิกา นวนจา และคณะ (2563) ได้วิจัยเรื่อง “ภาคีเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวของ
หมู่บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่” ผลการศึกษา พบว่า 1) ภาคี
เครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง กระบวนการความร่วมมือในทุกขั้นตอน ตั้งแต่
ความร่วมมือในการจัดทำแผน การแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร มีความร่วมมือในการปฏิบัติ การ
ประเมินผล ตลอดจนมีการทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน 2) การ จัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง
มีการนำหลักการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาใช้ได้อย่างครบถ้วน และ 3) ผลลัพธ์ที่ได้จากการ
จัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง สามารถบรรลุผลเป้าหมาย คือ มีการสร้างความร่วมมือ เกิด
การสร้างงาน สร้างรายได้ ตลอดจนสามารถในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต
ได้ เป็นอย่างดี⁹⁸

แพรวดาว พุพานิชย์พุกษ์ (2558) ได้วิจัยเรื่อง “กรอบนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยว
อย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา เกาะช้าง จังหวัดตราด” ผลการศึกษาพบปัญหาและอุปสรรคคือ สำนักงาน
จังหวัดตราดและเทศบาลตำบลเกาะช้างไม่ได้ นำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.2555 - 2559
มาประกอบการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด
ตราดไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นโยบายขององค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่นไม่ต่อเนื่อง เกิดความไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานระหว่างหน่วยงาน
กฎระเบียบของหน่วยงานภาครัฐไม่เอื้อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยว การขาดแคลนงบประมาณและ
บุคลากร ในส่วนของผลการดำเนินงานที่ผ่านมาและแนวโน้ม ความก้าวหน้าพบว่า การกระจาย
ผลประโยชน์และรายได้สู่ชุมชนยังคงน้อย ชุมชนและภาคเอกชนมี ส่วนร่วมในการพัฒนาและจัดการ
ท่องเที่ยวน้อย การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่น
 อีกทั้งก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยได้เสนอกรอบนโยบาย 4 ด้าน
เพื่อให้การท่องเที่ยวบนเกาะช้างเป็นไปในแนวทางของความยั่งยืน ได้แก่ กรอบนโยบายด้านการ
จัดการภาครัฐ กรอบนโยบายด้านเศรษฐกิจ กรอบนโยบายด้านสังคมและวัฒนธรรม และกรอบ
นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

⁹⁷ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และคณะ, “การศึกษาศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว เชิง
อนุรักษ์ของชุมชนบ้านทุ่งมะปราง อำเภอควนโดน และบ้านโดนปาหนัน อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล”, **วารสาร
สุทธิปริทัศน์** ปีที่ 27 ฉบับที่ 83, 97-112.

⁹⁸พิมพ์ิกา นวนจา และคณะ, “ภาคีเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วย
แก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่” (2563).

สุชุม คงดิษฐ์ และคณะ (2560) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบและกิจกรรมที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวนิเวศเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนสามเรือน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวนิเวศเกษตรของชุมชนสามเรือน เป็นการท่องเที่ยวเฉพาะฤดูกาลที่เห็ดดับเต่าให้ผลผลิตระหว่างเดือนเมษายน ถึงเดือนสิงหาคม รูปแบบการท่องเที่ยวนิเวศเกษตรของชุมชนสามเรือนขึ้นอยู่กับลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยว และประเภทของนักท่องเที่ยว โดยมี 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) การสาธิตให้ความรู้ กิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ สาธิตให้ความรู้ การผลิตเห็ดดับเต่า การแปรรูป การทำอาหารและของหวานจากเห็ดดับเต่า 2) การจำหน่ายสินค้าชุมชนและผลิตภัณฑ์เกษตร กิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ จำหน่ายสินค้าและแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร เช่น น้ำเชื้อเห็ดดับเต่า 3) การให้รู้ทางด้านธุรกิจเกษตร กิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ การให้ความรู้เชิงลึกด้านธุรกิจเกษตร และ 4) การท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ร่วมประเพณีอาบน้ำคั้นเพ็ญ และงานเห็ดดับเต่าสามเรือน ชมวิถีชีวิตและทัศนียภาพ และการพักผ่อนในชุมชน โดยจำแนกนักท่องเที่ยว ได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) นักท่องเที่ยวที่มาทัศนศึกษาและศึกษาดูงานเป็นหมู่คณะ 2) นักท่องเที่ยวทั่วไป ที่ต้องการเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และ 3) นักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนในชุมชน เพื่อสัมผัสวิถีชุมชนอย่างลึกซึ้ง⁹⁹

อุมาพร บุญเพชรแก้ว (2562) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศศูนย์ศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศ ป่าชายเลนสิรินาถราชินี อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” งานวิจัยพบว่า (1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านพื้นมีความโดดเด่นมากที่สุด แหล่งท่องเที่ยวมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่โดดเด่นมากที่สุด ในประเด็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านกิจกรรมและกระบวนการ พบว่าความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวมีความสำคัญมากที่สุด ความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการจัดการ พบว่าป่าให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีระดับคะแนนมากที่สุด และความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการมีส่วนร่วม นั้นพบว่าเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีรายได้จากการท่องเที่ยวมีความสำคัญมากที่สุด ในประเด็นด้านแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศศูนย์ศึกษาเรียนรู้ พบว่าควรเพิ่มความสะอาดสบายให้นักท่องเที่ยวในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ควรแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว และมุ่งเน้นการทำการตลาดไปสู่กลุ่มลูกค้าเป้าหมายมากขึ้น นอกจากนี้ควรเพิ่มเติมในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้คนในท้องถิ่นร่วมแสดงความคิดเห็น วิธีการ และแนวทางปฏิบัติในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว¹⁰⁰

⁹⁹สุชุม คงดิษฐ์ และคณะ, “รูปแบบและกิจกรรมที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวนิเวศเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนสามเรือน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, 2560.

¹⁰⁰อุมาพร บุญเพชรแก้ว, “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศศูนย์ศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศ ป่าชายเลนสิรินาถราชินี อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ 39 ฉบับที่ 5 (ก.ย. - ต.ค. 2562) : 175-193.

สรารุณย์ วิจิตรปัญญา และคณะ ได้วิจัย “การเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบูรณ์” ผลการวิจัยพบว่า ผลจากการศึกษาพบว่า รูปแบบการเสริมสร้างในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบูรณ์ จะต้องดำเนินการขับเคลื่อนงานระบบนิเวศให้สำเร็จจุดประสงค์ได้จะขาดมิได้คือผู้ปฏิบัติการ ดังนั้นจึงเสนอ รูปแบบการจัดการระบบนิเวศด้านผู้ปฏิบัติการจะต้องมีลักษณะเป็นผู้ที่มีความรู้มีสติปัญญาในการจัดการระบบนิเวศ คือ ความรู้ความเข้าใจในแผนงานและนโยบาย เป็นผู้ที่มีทักษะและความสามารถในการจัดการระบบนิเวศ คือ มีความเป็นคนที่สามารถฝึกฝนตนเองให้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในการดำเนินงานด้านระบบนิเวศ และดำเนินการโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในการจัดการระบบนิเวศ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งที่จะทำให้การจัดการระบบนิเวศดำเนินไปได้ จะต้องดำเนินการให้คนในชุมชนมีส่วนในการบริหารจัดการ โดยการใช้หลักธรรมาภิบาล หมายถึง การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมรัฐภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการฝ่าย ราชการ และฝ่ายธุรกิจ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศ เพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤติภัยอันตรายที่หากจะมีมาในอนาคต เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใส และความมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการปกครองแบบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญ และกระแสโลกยุคปัจจุบันนั่นคือ 1. หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ แสดงความคิดเห็น ในการตัดสินใจปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนไม่ว่าด้วยการแจ้งความการไต่สวนสาธารณะ การประชาสัมพันธ์ การแสดงประชามติหรืออื่นๆ 2. หลักความร่วมมือรับผิดชอบ ได้แก่ ภาระหนักในสิทธิหน้าที่ในการจัดการระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การใส่ใจกับปัญหาและการกระตือรือร้นช่วยเหลือแก้ปัญหาตลอดจนการเคารพในความเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะรับผลจากการกระทำของตนเอง เป็นต้น¹⁰¹

พระครูรัตนสุตาภรณ์, ดร. (ธีรเดช โพธิ์ทอง) ได้วิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์องค์ประกอบและการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่สีเขียวอินโดจีนแบบบูรณาการ” ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบและประเด็นกิจกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่สีเขียวอินโดจีน มีองค์ประกอบและประเด็นกิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนา คือ ภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคเอกชนและภาควิชาการต้องร่วมมือกัน

¹⁰¹สรารุณย์ วิจิตรปัญญา และคณะ, “การเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบูรณ์”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560).

พัฒนาศักยภาพของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ต้องสามารถจัดการทรัพยากรมนุษย์ เงินทุนและวัสดุ อุปกรณ์ได้อย่างเป็นระบบ ต้องดำเนินการต่อจากการวางแผนและการจัดองค์กร เมื่อได้มีการวางแผนงาน จัดแบ่งงานและกำหนดโครงสร้างขององค์กรแล้ว ผู้บริหารก็ต้องทำการจัดหาคนเข้าทำงาน ตามตำแหน่งต่างๆ อย่างเหมาะสม ด้วยการจัดการองค์กรควรมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน เพื่อการทำงานที่มุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน 2) พัฒนาระบบการในการสร้างชุดกิจกรรมร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการขับเคลื่อนสี่แยกอินโดจีน ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และวิชาการ หลังจากที่ได้เสวนาระดมความคิดเห็นแล้ว มีความเห็นตรงกันว่าทุกภาคส่วนต้องทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการแบ่งข้อมูลซึ่งกันและกัน มีการประชุมวางแผนการทำงาน ติดตามผลงาน และรายงานผลอย่างเป็นประจำ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด ต้องให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการอย่างเต็มที่ ส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชน ทำกิจกรรมเพื่อรับฟังปัญหาของชุมชน โดยการเปิดพื้นที่สาธารณะในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง๓) ถอดบทเรียนในการสร้างชุดกิจกรรมในการพัฒนาเชิงพื้นที่สี่แยกอินโดจีน ในการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ และแนวโน้มการพัฒนาเชิงพื้นที่สี่แยกอินโดจีน จังหวัดพิษณุโลกเป็นถือเป็นเมืองใหญ่แห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างเป็นศูนย์กลางของศูนย์ราชการ ศูนย์กลางโลจิสติกส์ และโครงข่ายการคมนาคมขนส่ง มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย เมืองน่าอยู่และปลอดภัย จึงทำให้จังหวัดพิษณุโลกเป็นเมืองที่ชุมชนมีความเข้มแข็งยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคม มีความสะดวกสบายและปลอดภัยในการดำเนินชีวิต ระบบการตลาดของสินค้าผักและผลไม้ ในปัจจุบันนี้ยังไม่มีประสิทธิภาพดีพอ ทั้งนี้สาเหตุส่วนหนึ่งอาจมาจากการที่ผักและผลไม้เป็นสินค้าที่เน่าเสียได้ง่าย ความสดใหม่ การพัฒนามิใช่เพียงสนใจถึงความเติบโตของเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงของสังคมคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ความสมดุลของสิ่งแวดล้อม¹⁰²

สุเทพ สารบรรณ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา” ผลการวิจัยพบว่า ข้อที่ 1 ศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา 1) ด้านการจัดการการท่องเที่ยวของวัดอยู่ใน ระดับปานกลาง พบว่า มีความพร้อมในระบบการให้บริการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า ห้องสุขา ศาลา ที่นั่งพัก ถังขยะ ป้ายบอกเส้นทาง ฯลฯ 2) ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว อยู่ใน ระดับปานกลาง พบว่า ชุมชนโดยรอบมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา และทางวัดมีการจัดกิจกรรมทางศาสนา และธรรมรงค์ ส่งเสริม สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ท้องถิ่น ๓) ด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลาง พบว่า ควรให้เด็ก เยาวชน เข้ามามี

¹⁰²พระครูรัตนสุตาภรณ์, ดร. (ธีรเดช โพธิ์ทอง), “การวิเคราะห์องค์ประกอบและการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่สี่แยกอินโดจีนแบบบูรณาการ” รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560).

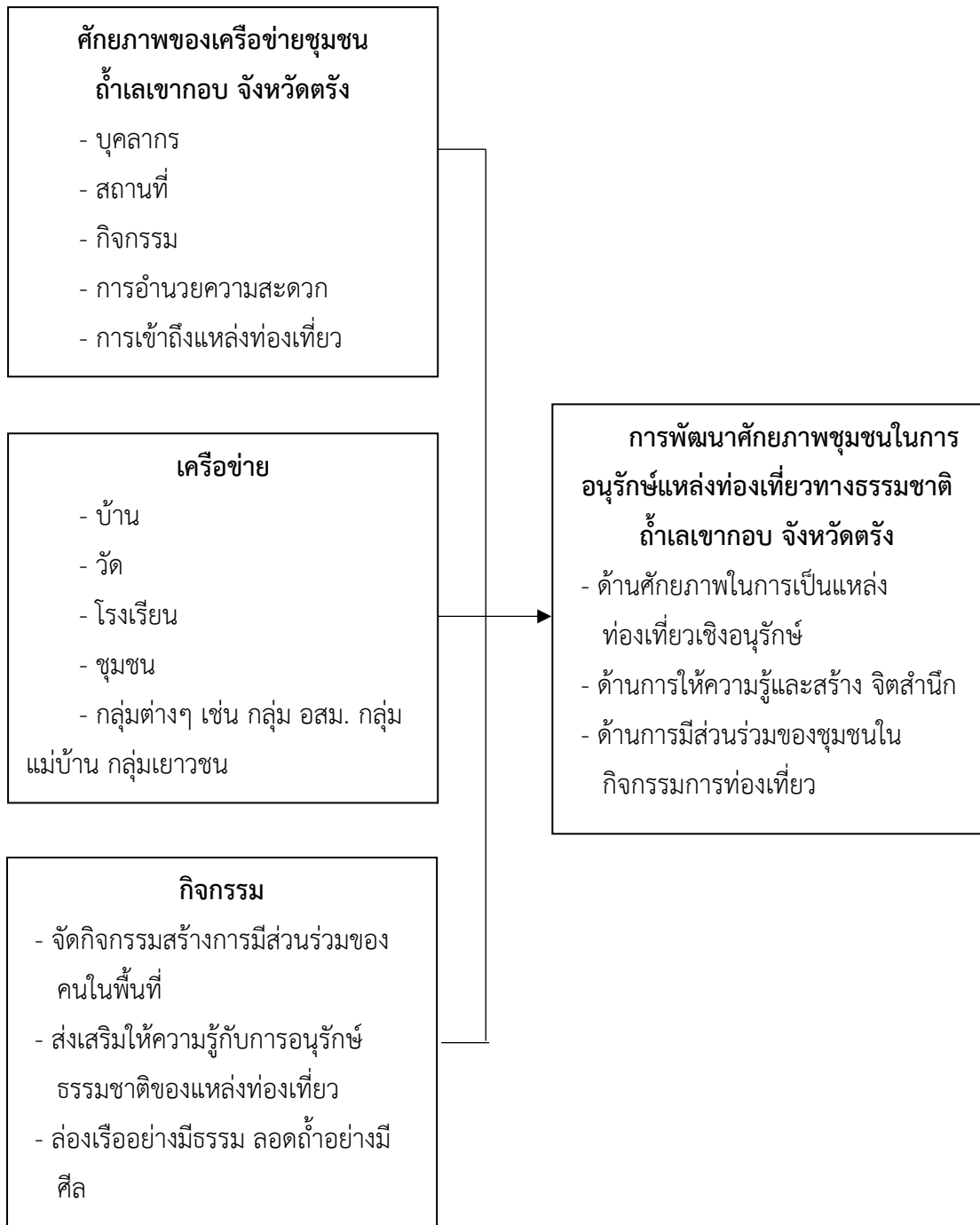
บทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์อาสาแนะนำแหล่งท่องเที่ยว 2. การพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ต่อ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ควรเริ่มจากคนในชุมชนต้องมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว รวมทั้งให้หน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องออกนโยบาย และจัดทำโครงการต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ยั่งยืน และ 3. วิเคราะห์ศักยภาพและเครือข่ายของชุมชน ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ทั้ง 3 วัด ส่วนใหญ่มีศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกที่ค่อนข้างพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งแต่ละวัดมีสิ่งที่เหมาะสมแตกต่างกันเป็น อันดับต้น ๆ เช่น วัดศรีโคมคา (วัดพระเจ้าตนหลวง) ไม่มีแผนผัง/เอกสารแนะนำแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว วัดพระเจ้านั่งดินมีเส้นทางเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีถนนชำรุด เสื่อมสภาพ และติดกับแหล่งชุมชนที่พลุกพล่าน ทำให้การเดินทางไม่สะดวก และวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) มีการก่อสร้างที่ใหม่ๆ ซึ่งบดบังสถานที่สำคัญของวัด และสภาพแวดล้อมโดยรอบเป็นป่าชื้น ซึ่งมียุงหรือแมลงต่างๆ อาจจะไม่ปลอดภัยและสร้างความรำคาญแก่นักท่องเที่ยว¹⁰³

“การพัฒนาเชิงพื้นที่” โดยการวิเคราะห์สถานการณ์บริบทและความต้องการเทคโนโลยีในแต่ละพื้นที่ ประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ กำหนดโจทย์และแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ระยะสั้นและระยะยาว รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอก (ภาครัฐ-เอกชน-ชุมชน) เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนกระตุ้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์องค์ความรู้ในชุมชนและระหว่างชุมชน พัฒนาและบริการกลไกการทำงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น ภาครัฐ องค์กรอิสระ เอกชนและสถาบันการเงินอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการพัฒนาตลอดห่วงโซ่

2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง” จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ แนวทางในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ การมีส่วนร่วมของเครือข่ายในพื้นที่ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการศึกษา ดังนี้

¹⁰³สุเทพ สารบรรณ และคณะ, “กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560).

แผนภาพที่ 2.2 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง” ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
- 3.2 พื้นที่การวิจัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.6 สรุปกระบวนการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

3.1.1 การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

ทำการศึกษาและรวบรวม ข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงาน การวิจัย รายงานการประชุม เอกสาร แสดงความสัมพันธ์และรายละเอียดที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการอนุรักษ์ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

3.1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 25 คน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่วิจัย คือ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง

ประชากรที่เก็บข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ ผู้นำกลุ่มต่างๆ เช่น คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ อสม. คณะครู

พระสงฆ์ ในพื้นที่เกี่ยวกับเครือข่ายในชุมชน ในการอนุรักษ์การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง ตามองค์ประกอบของเครือข่าย

3.1.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ร่วมดำเนินการระยะที่หนึ่ง โดยคณะผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับถ้ำเลเขากอบ จากนักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ พื้นที่ถ้ำเลเขากอบ พระสงฆ์ในพื้นที่วัดเขากอบ คณะครูโรงเรียนวัดเขากอบ ผู้นำชุมชนตำบลเขากอบ กลุ่มเครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง เพื่อสังเคราะห์ศักยภาพเครือข่ายกลุ่มต่างๆ ที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ จำนวน 20 รูปหรือคน

ขั้นตอนที่ 2 ร่วมดำเนินการระยะที่สอง โดยคณะผู้วิจัยร่วมกับผู้นำเครือข่ายชุมชน สรุปลงแผนการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 3 ร่วมดำเนินการระยะที่สาม ออกแบบกิจกรรมโดยคณะผู้วิจัยร่วมกัน องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ พระสงฆ์วัดเขากอบ ชุมชนตำบลเขากอบ และสถานีอนามัยตำบลเขากอบ หรือ อสม. ตำบลเขากอบ สรุปลงแผนการเพื่อมอบหมายให้แต่ละกลุ่มเครือข่ายไปดำเนินการตามบทบาทหน้าที่

ขั้นตอนที่ 4 ร่วมรับผลประโยชน์ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ คณะนักเรียนโรงเรียนวัดเขากอบ วัดเขากอบ ผู้นำชุมชนตำบลเขากอบ จังหวัดตรัง จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนมีกิจกรรมเสริมส่งผลให้การท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ธรรมชาติไม่เสียหายประชาชนมีรายได้ คนเที่ยว มีความสุข

ขั้นตอนที่ 5 ร่วมติดตามประเมินผล เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไป เป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป การเปิดให้ประชาชน ชุมชน หน่วยงานที่อยู่ในตำบลเขากอบ ที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรม

3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ ดังนี้

3.2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ จำนวน 2 ราย
- 2) กลุ่มผู้นำชุมชน ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว จำนวน 8 ราย
- 3) กลุ่มเครือข่ายในพื้นที่ จำนวน 5 ราย

4) นักท่องเที่ยว จำนวน 10 คน

ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ

- 1) นักการเมืองท้องถิ่น จำนวน 2 ราย
- 2) นักวิชาการสถานศึกษาในพื้นที่ จำนวน 1 ราย
- 3) ผู้นำชุมชน ในพื้นที่ตำบลเขากอบ จำนวน 4 ราย
- 4) กลุ่มเครือข่ายในพื้นที่ จำนวน 3 คน

3.2.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

แบ่งออกเป็น 8 กลุ่ม คือ 1) คณะพระสงฆ์วัดเขากอบ ตำบลเขากอบ จังหวัดตรัง จำนวน 1 รูป 2) เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ จำนวน 2 คน 3) ผู้นำชุมชน ตำบลเขากอบ จำนวน 5 คน 4) เจ้าหน้าที่ อสม. 5) กลุ่มผู้นำกิจกรรม 6) นักเรียน จำนวน 2 คน 7) นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 2 คน และ 8) ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ตำบลเขากอบและใกล้เคียงกับถ้ำเลเขากอบ จำนวน 10 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยศึกษาภาพการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง ได้แก่ สัมภาษณ์นักท่องเที่ยว ประชาชน เครือข่ายต่างๆ ต่อการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง จึงมีเครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย

3.3.1 แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) มุ่งเน้นการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเลเขากอบ โดยสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนท้องถิ่น กลุ่มผู้นำชุมชน โดยมีเนื้อหาสำคัญ ทั้ง 5 ด้าน คือ

1. ด้านบุคลากร
2. ด้านสถานที่ ความพร้อม
3. ด้านกิจกรรม การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว
4. ด้านการอำนวยความสะดวก
5. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

3.3.3 แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion Form) มุ่งเน้น ยืนยันและรับรองกระบวนการที่พัฒนาขึ้นกับผู้ทรงคุณวุฒิ 12 ราย ประกอบด้วย นักการเมืองท้องถิ่น คณะสงฆ์วัดเขากอบ เครือข่ายผู้นำชุมชน โดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น

- 1) ศักยภาพการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
- 2) กิจกรรมการอนุรักษ์การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง

3) พัฒนาระบบการการอนุรักษ์การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง

3.3.4 ชุดปฏิบัติการวิจัย (Research Practice Set)

คณะผู้วิจัยจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการ เป็นการประชุมสัมมนากับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในภาคส่วนต่างๆ จำนวน 15 ราย จากตัวแทนวัด ตัวแทนโรงเรียน ตัวแทนชุมชน โดยมุ่งเน้นการขับเคลื่อนกิจกรรมการอนุรักษ์การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง โดยกำหนดเป็นชุดปฏิบัติการ 2 ชุด คือ

ชุดปฏิบัติการที่ 1 ชุดความรู้เรื่องเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง

ชุดปฏิบัติการที่ 2 การใช้งานระบบปฏิบัติการในการกิจกรรมเครือข่ายในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง

การสร้างเครื่องมือการวิจัย

1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ชุดปฏิบัติการวิจัย (Research Practice Set)

2) เครื่องมือทุกฉบับ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ชุดปฏิบัติการวิจัย (Research Practice Set) เพื่อให้เป็นต้นแบบการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่

3) นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย

4) นำผลการตรวจสอบมาคำนวณหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม (IOC: Item Objective Congruence Index) เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกตามวัตถุประสงค์ที่มีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 0.50 ถึง 1.00 ซึ่งแสดงว่าจุดประสงค์นั้นวัดได้ครอบคลุมเนื้อหา หรือข้อสอบนั้นวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ และถ้าข้อใดได้คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า 0.50 ต้องนำไปปรับปรุงแก้ไข เพราะอาจมีความสอดคล้องกันต่ำ และปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อจัดแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ฉบับสมบูรณ์

5) จัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้ในการวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยออกเป็น 7 ระยะ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 การจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและจัดสร้างการจัดสร้างเครื่องมือประกอบการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ระยะที่ 2 การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงกายภาพ โดยการทำจดหมายและประสานงานติดต่อเพื่อขออนุญาตทำวิจัยกับกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ในการวิเคราะห์ศักยภาพเครือข่ายในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลขาธิการ จังหวัดตรัง ร่วมกับการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับเครือข่ายในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลขาธิการ จังหวัดตรัง (สัมภาษณ์นักท่องเที่ยวและกลุ่มต่างๆ)

ระยะที่ 3 ปฏิบัติการสร้างกิจกรรมเครือข่ายในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลขาธิการ จังหวัดตรัง ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ และยืนยันระบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิทางคณะสงฆ์ และเครือข่าย (การปลูกต้นไม้ 2 ซ้างทาง)

ระยะที่ 4 การนำกิจกรรมไปใช้ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลขาธิการ จังหวัดตรัง (การร่วมกันทำความสะอาดแหล่งท่องเที่ยว โดยเครือข่ายในพื้นที่)

ระยะที่ 5 การจัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัยเพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่แหล่งทุนสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงรายงานความก้าวหน้างานวิจัยและนำเครื่องมือการวิจัยไปทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ในการจัดทำฉบับสมบูรณ์

ระยะที่ 6 การสรุปองค์ความรู้การพัฒนาเครือข่ายในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลขาธิการ จังหวัดตรัง แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดสนทนากลุ่ม ในพื้นที่ และจัดการถ่ายทอดความรู้แก่เครือข่ายและผู้มีส่วนได้เสียกับแหล่งท่องเที่ยว

ระยะที่ 7 การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วีดีโอ ผลงานวิจัย วีดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับ หนังสือสรุปองค์ความรู้ เว็บไซต์ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสารทางสังคมศาสตร์ และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการ เก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลจาก

1) จากการลงพื้นที่สังเกตการณ์เกี่ยวกับถ้าเลเขากอบ การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) จากแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานที่รับผิดชอบ เครือข่ายประชาชน ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่

3) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

4) หลังจากนั้น ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการนำเสนอภาพกิจกรรมและชุดองค์ความรู้ (หนังสือสรุปองค์ความรู้) และวีดิทัศน์บรรยายการสังเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่ให้ได้ผลเป็นเชิงประจักษ์ และนำผลไปใช้ประโยชน์ได้จริงในวงกว้าง โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิเคราะห์เนื้อหา ดังนี้

1) ประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้นำชุมชน เพื่อสรุปปัญหา โดยวิเคราะห์ SWOT

2) กำหนดกิจกรรมและแนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

3) ให้บริการการอำนวยความสะดวกของสถานที่

4) วิธีการอนุรักษ์โดยชุมชนในพื้นที่

5) ให้ชุมชน ประชาชนเจ้าของพื้นที่ ร่วมสรุป

6) กิจกรรม (บ้าน วัด โรงเรียน)

7) การรักษาภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ ของเครือข่ายชุมชนตำบลเขากอบ จังหวัดตรัง

3.6 สรุปกระบวนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และศึกษาศักยภาพของชุมชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและ การสนทนากลุ่มเฉพาะ นำมาทำการวิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผล โดยจับประเด็นหลักของเรื่อง (Traits) และจำแนกเหตุการณ์หลักๆ ด้วยการแยกเป็นประเด็น ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยจะนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมอ้างอิงคำพูดผู้ให้ข้อมูลสำคัญและนำเสนอรูปภาพประกอบเหตุการณ์ของเรื่อง เพื่อยืนยันประเด็นที่พรรณนาวิเคราะห์ตามความเหมาะสม

โดยเป็นการนำเสนอผลการวิจัยชุดองค์ความรู้ในการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบการบรรยายตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย จากผลการลงพื้นที่สำรวจ เพื่อหาข้อมูลที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้ นโยบาย กระบวนการ กิจกรรม สำหรับการพัฒนาศักยภาพการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีประชาคมในประชาชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และสนทนากลุ่ม และทำกิจกรรมในพื้นที่ หลังจากนั้น จัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับโบว์ชัวร์ หนังสือสรุปองค์ความรู้ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสารทางสังคมศาสตร์ และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง” ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเฝ้าสังเกต สัมภาษณ์เชิงลึก ทำกิจกรรม และการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

- 4.1 การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง
- 4.2 การวิเคราะห์การจัดกิจกรรมเครือข่ายในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง
- 4.3 การวิเคราะห์การพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง
- 4.4 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

4.1 วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ด้วยวิธีการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว จากผู้นำชุมชน ประชาชน เจ้าหน้าที่ อสม. เครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในตำบลเขากอบ และวัดเขากอบ จำนวน 25 รูป/คน โดยเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) มาวิเคราะห์เพื่อหาประเด็นร่วมหรือประเด็นหลักและอธิบายเนื้อหา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว คือ ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการพัฒนาการปรับปรุงหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้นมีเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือไม่² ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการพิจารณาและการกำหนดศักยภาพ ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว คือ ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุง หรือการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของ

---

²วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์, ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทย, เอกสารการสอนชุดวิชา ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทยสาขาวิชาวิทยาการจัดการ, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช, 2550).

ท้องถิ่นว่ามีความเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือไม่ หลักเกณฑ์ของการพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ต้องครอบคลุมองค์ประกอบท่องเที่ยวทั้ง 5 ด้านดังนี้ 1. ด้านพื้นที่ คือการดึงดูดนักท่องเที่ยวด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2. ด้านการจัดการ คือ ความปลอดภัยในการท่องเที่ยวในพื้นที่ และบริเวณใกล้เคียง 3. ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงการจัดการควบคุมจำนวน นักท่องเที่ยวไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ การจัดการควบคุมกิจกรรมในพื้นที่ 4. ด้านกิจกรรมและกระบวนการ คือ การพิจารณาถึงความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว 5. ด้านการมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาว่า องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแล แหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบใดบ้าง การท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จได้นั้น แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ หรือที่เรียกว่า “5As” ได้แก่

1. ความดึงดูดใจ (Attraction) หมายถึง ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ หรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัว อันมีสาเหตุมาจากมีความงามตามธรรมชาติ รวมทั้งปลานชนิดต่างๆ ป่าที่มีพันธุ์ไม้นานาชาติ หรือความงามตามที่มนุษย์สร้างขึ้น

2. ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) หมายถึง การที่จะดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว หากนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและใกล้ชิด ถึงแม้แหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงามแต่ขาดความสะดวกในการเข้าถึงนักท่องเที่ยวจะไม่เดินทางไปเที่ยวชม หน่วยงานที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องดำเนินการจัดสร้างการคมนาคมที่สะดวกสบาย

3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการได้รับ คือ ความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ไฟฟ้า ประปา ถนน ระบบการสื่อสารต่างๆ

4. ที่พัก (Accommodation) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวขึ้น สิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความต้องการ คือ ที่พักแรม เนื่องจากในการเดินทางไปท่องเที่ยวขึ้นบางครั้งอาจมีการนอนพักค้างภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวควรมีการจัดบริการ ที่พักแรมภายในแหล่งท่องเที่ยวด้วย

5. กิจกรรม (Activity) หมายถึง กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การเดินป่า การล่องแก่ง การพายเรือ หรือกิจกรรมการจัดงานรื่นเริงตามเทศกาล การบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น³

³องค์ประกอบของการท่องเที่ยว, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.kmuttaradit.com/index.php?option.com [27 ตุลาคม 2565].

และประชาชนในสถานที่นั้นๆ มีบทบาทสำคัญในการต้อนรับและดึงดูดนักท่องเที่ยว หรือแขกผู้มาเยือนท้องถิ่น หรืออาจชักชวนผู้ไม่เคยมาเยือนให้ตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว รวมถึงการแสดงความมีน้ำใจ ให้ความช่วยเหลือ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเองให้ยั่งยืนต่อไป

ด้านบุคลากร

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความพร้อมของบุคลากรประจำอำเภอเลขาอบ พบว่า บุคลากรประจำสำนักงานและดูแลสถานที่ยังไม่ค่อยเพียงพอ ไม่มีการแนะนำ มีเจ้าหน้าที่ขายบัตรในการให้คำแนะนำ เป็นการท่องเที่ยวแบบตามธรรมชาติจริงๆ ซึ่งบัตรแล้วก็ดูแลตัวเอง น่าจะมีเจ้าหน้าที่ที่คอยให้คำแนะนำ เหมือนที่เราไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ หรืออาจจะเป็นเพราะเป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติก็เป็นได้⁴ บุคลากรน้อย หรือเป็นช่วงขาลงของแหล่งท่องเที่ยว แนะนำให้จัดเจ้าหน้าที่เน้นการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น และมีเจ้าหน้าที่พร้อมให้คำแนะนำ⁵ บุคลากรเท่าที่เห็นมีคนขายตั๋ว 1 คน คนพายเรือถือว่าเป็นบุคลากรของแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ถ้ามีก็หลายคนเท่าที่นับได้สิบกว่า เคยมาเที่ยวเป็นครั้งที่ 3 แล้ว ค่อนข้างเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น อาคารหน้าทางเข้าถ้ำ⁶ ควรมีการปรับปรุงพัฒนาบุคลากรให้ตรงจุดประจำของแหล่งท่องเที่ยว แบบว่านักท่องเที่ยวไปแล้วอยากถ่ายรูปด้วย เพื่อเป็นต้นแบบหรือจุดขายว่าได้มาที่นี่⁷ เหมือนว่าบุคลากรไม่เพียงพอ ให้ตอบข้อที่อยากรู้ ทำให้บรรยากาศเงียบเหงา⁸ เจ้าหน้าที่ คนพายเรือก็เป็นกันเองดี แต่มีน้อย เจ้าหน้าที่ของสำนักงานน่าจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันออกมาต้อนรับหรือให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวบ้าง⁹ บุคลากรของหน่วยงานมีน้อยและการทำหน้าที่ไม่สมเหตุสมผล คนที่ควรจะทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ก็กลับไปทำงานอื่น ใช้งานบุคลากรไม่ตรงกับความสามารถ ทำให้ขาดการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้หลังโควิด-19 ที่ผ่านมา การท่องเที่ยวยังซบเซา ถึงแม้ว่าช่วงโควิดถึงแม้ว่ามาคนเดียวเราก็ต้อนรับ และมีเรือพายให้ล่องถ้ำ เราไม่ได้ปิดสถานที่ที่เดียว แต่เราก็ระวัง¹⁰ เจ้าหน้าที่น่าจะมีแบบฟอร์มที่เข้ากับบรรยากาศหรือเข้ากับธรรมชาติ ก็น่าจะดูดี¹¹ เจ้าหน้าที่ที่พาลอดถ้ำให้ความรู้แต่ละถ้ำได้ดี บอกให้

⁴ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 1 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

⁵ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 2 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

⁶ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 3 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

⁷ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 4 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

⁸ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 5 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

⁹ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 6 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

¹⁰ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 7 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

¹¹ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 8 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

นักท่องเที่ยวระวังขณะที่ลอดถ้ำ มีการแจ้งให้นักท่องเที่ยวระวังในการเข้าชม เช่น ห้ามแตะหินงอกหินย้อยเพราะจะทำให้หินตาย และมีการทยอยนำนักท่องเที่ยวเข้าถ้ำ เพราะจะทำให้อากาศไม่พอได้¹² มีการแนะนำการอธิษฐานในขณะที่เราเข้าชมในแต่ละถ้ำ¹³

สรุปได้ว่า ความพร้อมด้านบุคลากรที่ดูแลนักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อย บุคลากรจัดกิจกรรม เช่น คนพายเรือพาชมถ้ำมีเพียงพอ บุคลากรควรมีความรู้ความสามารถในการเฝ้าระวัง การลอดถ้ำ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการเข้ามาช่วยดูแลนักท่องเที่ยว

สถานที่

จากการสัมภาษณ์ พบว่า สถานที่สงบ เป็นธรรมชาติ สิ่งปลูกสร้างทำให้ธรรมชาติไม่น่ามอง เช่น การสร้างสำนักงานขององค์การบริหารส่วนตำบล อยู่หน้าแหล่งท่องเที่ยวเป็นการปิดบังธรรมชาติ สะพานเหล็กน่าจะทำให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ภายในถ้ำก็เป็นธรรมชาติที่ควรอนุรักษ์ไว้ ทางออกจากถ้ำเป็นส่วนบุคคลที่ไม่ควรมี ไม่ควรทำให้ธรรมชาติดูมีสิ่งแปลกปลอม¹⁴ สงบ เย็นสบาย แต่ไม่ค่อยมีคน ควรให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว มีเรื่องราวให้นำมา¹⁵ มีสายไฟในถ้ำดูไม่เรียบร้อย อาจจะเป็นเพราะต้องไม่รบกวนธรรมชาติ ลำธารสะอาด สองฝั่งน่าจะมีต้นไม้ที่มีสีส้มปลูกแซมบ้าง¹⁶ การสร้างสิ่งปลูกสร้าง ไม่ค่อยน่ามองเท่าที่ควร มีกรงนกยักษ์ แต่ไม่มีนกหรือสิ่งมีชีวิตให้นักท่องเที่ยวได้ดู¹⁷ ทางวัดพร้อมสนับสนุนสถานที่สำหรับการจอดรถ จากการที่เจ้าอาวาสเป็นคนรุ่นใหม่ จึงมีการพัฒนาวัดให้พร้อมสำหรับการเข้าชม และถ่ายรูป มีจุดเช็คอินให้คนที่สัญจรไปมา ได้แวะเวียนมาพักระหว่างเดินทาง มีห้องน้ำที่สะดวกพร้อมให้บริการประชาชน ทางวัดได้เกณฑ์ จัดเวรให้เณรช่วยกันทำความสะอาดให้วัดน่ามอง¹⁸ ในความพิเศษแบบอันซีนสุดๆ นั่นก็คือ ไม่สามารถเดินเข้าไปชมได้ ต้องล่องเรือชมถ้ำเท่านั้น โดยการนอนราบไปกับเรือเป็นตลอดระยะทางที่ดูเหมือนจะเป็นระยะสั้นๆ แต่กลับเป็นช่วงที่ตื่นเต้นสุดๆ ไปเลยคะ เพราะบางช่วงหน้าและตัวแทบจะติดไปกับผนังของถ้ำเลย เรียก

¹² ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 17 วันที่ 16 พฤษภาคม 2566.

¹³ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 20 วันที่ 16 พฤษภาคม 2566.

¹⁴ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 1 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

¹⁵ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 2 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

¹⁶ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 3 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

¹⁷ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 4 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

¹⁸ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 11 วันที่ 12 พฤษภาคม 2566.

ได้ว่าต้องกลั่นหายใจกันเลยทีเดียว โดยภาพรวมแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจมาก¹⁹ สถานที่ยังมีปัญหาเกี่ยวกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ยังไม่ได้มอบพื้นที่ให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ส่งผลให้การพัฒนายังมีปัญหา ไม่สามารถนำรายได้ที่จัดเก็บได้มาพัฒนาได้อย่างเต็มที่ ซึ่งทางผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลก็ได้มีการดำเนินการติดตามมาเป็นระยะ ส่งผลต่อการพัฒนาจะทำอะไรก็ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยเท่าที่ควร²⁰ เนื่องจากภายในตัวชุมชนถ้าเลเขากอบนั้น สมาชิกในชุมชน ยังมองไม่เห็นถึงความสำคัญหรือความจำเป็นในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย และความพร้อมในการให้ความร่วมมือกับแหล่งท่องเที่ยว สิ่งสำคัญคือ น่าจะมีหน่วยงานที่เลี้ยงว่ามีความรู้ ความจริงใจและมีการทำงานที่มุ่งสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายถ้าเลเขากอบ ทำให้พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวในตำบลเขากอบซึ่งมีหลายแห่ง ไม่ได้ทำงานกันแบบเชื่อมโยงหรือร่วมมือกัน เหมือนต่างหน่วยงานต่างทำ²¹ อยากให้มีการปลูกต้นไม้ทำทางเข้าให้ดูดี ดูสวยงาม ถนนก็น่าจะมีการทำความสะอาดให้ดูดี ต่างคนต่างหน้าบ้านต่างรับผิดชอบ โดยเรียกประชาชนที่อยู่สองข้างทางมาช่วยกันทำกิจกรรม เพื่อเรียกแขก หรือสร้างความน่าสนใจ จะเห็นว่าจังหวัดตรังมีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย น่าจะมาเป็นเครือข่ายของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง สามารถจัดเป็นเซ็คเตอร์ท่องเที่ยวได้²²

การขายสินค้าที่ระลึกควรนำสินค้าในพื้นที่มาจัดจำหน่าย แต่ที่เห็นไม่มีแบรนด์ของตำบลเขากอบ²³ ด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ลุ่มระทึกกับกิจกรรมการล่อถ้ำ เจ้าหน้าที่ให้ความรู้ ให้คำแนะนำดี²⁴ แหล่งท่องเที่ยวมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ มีเสน่ห์เฉพาะตัว จากความงามตามธรรมชาติของท้องถิ่น²⁵ สถานที่ มีที่นั่งพัก มีน้ำล้อมรอบ สดชื่น น่าเที่ยวๆ แบบสงบๆ สามารถนั่งอ่านหนังสือสบายๆ ไม่มีเสียงรบกวนใจ แต่เงียบเกินไป น่าจะมีการจัดกิจกรรมในช่วงวันหยุดบ้าง²⁶ คนนำเที่ยวมีมุกตลกให้หัวเราะ เช่น นักท่องเที่ยวถามว่าเอาหมอนมาหนุนตอนนอนในเรือ เพื่อล่อต้อมังกรได้ไหม เขาบอกว่าไม่ได้ ยิ่งคนที่ทำจุกมา ทำให้หน้า จุกชนผ่นงถ้าได้ บอกวิธีการนั่งเรือ ถ้าหวาดเสียวห้ามเอามือยันผ่นงถ้า ขอให้เชื่อมั่นเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่มี

¹⁹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 5 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

²⁰ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 7 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

²¹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 12 วันที่ 13 พฤษภาคม 2566.

²² ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 13 วันที่ 14 พฤษภาคม 2566.

²³ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 14 วันที่ 14 พฤษภาคม 2566.

²⁴ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 15 วันที่ 14 พฤษภาคม 2566.

²⁵ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 21 วันที่ 18 พฤษภาคม 2566.

²⁶ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 22 วันที่ 18 พฤษภาคม 2566.

ความชำนาญ ในการดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ประสบการณ์ที่ผ่านมายังไม่เคยมีปัญหา นักท่องเที่ยวที่เคยมาบอกว่าเคยใส่หมวก หมวกเคยหลุด²⁷

สรุปได้ว่า สถานที่ท่องเที่ยวมีความพร้อม ที่จอตลอดน้อย มีสถานที่สำหรับให้นักพัก ระหว่างรอพื่อประมาณ มีทางเดินให้เดินเล่นบ้าง เช่น มีกรงนก มีธรรมชาติที่นำมาชม แต่หากปลูก ต้นไม้ให้มีสีสันส่งเสริมตามลำธาร หรือไม้หายากเฉพาะถิ่นให้ประชาชนได้ศึกษาพันธุ์ไม้ที่อยู่ตาม ธรรมชาติของภูเขา ควรสร้างแรงดึงดูดแหล่งท่องเที่ยวสำหรับตั้งแต่ทางเข้า ป้ายแนะนำควรดูแล ปรับปรุงอยู่เสมอ

กิจกรรม

จากการสัมภาษณ์ พบว่า การลดถ้าสามารถสอดแทรกธรรมะให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การลดถ้าต้องระวังเป็นพิเศษเพราะต้องนอนเข้าถ้า ในการให้ใช้ชีวิตอย่างมีสติ²⁸ หน่วยงานที่ดูแลไม่มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยว อาจจะเป็นเพราะนักท่องเที่ยวไม่มากพอเหมือนกับสมัยก่อน²⁹ น่าจะมีกิจกรรม เพื่อเชิญชวนให้มีการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมวิ่งเพื่อการอนุรักษ์ ต่อจากถ้าเลทำก็มีแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง น่าจะทำโปรแกรมให้ครบวงจร เข้ามาถ้าเล ปั่นจักรยานไปชมธรรมชาติเขาหัวแตก ไปเที่ยวต่อวังเทพธาโร³⁰ น่าจะมีโปรแกรมการท่องเที่ยวหรือเจ้าหน้าที่แนะนำต่อ ว่าหลังจากมาเที่ยวที่นี่แล้วจะต้องเดินทางไปท่องเที่ยวที่ไหนต่อหรือมีที่พัก ที่กินที่เที่ยวต่อที่ไหนดี มีวัดที่ไหนนำไปบ้าง นักท่องเที่ยวมาเที่ยวแล้วไม่หยุด³¹ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีกิจกรรม การนั่งเรือถือเป็นกิจกรรมได้ใหม่³² ไม่มีกิจกรรม น่าจะมีกิจกรรมเดือนละครั้ง เพื่อเป็นการโปรโมทแหล่งท่องเที่ยว³³ มีกรงนกในป่า แต่ไม่มีกิจกรรมอะไรให้ทำ เช่น การให้อาหารนก กิจกรรมที่เห็นการให้อาหารปลา น่าจะมีการไหว้พระ พระให้พรหลังจากออกจากถ้าเพื่อเป็นสิริมงคล เพราะการลดถ้านอกจากเป็นที่พิสดาร เพราะคนจีนเชื่อว่าเป็นการลดท้องมังกร ถือว่าเป็นมงคล และทรัพยากรทางธรรมชาตีก็น่าจะมีสิ่งศักดิ์คอยปกป้องรักษาแล้ว จึงเป็นสถานที่ที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์³⁴ องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ น่าจะจัดกิจกรรมให้สนุกสนานบ้าง เช่น จัดงานสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ ก็น่าจะดี มีกิจกรรมตาม

²⁷ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 3 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

²⁸ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 1 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

²⁹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 17 วันที่ 16 พฤษภาคม 2566.

³⁰ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 18 วันที่ 16 พฤษภาคม 2566.

³¹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 19 วันที่ 16 พฤษภาคม 2566.

³² ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 20 วันที่ 16 พฤษภาคม 2566.

³³ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 23 วันที่ 20 พฤษภาคม 2566.

³⁴ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 24 วันที่ 20 พฤษภาคม 2566.

เทศกาลแต่ไม่รบกวนธรรมชาติและไม่ใช่สร้างมลภาวะให้ธรรมชาติ³⁵ ทางหน่วยงาน อบต. ไม่ได้มีกิจกรรมให้ประชาชนที่อยู่แถวนี้ได้มีส่วนร่วมกับแหล่งท่องเที่ยวเหมือนต่างคนต่างอยู่³⁶ กิจกรรมมีกิจกรรมเดียว คือ การล่องเรือลอดถ้ำ น่าจะมีการได้ไหว้พระทำบุญได้ด้วย จะได้เป็นการสะเดาะเคราะห์ครบวงจร เพราะเชื่อว่าธรรมชาติมีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัว หรือนักท่องเที่ยวอาจจะไม่ชอบต้องลองสอบถามหลายๆ คนดู อาจจะทำให้บรรยายมีชีวิตชีวาขึ้นก็ได้³⁷ การนั่งเรือลอดถ้ำเพื่อไปเที่ยวภายในถ้ำ ภายในจะมีทั้งหมดสองถ้ำด้วยกัน ถ้ำแรกคือถ้ำคนธรรพ์ ที่นี้จะมีหินงอกหินย้อยสวยงามมาก และถ้ำที่สองก็จะมีซุ้มเจ้าสาวที่หลายๆ คนเข้ามาเพื่อขอให้ได้พบเนื้อคู่ ศาลเจ้าที่ หินตา - หินยาย น่าตื่นเต้น ก็คือ การลอดท้องมังกร ที่ทำให้หน้าของเราเฉียดไปกับเพดานถ้ำทำให้ได้ลุ้นระทึก³⁸ ตำบลเขากอบมีภูมิปัญญาที่น่านำเสนอหลายอย่าง เช่น กลุ่มผ้าบาติก กลุ่มทอผ้า น่าจะนำมาทำกิจกรรมในช่วงที่เป็นวันหยุดหรือช่วงที่มีทัวร์มาลง สาธิตการทำผ้าบาติก เป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ลองทำ หรือกลุ่มทอเสื่อ หรือหมวก (กระจุก) ใบเตย ไม้ใส่หอมกระเทียม ให้นักท่องเที่ยวได้ผลิตผลิตไม่น่าเบื่อระหว่างรอ³⁹ มีประเพณีบางอย่างที่หายไป น่าจะนำมาทำเป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ เช่น การทอยสะบ้า ด้วยลักษณะของภูเขาที่มีต้นไม้เยอะ และปัจจุบันกิจกรรมแบบหายไปแล้ว เด็กปัจจุบันจะไม่รู้จักว่าลูกสะบ้าเป็นอย่างไร⁴⁰

สรุปได้ว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวของถ้ำเลเขากอบ มีกิจกรรมการล่องเรือเข้าถ้ำเลที่พิศดารคือการนอนบนเรือเพื่อลอดถ้ำ กิจกรรมชวนตื่นเต้น มีกิจกรรมการให้อาหารปลา น่าจะมีกิจกรรมไหว้พระ

การอำนวยความสะดวก

จากการสัมภาษณ์ พบว่า มีเจ้าหน้าที่ประจำจัดจำหน่ายบัตร และประจำเรือ นอกนั้นไม่มีเจ้าหน้าที่มาอำนวยความสะดวก เป็นธรรมชาติจริงๆ หรือเป็นเจตนาของเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยวที่ต้องการให้เป็นธรรมชาติ⁴¹ ที่จอดรถไม่มากเหมือนที่เคยมา สมัยที่เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ มีที่จอดรถมากมาย แต่พอมาครั้งนี้เป็นครั้งที่ 3 ทำให้เห็นว่ากลายเป็นบ้านเรือนไปหมดแล้ว ทำให้ที่จอด

³⁵ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 25 วันที่ 20 พฤษภาคม 2566.

³⁶ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 4 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

³⁷ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 5 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

³⁸ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 6 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

³⁹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 19 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

⁴⁰ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 20 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

⁴¹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 7 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

รถมีน้อย⁴² มีที่นั่งพอเหมาะ เพราะไม่ทำให้ความเป็นธรรมชาติหายไป⁴³ มีเรือไว้บริการนักท่องเที่ยว เพียงพอ ณ วันที่มาเที่ยววันอื่นไม่แน่ใจ⁴⁴ ร้านอาหารมีน้อย การอำนวยความสะดวกก็มีทั่วไป ไม่มีอะไรพิเศษ น่าจะมีบริการรถเดินทางมาที่ถ้ำเลหากอบได้ เป็นช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ หรือบริการนำเที่ยวแหล่งอื่นที่อยู่ในบริเวณเดียวกัน⁴⁵ ที่จอดรถ การมาจอดรถหน้าทางเข้าทำให้เสียความเป็นธรรมชาติไป⁴⁶ น่าจะมีการนำฝากรถและยืมจักรยานปั่นเที่ยวต่อในบริเวณนี้ได้ เลยถ้ำเลไปก็น่าปั่นจักรยานเล่น เห็นทิวสวนยางแปลกน่ามองดี สบายตา หายใจคล่อง ร่มเย็น สงบ อากาศดี⁴⁷ ควรจัดหาสินค้าและบริการต่างๆ ที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ การคมนาคม ที่พักแรม ร้านอาหาร บริการนำเที่ยวและร้านค้าของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นถิ่น⁴⁸ มีร้านอาหาร มีห้องน้ำ สะดวกพอสมควรสำหรับแหล่งท่องเที่ยว⁴⁹ การเดินทางสะดวก แต่ต้องมารถยนต์ส่วนตัว น่าจะมีรถเดินทางจากตัวเมืองหรือจากสนามบิน วันละเที่ยวก็ยิ่งดี สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางไกล สถานที่พัก รีสอร์ทก็ไม่ไกล อบอุ่น. ควรมีรถเตรียมพร้อมสำหรับนักท่องเที่ยวไว้ให้บริการ อาจจะทำให้ประชาชนมาลงทะเลเบียดกันใครพร้อมจะให้รถเข้ามาบริการนักท่องเที่ยว เมื่อบางบ้านที่มีโอกาสไม่ได้ใช้งาน ผลักเปลี่ยนหมุนเวียนเข้าเวรกันไป⁵⁰ แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวต่อด้วยกิจกรรมพายเรือคายัค สัมผัสธรรมชาติที่ “เขาหัวแตก” การทำกิจกรรมทางน้ำ โดยการพายเรือคายัคท่ามกลางป่าไม้มานานาพันธ์ที่เขียวชอุ่ม “กรีนวิวพ ๑๘๐ องศา@เขาหัวแตก”^{๕๑}

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยว โดยเน้นให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ

⁴² ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 8 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

⁴³ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 9 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

⁴⁴ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 10 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

⁴⁵ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 12 วันที่ 13 พฤษภาคม 2566.

⁴⁶ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 13 วันที่ 14 พฤษภาคม 2566. พี่ชา

⁴⁷ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 14 วันที่ 14 พฤษภาคม 2566.

⁴⁸ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 15 วันที่ 14 พฤษภาคม 2566.

⁴⁹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 2 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

⁵⁰ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 20 วันที่ 16 พฤษภาคม 2566.

⁵¹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 5 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

จากการสัมภาษณ์ พบว่า เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวจาก เว็บไซต์ ขององค์การบริหารส่วนตำบล จาก Youtub⁵² ป้ายเชิญชวนเข้าแหล่งท่องเที่ยวไม่น่ามอง ไม่น่าสนใจเกินไป น่าจะเปลี่ยน⁵³ มีเพื่อนแนะนำ เนื่องจากจังหวัดตรังมีแหล่งท่องเที่ยวเยอะ⁵⁴ จากเพื่อนส่งต่อมาให้ดู เห็นว่าเป็นเรื่องแปลก จึงอยากมาดู⁵⁵ จากการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด⁵⁶ มีเฟสบุ๊คให้เข้าถึงได้ง่าย⁵⁷ เตรียมความพร้อมด้านการประชาสัมพันธ์เผยแพร่การจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ควรจัดทำแผนหรือโครงการร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ จัดทำเส้นทางและแผนที่ท่องเที่ยวของชุมชน ให้คนในชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว หรือมีคัคเทศก์ชุมชน และการกำหนดมาตรการในการท่องเที่ยวของชุมชน⁵⁸ ทราบการแหล่งท่องเที่ยวจากกลุ่มทัวร์ที่นำเที่ยว⁵⁹ ส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว โดยส่งเสริมให้มีการทำ ตึกตอก แนะนำแหล่งท่องเที่ยว หนึ่งปี อดต. จัดกิจกรรมประกวดยอดวิวที่ รับถ้วยรับโล่ก็ดีกว่ากันไป⁶⁰

สรุปได้ว่า การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ทาง เว็บไซต์ และธรรมชาติที่ดึงดูดแหล่งท่องเที่ยวจาก Youtub ส่วนใหญ่กลุ่มทัวร์ และจากการนำเที่ยว

การทำ SWAT ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพ	จุดแข็ง Strength	จุดอ่อน Weakness	โอกาส Opportunities	อุปสรรค Threats
ด้านบุคลากร	- คนทำกิจกรรมเป็นคนในพื้นที่ - มี - ความสามารถในการอธิบาย	- มีปริมาณบุคลากรน้อย - บางตำแหน่ง เช่น คนให้การต้อนรับ - นักท่องเที่ยว	- สร้างคนในพื้นที่ให้มีส่วนร่วมในการต้อนรับ - นักท่องเที่ยว	- การอบรม - การให้ประสบการณ์ที่แปลกใหม่หรือศึกษาจากแหล่งอื่น

⁵² ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 16 วันที่ 15 พฤษภาคม 2566.

⁵³ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 17 วันที่ 16 พฤษภาคม 2566.

⁵⁴ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 18 วันที่ 16 พฤษภาคม 2566.

⁵⁵ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 19 วันที่ 16 พฤษภาคม 2566.

⁵⁶ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 20 วันที่ 16 พฤษภาคม 2566.

⁵⁷ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 1 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

⁵⁸ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 11 วันที่ 12 พฤษภาคม 2566. หลวงเอ

⁵⁹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 19 วันที่ 16 พฤษภาคม 2566.

⁶⁰ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 2 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566.

ศักยภาพ	จุดแข็ง Strength	จุดอ่อน Weakness	โอกาส Opportunities	อุปสรรค Threats
	<ul style="list-style-type: none"> - มีมุกขำขัน - ให้ความรู้ - ให้คำแนะนำ - แก้ - นักท่องเที่ยว - ได้ - มีความเป็น - มิตรและ - หน้าที่เป็น - เอกลักษณ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - การแต่งกายไม่ - กลมกลืนกับ - สิ่งแวดล้อม 	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริม - นักเรียน - ร่วมกับ - โรงเรียนเขา - กอบให้มีส่วน - ร่วมและเข้ามา - ศึกษา - บริบทของ - ท้องถิ่นมีความ - พร้อม มีบ้าน - ชุมชน วัด - โรงเรียน 	
ด้านสถานที่	<ul style="list-style-type: none"> - สงบ ร่มเย็น - ธรรมชาติ 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่จอดรถน้อย - มีสิ่งก่อสร้างที่ - ทำลาย - ธรรมชาติ - การอธิบายให้ - ความรู้ ที่ - เกี่ยวข้องกับ - การท่องเที่ยว - ทางธรรมชาติ 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้พื้นที่บริเวณ - บ้านของ - ประชาชนสอง - ข้างทาง เป็นที่ - รับฝากรถ - บริบทของ - ท้องถิ่นมีความ - พร้อม มีบ้าน - ชุมชน วัด - โรงเรียน ริ - สอร์ทที่พักใน - บริเวณเดียวกัน - หมด สถานี - อนามัยประจำ - ตำบล 	<ul style="list-style-type: none"> - กรรมสิทธิถ้าเขา - กอบเป็นของกรม - ทรัพยากรธรรมชาติ - และสิ่งแวดล้อม - ไม่สามารถพัฒนา - ได้เต็มที่

ศักยภาพ	จุดแข็ง Strength	จุดอ่อน Weakness	โอกาส Opportunities	อุปสรรค Threats
ด้านกิจกรรม	<ul style="list-style-type: none"> การล่องเรือที่นำตื่นเต้น ไม่น่าเบื่อ มีเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ 	<ul style="list-style-type: none"> กิจกรรมน้อย กิจกรรมหลังลอดถ้าไม่ต่อเนื่อง 	<ul style="list-style-type: none"> มีอาชีพอื่นที่สามารถนำมาร่วมได้ เช่น มีกลุ่มทำผ้าบาติก สามารถนำมาสาธิตให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมได้ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติแก่นักเรียนนักศึกษา สามารถแทรกธรรมะ จากการลอดถ้า 	<ul style="list-style-type: none"> ความพร้อมของกลุ่มที่จะมาร่วมกิจกรรม แกนนำในการประสานกิจกรรมในตำบลเข้าด้วยกัน
ด้านการอำนวยความสะดวก	<ul style="list-style-type: none"> การเดินทางไม่ไกลจากถนนหลัก มีห้องน้ำพร้อม มีร้านอาหาร มีที่พักไม่ไกลจากถ้ำเล 	<ul style="list-style-type: none"> การประชาสัมพันธ์ 	<ul style="list-style-type: none"> ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวส่งต่อยังบริเวณ การท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียง 	<ul style="list-style-type: none"> ถ้ำเลเขากอบอยู่ในความดูแลขึ้นกับกรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	<ul style="list-style-type: none"> สามารถติดตามทางเว็บไซต์การท่องเที่ยวของจังหวัด 	<ul style="list-style-type: none"> ความดึงดูดใจยังไม่มากพอ สภาพภูมิประเทศที่ฝนตกบ่อย 	<ul style="list-style-type: none"> สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> งบประมาณในการประชาสัมพันธ์

4.2 กิจกรรมเครือข่ายในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง

กิจกรรมที่ 1 การปลูกต้นไม้ทางเข้าถ้ำเล เขากอบ เพื่อสร้างแรงดึงดูดนักท่องเที่ยว และสร้างทัศนียภาพทางธรรมชาติที่สวยงาม นำมาอง

จากการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมน้อย สถานที่ยังมีแรงดึงดูดไม่เพียงพอ ดังนั้นประชาชนในพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างสร้างสรรค์ และยั่งยืน จากผลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่เห็นด้วยกับการตั้งเครือข่ายใหม่ เนื่องจากกลุ่มเครือข่ายในพื้นที่มีจำนวนมากแล้ว เช่น เครือข่ายขายเครื่องแกง เครือข่าย อสม. เครือข่ายผ้าบาติก เครือข่ายสินค้าโอท็อป เครือข่ายหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว (OTOP Village) ๘ เส้นทาง จึงสรุปเป็นกิจกรรมการปลูกต้นไม้ และส่งเสริมให้ปลูกต้นไม้ในวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมการทำความสะอาดแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวสบายใจเที่ยวอย่างปลอดภัย

คณะผู้วิจัยจึงจัดกิจกรรมที่ไม่กระทบกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมากเกินไป ไม่ทำให้ประชาชนรู้สึกเป็นภาระ จึงเป็นการสมควรที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเลเขากอบ โดยตรงควรตระหนักถึงความสำคัญและร่วมหาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเลเขากอบให้มีความยั่งยืนโดยชาวบ้าน สามารถปฏิบัติได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม คณะผู้วิจัยจึงมีการจัดกิจกรรมร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ในการจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้ ริมถนนทางเท้าระยะทาง 3 กิโลเมตร โดยมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นประธานในกิจกรรม โดยความร่วมมือของประชาชน และหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ ปลูกต้นไม้ เพื่อเป็นสิริมงคล

ขั้นตอนการประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยได้ทำหนังสือเชิญ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และขอความอนุเคราะห์จากประชาชนบริเวณแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติถ้ำเลเขากอบ โดยการประสานงานของผู้ช่วยวิจัยในพื้นที่ และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ตำบลเขากอบ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ซึ่งประกอบด้วย พระสงฆ์เจ้าอาวาสวัดเขากอบ 1 รูป ครู 2 คน นักวิชาการแหล่งท่องเที่ยวโบราณ 1 คน เจ้าหน้าที่ อสม. 5 คน ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1 คน เจ้าหน้าที่ของถ้ำเลเขากอบ จำนวน 5 คน และประชาชน 10 คน วันที่ 15 มิถุนายน 2566 (ภาคผนวก)

ขั้นทำกิจกรรม

โดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ นายชาคริต วรรณบวร เป็นประธานอนุเคราะห์และจัดหาพันธุ์ไม้โดยกรมทางหลวงเขาวิเศษ พร้อมด้วยประชาชนเข้าร่วมทำกิจกรรมในวันดังกล่าว

กิจกรรมที่ 2 การทำความสะอาดถ้ำเลเขากอบ

จากการสัมภาษณ์มีการแบ่งกลุ่มกันทำกิจกรรม โดยเห็นว่ากลุ่ม อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม) เป็นผู้นำหลักในการทำทำความสะอาด เป็นพลังจิตอาสา กลุ่มใหญ่ที่มีส่วนช่วยพัฒนาด้านสุขภาพมากกว่า ๓๐ ปี มีส่วนในการเฝ้าระวังสุขภาพของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ และมีมาตรการทางสังคมของชุมชนที่ช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชน ได้เป็นอย่างดี เช่นช่วงโควิดที่ผ่านมา อสม. เป็นผู้ดูแลประชาชนที่ถูกเก็บตัวอยู่ที่สถานกักกัน ที่ทาง อบต. ได้จัดสรรไว้ให้ คือ ที่ทะเลสองห้อง ที่อยู่ห่างไกลชุมชน เจ้าหน้าที่ อสม. จะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้าไปดูแล อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการออกตรวจเยี่ยมบ้านในตำบลอย่างได้ผลดี นำโดย คุณกมลทิพย์ เกิดนวล ประธาน อสม. ตำบลเขากอบ เป็นประธานนำกลุ่ม สมาชิก อสม. เข้าทำความสะอาดถ้ำเล เขากอบในรอบที่ 1 จำนวน 19 คน วันที่ 19 เดือน กันยายน 2566 และจะหมุนเวียนเจ้าหน้าที่ อสม. เข้าไปทำความสะอาดทุก 6 เดือน น่าจะสร้างความน่าเชื่อถือจากนักท่องเที่ยวได้ระดับหนึ่ง (ภาคผนวก)

กิจกรรมที่ 3 การดูแลต่อเนื่องหลังจากปลูกต้นไม้

จากการทำกิจกรรมครั้งที่ 1 ทำให้มีวัชพืชปกคลุม จึงนำลงพื้นที่ดายหญ้า ใส่ปุ๋ย และส่งเสริมให้ประชาชนปลูกต้นไม้เพิ่มในวันสำคัญทางศาสนา ที่วัดเขากอบ โดยการนำของ พระปลัดธรรมดล ธิรญาโณ เจ้าอาวาสวัดเขากอบ และคณะผู้วิจัย ส่วนการดายหญ้าใส่ปุ๋ย เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชาชนตำบลเขากอบ

ในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2567 โดยผู้วิจัยทำหน้าที่สื่อเชิญ นายชาคริต วรรณบวร เป็นประธานเปิดงาน ซึ่งมีผู้ให้ความสำคัญและเข้าร่วมงาน ประกอบด้วย 1) นายกิตติเดช วรรณบวร ประธานสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง 2) นายชาคริต วรรณบวร นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ 3) นายทวีศักดิ์ คงรอด ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ 4) นายจรูญ แก้วละเอียด ผู้ก่อตั้ง “วังเทพธาโร” ประชาชนชุมชน 5) คุณกมลทิพย์ เกิดนวล ประธาน อสม. ตำบลเขากอบ 6) นายเรวัตร์ ปานทน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ตำบลเขากอบ 7) นายสุภาพ พลการ ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์ หรือกลุ่ม OTOP ไม้เทพธาโร ถ้ำเลเขากอบ 8) นายชุมพล ต้นกุลโรจน์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเขากอบ 9) นางปาริฉัตร น้อยนาฏ ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองปรือ 10) นายสุนทร คำจตุ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ตำบลเขากอบ 11) เจ้าหน้าที่ทำกิจกรรม ถ้ำเล เขากอบ จำนวน 7 คน 12) เจ้าหน้าที่ อสม. จำนวน 11 คน 13) ประชาชนผู้ที่อยู่ในพื้นที่ ถ้ำเล เขากอบ จำนวน 8 คน ร่วมกิจกรรมและมอบของที่ระลึกผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคน (ภาคผนวก)

4.3 การพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง

ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 การพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง

จากการสัมภาษณ์ สัมภาษณ์และการทำกิจกรรม และการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน คณะผู้วิจัยจึงมี

1. สนทนากลุ่มเฉพาะกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ต่างๆ ในตำบลเขากอบ ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม จำนวน 11 คน ในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2567 โดยมีนายชาคริต วรรณบวร เป็นประธานเปิดงาน ซึ่งมีผู้ให้的重要性和เข้าร่วมงาน ประกอบด้วย 1) นายกิตติเดช วรรณบวร ประธานสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง 2) นายชาคริต วรรณบวร นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ 3) นายทวีศักดิ์ คงรอด ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ 4) นายจรรยา แก้วละเอียด ผู้ก่อตั้ง “วังเทพธาโร” ประชาชนชุมชน 5) คุณกมลทิพย์ เกิดนวล ประธาน อสม. ตำบลเขากอบ 6) นายเรวัตร์ ปานทน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ตำบลเขากอบ 7) นายสุภาพ พลการ ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์ หรือกลุ่ม OTOP ไม้เทพธาโร ถ้ำเลเขากอบ 8) นายชุมพล ต้นกุลโรจน์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเขากอบ 9) นางปาริฉัตร น้อยนาฏ ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองปรือ 10) นายสุนทร คำจตุติ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ตำบลเขากอบ 11) เจ้าหน้าที่ทำกิจกรรม ถ้ำเล เขากอบ จำนวน 1 คน 12) เจ้าหน้าที่ อสม. จำนวน 1 คน ร่วมกิจกรรม และมอบของที่ระลึกผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคน (ภาคผนวก)

2. โครงการ จัดอบรมกลุ่มเครือข่ายเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดความสามัคคี และการอนุรักษ์ทรัพยากรของท้องถิ่นถ้ำเลเขากอบ และสร้างเครือข่ายเข้มแข็งในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในตำบลเขากอบต่อจากถ้ำเล และการสร้างกุศโลบายการทำกิจกรรม “นำเที่ยวอย่างมีธรรม ลอดถ้ำอย่างมีศิลป์”

อบรมโดย พระปลัดธรรมดล ธิรญาโณ เจ้าอาวาสวัดเขากอบ ผู้ที่เข้าอบรมประกอบด้วย กลุ่มเครือข่ายต่างๆ 1) เจ้าหน้าที่ อสม. 2) เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ 3) เจ้าหน้าที่ ฝึพาย 4) ประชาชนทั่วไป เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2567 ณ ห้องประชุมถ้ำเลเขากอบ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง และทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน ร่วมกิจกรรมและมอบของที่ระลึกผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคน (ภาคผนวก)

1. กิจกรรมการปลูกต้นไม้เพื่อการอนุรักษ์และสร้างแรงดึงดูดนักท่องเที่ยว ตลอดการเดินทางไปยังถ้ำเลเขากอบ

จากการสัมภาษณ์ การปลูกต้นไม้ก็ดี อยากให้ปลูกต้นไม้ริมคูคลองถนน เป็นถนนสายมิ่งคูคุด หรือสายผลไม้อื่นๆ ก็ได้ เพราะสภาพบ้านเราผลไม้เยอะ⁶¹

2. กิจกรรมทำความสะอาด

1) องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ควรทำ MOU กับหน่วยงานต่างๆ เช่น กลุ่มอสม. ในพื้นที่ในการเข้ามาดูแล รักษาความสะอาดร่วมกัน

2) การทำความสะอาดอย่างไรให้ชาวบ้านไม่เสียเวลาเปลืองค่าใช้จ่าย หรือองค์การบริหารส่วนตำบลจ่ายเบี้ยเลี้ยง ค่าน้ำมันรถครั้งละ 300 บาท พร้อมเลี้ยงข้าว

3) กิจกรรมทำความสะอาดควรจะมีการทำกิจกรรมเดิน-วิ่ง เพื่อสุขภาพเดือนละครั้ง หลังเสร็จกิจกรรมก็ทานเข้าร่วมกัน ไม่ต้องจ่ายค่าแรง แต่ได้ค่าสมัครเดิน-วิ่ง แทน หัวละ 200 บาทก็พอ ให้เกิดความครื้นเครง สร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วม

4) กิจกรรมทำความสะอาด น่าจะมีการนำคณะ อสม. ไปจัดประชุมประจำเดือนที่ถ้ำเลเขากอบ ประชุมเสร็จก็ทำความสะอาด องค์การบริหารส่วนตำบลที่ดูแลไม่ต้องจ่ายแค่ให้สถานที่ เพราะ อสม. มีเบี้ยประชุม

3. การอบรม

กิจกรรมบ้านรับฝากรถ

1) วัดเขากอบซึ่งอยู่ตรงข้ามกับทางเข้าถ้ำเลเขากอบเห็นด้วย สามารถมาจอดรถไว้พระที่วัดก่อนก็ได้ ปัจจุบันทางวัดก็ได้มีการปรับเปลี่ยน สถานที่ให้สอดคล้องและรองรับการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน จะเห็นว่าสงกรานต์ก็จะมีจุดเช็คอินให้มาไหว้พระและถ่ายรูปกัน ปัจจุบันวัดก็ต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกัน เพื่อให้การท่องเที่ยวมีความต่อเนื่อง เลยไปก็จะเป็นวังเทพธิดาโร ดังนั้นพอมาเขากอบแล้วสามารถเที่ยวได้ตลอดเส้นทาง มาไหว้พระวัดเขากอบ ไปล่องเรือถ้ำเล ปั่นจักรยานไปเขาหัวแตก ถ่ายรูปกับซุ้มสวนยาง ไปดูของเก่าที่ขึ้นเป็นโบราณวัตถุที่นาเป ไปไหว้พระขึ้นเขาที่วัดศรีวิหาร จะเห็นว่ามาแล้วไม่เสียเวลา แต่ทำอย่างไรให้ทุกแหล่งเที่ยวเป็นเส้นทางเดียวกันได้⁶² ทำได้ก็ดี

⁶¹ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 1 วันที่ 10 พฤษภาคม 2566

⁶²ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 21 วันที่ 18 พฤษภาคม 2566.

แต่ตอนนี้นักท่องเที่ยวไม่เหมือนเมื่อก่อน จากที่ที่จอดรถก็เป็นบ้านคนไปหมดแล้ว เห็นด้วยกับโครงการนี้⁶³ เห็นด้วยกับโครงการนี้ จะเห็นว่าที่จังหวัดพิษณุโลกก็มีการรับฝากรถกับชาวบ้านเช่นกัน แต่ปัญหาว่าฝากรถแล้วเดินไปอย่างไรระยะทาง 2 กม.⁶⁴ การรับฝากรถเป็นกิจกรรมที่ดี ที่ชาวบ้านแถบนั้นสามารถมีรายได้ แต่ต้องใช้ระยะเวลา เนื่องจากสภาพการเที่ยวหลังโควิดได้เปลี่ยนไปมากแล้ว ซึ่งเดิมนักท่องเที่ยวแน่นอนจนไม่มีที่จะยืน แต่ปัจจุบันแต่ละวันไม่มีคนมา ยกเว้นวันเสาร์-อาทิตย์ ชาวบ้านที่มารับจ้างพายเรือเข้าถ้ารายได้ก็หดหายเช่นกัน⁶⁵

กิจกรรมรับบริจาคฝากเลี้ยงนก

1) เป็นกิจกรรมที่ดี ถ้าเล็กรงนกยักษ์ แต่ไม่มีนกสักตัว ชาวบ้านแถบนี้นิยมเลี้ยงนกกันทุกบ้าน ก็สามารถรับบริจาคได้

2) โครงการรับฝากนก

กิจกรรมปั่นจักรยานเดือนครึ่ง หรือเดินวิ่งเดือนละครึ่ง

1) เห็นด้วยเพื่อเป็นการโปรโมทแหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาเชิงพื้นที่ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากฐานราก คือ คนในพื้นที่ เพื่อช่วยกันแก้ปัญหา พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนคนในพื้นที่

ในการนี้เพื่อเป็นการติดตามการเปลี่ยนแปลงและประเมินผลการดำเนินงานของพื้นที่ตามแนวทางดังกล่าว สกว. ได้จัดให้มี “โครงการวิจัยพัฒนาระบบประเมินผลแบบเสริมพลังเพื่อการพัฒนาพื้นที่ (ระยะที่ 2)” โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อติดตามประเมินความคืบหน้าการดำเนินโครงการ/กิจกรรมในพื้นที่รวมถึงการพัฒนาระบบติดตามและสนับสนุนการดำเนินโครงการ/กิจกรรมแบบเสริมพลัง 2) เพื่อพัฒนาศักยภาพคณะทำงานวิจัยพื้นที่เกษตรกร และประชากรเป้าหมาย รวมถึงการสนับสนุนเชื่อมโยงกลไกและเครือข่ายความร่วมมือในการขับเคลื่อนภารกิจในพื้นที่ 3) เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางการหนุนเสริมความรู้กระบวนการสร้างการเรียนรู้ที่เหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพเพื่อพัฒนาพื้นที่ และ 4) เพื่อศึกษาภาพรวมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่จากกระบวนการดำเนินโครงการ

⁶³ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 22 วันที่ 18 พฤษภาคม 2566.

⁶⁴ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 23 วันที่ 18 พฤษภาคม 2566.

⁶⁵ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ 24 วันที่ 18 พฤษภาคม 2566.

สรุปจากการสังเกต สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มต่างๆ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นแนวทางเสนอแนะแนวทางการพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง ได้ดังนี้

1. องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมร่วมกับกลุ่มต่างๆ เช่น อสม. กลุ่มสินค้า หมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว (OTOP Village) 8 เส้นทาง ในตำบลเขากอบ ให้มาร่วมทำกิจกรรมที่ถ้าเลเขากอบ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและสนับสนุนกิจกรรมการสร้างรายได้แก่สมาชิกกลุ่ม
2. จัดกิจกรรมธนาคารรับฝากนก จากการทำถ้าเลเขากอบ มีกรรณขนาดใหญ่ ติดเขาจากการที่ประชาชนส่วนใหญ่เลี้ยงนกเกือบทุกบ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เพลินชม และลดภาระการเลี้ยงดู ให้นักได้อยู่กับธรรมชาติและสถานที่กว้าง
3. ส่งเสริมหน้าบ้านนำมอง โดยองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ สนับสนุนพันธุ์ไม้ให้ประชาชนปลูกหน้าบ้าน เพื่อสร้างสีสันและความสวยงามแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยว
4. องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ เพิ่มแผนที่แนะนำการท่องเที่ยว 8 เส้นทางให้สอดคล้องกับหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว (OTOP Village) 8 เส้นทาง ในตำบลเขากอบ
5. ตำบลเขากอบมีกลุ่มทำผ้าบาติก องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ทำ MOU ในการนำกลุ่มผ้าบาติก มาสาธิตเป็นตัวอย่างและให้นักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมร่วม และวางจำหน่ายผ้าบาติก อาจจะเดือนละครั้ง มีกำหนดการโปรแกรมที่แน่นอนและประสานกับกลุ่มงานท่องเที่ยวประจำจังหวัด
6. จัดทำโครงการรับฝากรถแลกเช่าจักรยานบ้านละคัน โดยให้ชาวบ้านในพื้นที่เส้นทางท่องเที่ยวไปยังถ้าเลเขากอบ เข้าร่วมกิจกรรมทำเป็นธนาคารจอดรถ เพื่อรองรับสถานที่จอดรถที่ไม่เพียงพอและนักท่องเที่ยวที่อยากปั่นจักรยานชมธรรมชาติ ซึ่งเขาถ้าเลเขาจะมีอุโมงค์สวนยางพาราเป็นจุดถ่ายรูปสำหรับนักท่องเที่ยว และสามารถปั่นจักรยานไปเที่ยวต่อที่ “เขาหัวแตก” ซึ่งเลยไปประมาณ 2 กม. และระหว่างเส้นทาง 2 กม. ล้อมรอบไปด้วยธรรมชาติ
7. เพิ่มการประชาสัมพันธ์ ตำบลเขากอบยังมีแหล่งท่องเที่ยวอีก 8 แห่งในตำบล จึงควรมีทำแผนพับ เพื่อนำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางต่อด้วยการเช่าจักรยาน และต้องมีเจ้าหน้าที่คอยให้นำแนะนำและเสนอต่อนักท่องเที่ยว
8. ร่วมกับวัดเขากอบ ในการจัดที่จอดรถ ซึ่งเจ้าอาวาสเล่าว่า ได้เตรียมการเรื่องห้องน้ำ และจุดเช็กอินให้นักท่องเที่ยวได้ไหว้พระขอพรและถ่ายรูป พร้อมสนับสนุนกิจกรรมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ

9. ตั้งชมรมรถอาสาบริการราคาถูก ให้ประชาชนที่มีรถและสามารถอาสาพาเที่ยวเข้าร่วมกลุ่ม วันไหนสะดวกก็มาลงทะเบียน คำนไหนดพร้อมก็มาแสดนบาย รับนักท่องเที่ยว เพื่อให้ประชาชนที่มีรถสามารถมีรายได้ได้ด้วย ทำให้อยากมีส่วนร่วมกิจกรรมในพื้นที่

10. เพิ่มกิจกรรมถ้าเลเขากอบ หลังจากนักท่องเที่ยวลอดท้องม้งกรแล้ว ทางออกหรือในบริเวณถ้าเลเขากอบ วันสำคัญ หรือวันเสาร์-อาทิตย์ หรือเดือนละครึ่ง เช่น เสาร์-อาทิตย์ แรกของเดือนนิมนต์พระจากวัดเขากอบ มานั่งเจริญพุทธมนต์ ให้พรแก่นักท่องเที่ยวหลักลอดท้องม้งกร ตามความเชื่อเรียบร้อยแล้ว อาจมีชุดทำบุญ โดยให้นักเรียนอาสาเป็นผู้นำอาราธนาศีล แก่คนที่มาทำบุญ เป็นการสนับสนุนนักเรียนและสร้างโอกาสในการเรียนรู้วิถีชีวิตและสามารถสร้างรายได้ได้จากความเมตตาของนักท่องเที่ยว (ทำโปรแกรมการเที่ยวถ้าประชาสัมพันธ์ให้ชัดเจน)

11. ถ้าเลเขากอบกับโรงเรียนวัดเขากอบ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลประสานกับกลุ่มโรงเรียนที่อยู่ใกล้ถ้าเลเขากอบ ให้โรงเรียนจัดอบรมนักเรียน ส่งเสริมการเรียนรู้ไหว้พระสวดมนต์ ให้สามารถพาอาราธนาศีลได้ และฝึกการเป็นมัคคุเทศน์น้อย

12. ส่งเสริมการปลูกพันธุ์ไม้หายาก ประชาสัมพันธ์ขอพันธุ์ไม้ที่แต่ละบ้านมีและเป็นพันธุ์ไม้ประจำถิ่นหายาก ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ

13. ส่งเสริมและอนุรักษ์กิจกรรมที่หายาก กิจกรรมการละเล่น เช่น การทอยสะบ้า เด็กรุ่นใหม่จะไม่รู้จักการละเล่น เป็นกิจกรรมที่ไม่ทำลายธรรมชาติและเข้ากับบรรยากาศแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

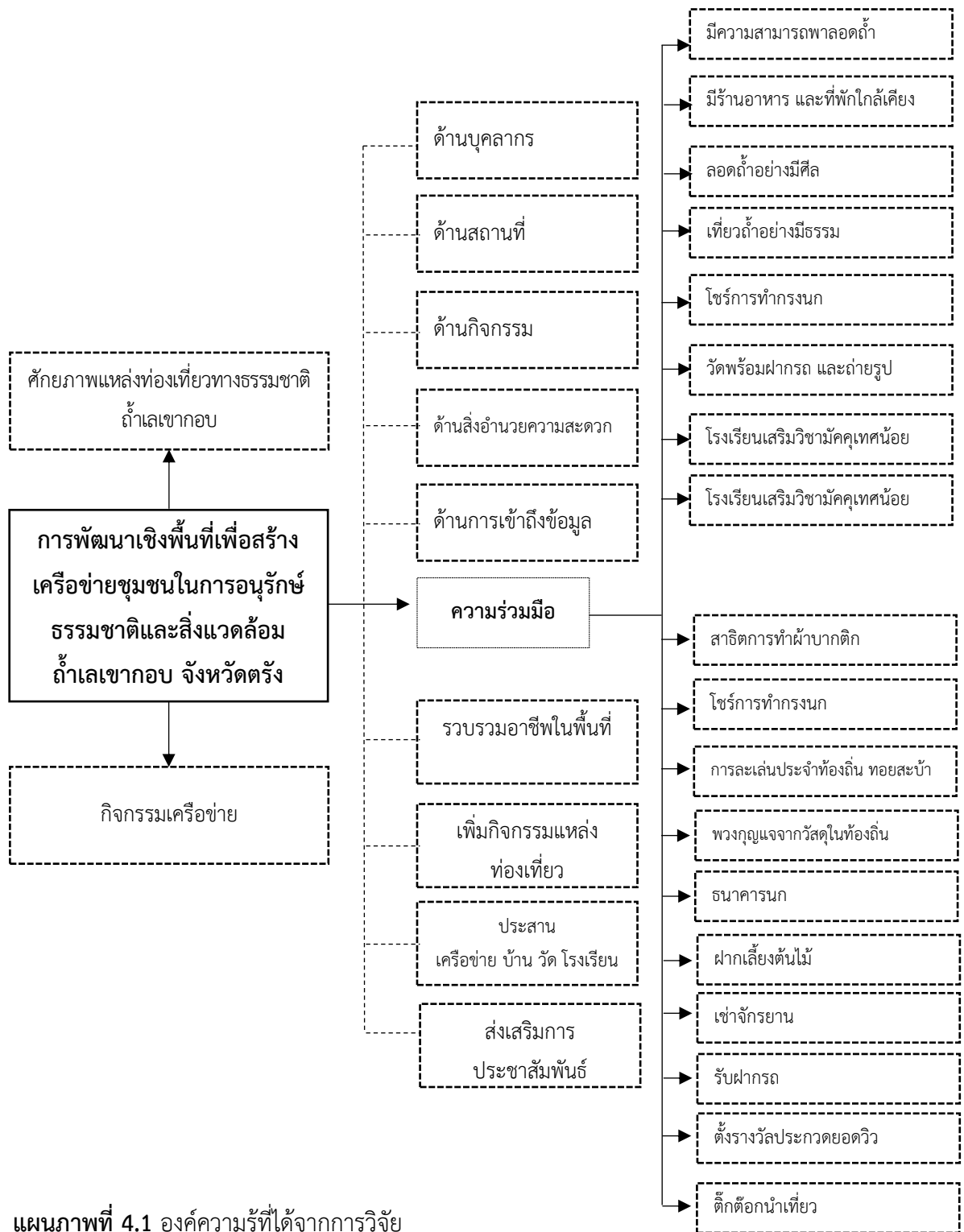
14. กิจกรรมเพิ่มอาชีพ เช่น การทำพวงกุญแจด้วยเปลือกลูกยาง เพ็นสีและภาพประกอบ ซึ่งวัสดุหาได้ในท้องถิ่น อาจจะทำในช่วง เสาร์-อาทิตย์ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยว มีสีสันมีผลิตภัณฑ์

15. กิจกรรมสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำกรงนก ส่วนใหญ่ประชาชนในพื้นที่ทำเป็นและทำเลี้ยงนก นำมาทำไชน์นักท่องเที่ยวในวันเสาร์-อาทิตย์

16. เพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านการทำตึกต็อก องค์การบริหารส่วนตำบลอบรมให้เจ้าหน้าที่ ฝึพาย นักเรียน ทำตึกต็อก เพื่อการท่องเที่ยว ลีนปีหรือวันสำคัญ ตั้งรางวัลนายอดวิวัฒนาการประกวดกัน ใครทำยอดวิวได้มากที่สุด อาจจะให้เป็นถ้วยรางวัล

4.4 องค์กรความรู้ที่ได้

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง” คณะผู้วิจัยสรุปเป็นแนวทางเพื่อพัฒนา ดังนี้

แผนภาพที่ 4.1 องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย

อธิบายได้ว่า การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติถ้าเลขาขอบ เป็นความร่วมมือกันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันโดยให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับประโยชน์ด้วย

ศักยภาพการท่องเที่ยว คือ ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการพัฒนาการปรับปรุงหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้นว่ามีเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวขึ้นหรือไม่ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาและการกำหนดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้ 1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางลัทธิและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถี ชีวิต 2) ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง ระยะเวลาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว 3) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการรักษาความปลอดภัย 4) สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ระบบนิเวศ และสภาพอื่นๆ ของแหล่งท่องเที่ยว 5) ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดด้านพื้นที่ ข้อจำกัดทางด้านบริการ สาธารณูปโภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว 6) ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักของแหล่งท่องเที่ยว และจำนวน นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

กิจกรรมเครือข่าย องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมร่วมกับกลุ่มต่างๆ เช่น อสม. กลุ่มสินค้า หมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว (OTOP Village) 8 เส้นทาง ในตำบลเขาขอบ ให้มาร่วมทำกิจกรรมที่ถ้าเลขาขอบ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและสนับสนุนกิจกรรมการสร้างรายได้แก่สมาชิกกลุ่ม จัดกิจกรรมธนาคารรับฝากนก จากการทำถ้าเลขาขอบ มีกรงนกขนาดใหญ่ติดเขา จากการทำประชาชนส่วนใหญ่เลี้ยงนกเกือบทุกบ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เพลินชม และลดภาระการเลี้ยงดู ให้นักได้อยู่กับธรรมชาติและสถานที่กว้าง ส่งเสริมหน้าบ้านน่านมอง โดยองค์การบริหารส่วนตำบลเขาขอบ สนับสนุนพันธุ์ไม้ให้ประชาชนปลูกหน้าบ้าน เพื่อสร้างสีสรรและความสวยงามแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลเขาขอบ เพิ่มแผนที่แนะนำการท่องเที่ยว 8 เส้นทางให้สอดคล้องกับหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว (OTOP Village) 8 เส้นทาง ในตำบลเขาขอบ ตำบลเขาขอบมีกลุ่มทำผ้าบาติก องค์การบริหารส่วนตำบลเขาขอบ ทำ MOU ในการนำกลุ่มผ้าบาติก มาสาธิตเป็นตัวอย่างและให้นักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมร่วม และวางจำหน่ายผ้าบาติก อาจจะเดือนละครั้ง มีกำหนดการโปรแกรมที่แน่นอนและประสานกับกลุ่มงานท่องเที่ยวประจำจังหวัด

การมีส่วนร่วม ของประชาชนในพื้นที่ จัดทำโครงการรับฝากรถแลกเช่าจักรยานบ้านละคัน โดยให้ชาวบ้านในพื้นที่เส้นทางการท่องเที่ยวไปยังถ้ำเลเขากอบ เข้าร่วมกิจกรรมทำเป็นธนาคารจอตรด เพื่อรองรับสถานที่จอตรดที่ไม่เพียงพอและนักท่องเที่ยวที่อยากปั่นจักรยานชมธรรมชาติ ซึ่งเขาถ้ำเลเขาจะมีอุโมงค์สวนยางพาราเป็นจุดถ่ายรูปสำหรับนักท่องเที่ยว และสามารถปั่นจักรยานไปเที่ยวต่อที่ “เขาหัวแตก” ซึ่งเลยไปประมาณ 2 กม. และระหว่างเส้นทาง 2 กม. ล้อมรอบไปด้วยธรรมชาติ เพิ่มการประชาสัมพันธ์ ตำบลเขากอบยังมีแหล่งท่องเที่ยวอีก 8 แห่งในตำบล จึงควรมีทำแผนพับ เพื่อนำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางต่อด้วยการเช่าจักรยาน และต้องมีเจ้าหน้าที่คอยให้นำแนะนำและเสนอต่อให้นักท่องเที่ยว ร่วมกับวัดเขากอบ ในการจัดที่จอตรด ซึ่งเจ้าอาวาสเล่าว่า ได้เตรียมการเรื่องห้องน้ำ และจุดเช็คอินให้นักท่องเที่ยวได้ไหว้พระขอพรและถ่ายรูป พร้อมสนับสนุนกิจกรรมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ตั้งชมรมรถอาสาบริการราคาถูก ให้ประชาชนที่มีรถ และสามารถอาสาพาเที่ยวเข้าร่วมกลุ่ม วันไหนสะดวกก็มาลงทะเบียน คันไหนพร้อมก็มาเสตนบายรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้ประชาชนที่มีรถสามารถมีรายได้ได้ด้วย ทำให้อายกมีส่วนร่วมกิจกรรมในพื้นที่ เพิ่มกิจกรรมถ้ำเลเขากอบ หลังจากนักท่องเที่ยวลอดท้องม้งกรแล้ว ทางออกหรือในบริเวณถ้ำเลเขากอบ วันสำคัญ หรือวันเสาร์-อาทิตย์ หรือเดือนละครึ่ง เช่น เสาร์-อาทิตย์ แรกของเดือนนิมนต์พระจากวัดเขากอบ มานั่งเจริญพุทธมนต์ ให้พรแก่นักท่องเที่ยวหลักลอดท้องม้งกร ตามความเชื่อเรียบร้อยแล้ว อาจมีชุดทำบุญ โดยให้นักเรียนอาสาเป็นผู้นำอาราธนาศีล แก่คนที่มาทำบุญ

การสร้างโอกาส ให้นักเรียนและสร้างโอกาสในการเรียนรู้วิถีชีวิตและสามารถสร้างรายได้ได้จากความเมตตาของนักท่องเที่ยว (ทำโปรแกรมการเที่ยวถ้ำประชาสัมพันธ์ให้ชัดเจน) ถ้ำเลเขากอบกับโรงเรียนวัดเขากอบ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลประสานกับกลุ่มโรงเรียนที่อยู่ใกล้ถ้ำเลเขากอบ ให้โรงเรียนจัดอบรมนักเรียน ส่งเสริมการเรียนรู้ไหว้พระสวดมนต์ ให้สามารถพาอาราธนาศีลได้ และฝึกการเป็นมัคคุเทศน์น้อย ส่งเสริมการปลูกพันธุ์ไม้หายาก ประชาสัมพันธ์ขอพันธุ์ไม้ที่แต่ละบ้านมีและเป็นพันธุ์ไม้ประจำถิ่นหายาก ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ

การส่งเสริม สนับสนุน ส่งเสริมและอนุรักษ์กิจกรรมที่หายาก กิจกรรมการละเล่น เช่น การทอยสะบ้า เด็กรุ่นใหม่จะไม่รู้จักการละเล่น เป็นกิจกรรมที่ไม่ทำลายธรรมชาติและเข้ากับบรรยากาศแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ กิจกรรมเพิ่มอาชีพ เช่น การทำพวงกุญแจด้วยเปลือกลูกยางพื้นสีและภาพประกอบ ซึ่งวัสดุหาได้ในท้องถิ่น อาจจะทำในช่วง เสาร์-อาทิตย์ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวมีสีสันมีผลิตประจําถิ่น กิจกรรมสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำทรงนก ส่วนใหญ่ประชาชนในพื้นที่ทำเป็นและทำเลี้ยงนก นำมาทำโชร้นักท่องเที่ยวในวันเสาร์-อาทิตย์ เพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านการทำดีกต็อก องค์การบริหารส่วนตำบลอบรมให้เจ้าหน้าที่ ฝึพาย นักเรียน ทำดีกต็อก เพื่อการท่องเที่ยว ลีนปีหรือวันสำคัญ ตั้งรางวัลนายอดวิมาประกวดกัน ใครทำยอดวิได้มากที่สุด อาจจะเป็นถ้วยรางวัล

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง” มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง 2) เพื่อศึกษากิจกรรมเครือข่ายในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง และ 3) เพื่อพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์งานวิจัยผู้ศึกษาวิจัยสรุปและอภิปรายผล รวมถึงการนำเสนอข้อเสนอแนะ โดยอาศัยเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดจากการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว จากการลงพื้นที่สังเกตติดตามกระบวนการทำงานของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติถ้ำเลเขากอบ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวจากผู้นำชุมชน ประชาชน เจ้าหน้าที่ อสม. เครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในตำบลเขากอบ และวัดเขากอบ จำนวน 25 รูป/คน โดยการวิเคราะห์ SWOT การสนทนากลุ่ม และการทำกิจกรรมเครือข่าย โดยสามารถนำเสนอรายงานการวิจัย ตามลำดับหัวข้อดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

5.3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

5.1 สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง

ด้านบุคลากร จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความพร้อมของบุคลากรประจำถ้าเลเขากอบ สรุปได้ว่า คนทำกิจกรรมหรือคนพาเรือนำล่องถ้าเป็นคนในพื้นที่ มีความสามารถในการอธิบาย มีความจริงใจ ใส่ใจมีมุขำ มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นในเรื่องผิวพรรณและบุคลิก แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติถ้าเลเขากอบ ด้วยบริบทและความพร้อมของท้องถิ่นต่อการพัฒนา มีบ้าน ชุมชน วัด โรงเรียน รีสอร์ทที่พักในบริเวณเดียวกันหมด สถานือนามัยประจำตำบล มีแหล่งอาชีพที่คนมีฝีมือ เฉพาะสามารถนำมาแสดงประกอบให้นักท่องเที่ยวสามารถร่วมทำกิจกรรมได้ จุดอ่อน คือ บุคลากรประจำสำนักงานและดูแลสถานที่ยังไม่ค่อยเพียงพอ ไม่มีการแนะนำ มีเจ้าหน้าที่ขายบัตรในการให้คำแนะนำ เป็นการท่องเที่ยวแบบตามธรรมชาติจริงๆ ซื่อสัตย์แล้วก็ดูแลตัวเอง น่าจะมีเจ้าหน้าที่ที่คอยให้คำแนะนำ เหมือนที่เราไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ หรืออาจจะเป็นเพราะเป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติก็เป็นได้ บุคลากรน้อย หรือเป็นช่วงกลางของแหล่งท่องเที่ยว แนะนำให้จัดเจ้าหน้าที่เน้นการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น และมีเจ้าหน้าที่พร้อมให้คำแนะนำ บุคลากรเท่าที่เห็นมีคนชายตัว 1 คน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550) ในคู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งส่วนหนึ่งในหนังสือได้กล่าวไว้ว่า “ในขณะที่เราพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปนั้น ชุมชนอื่นๆ ทั้งใกล้และไกลต่างก็พากันหาหนทางในการพัฒนาตนเองเช่นกัน โดยการอนุรักษ์รักษาเพื่อหล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ในรูปแบบของ แหล่งหาอาหาร แหล่งเรียนรู้ แหล่งสืบสาน ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และแหล่งหารายได้จากการท่องเที่ยว จึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนหรือชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะบางอย่างใกล้เคียงกัน มาร่วมกันคิด เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทักษะ การเรียนรู้ระหว่างกัน ขยายโอกาส ประสบการณ์ การเรียนรู้ให้กว้างขวาง สร้างความเข้าใจ รวมถึงการมีข้อตกลงร่วมกันในรูปแบบต่างๆ ทางวิชาการเรียกว่า “เครือข่าย” นั่นเอง ซึ่งเครือข่ายในที่นี้อาจจะเป็นเครือข่ายการอนุรักษ์ เครือข่ายการจัดการหรือเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวก็ได้” และกล่าวถึงกระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายไว้ว่าในกระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่าวนั้น ถือเป็นเรื่องที่จะต้องใช้ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก กล่าวคือ ภายในตัวชุมชนนั้น สมาชิกในชุมชนเองจะต้องมีความต้องการและมองเห็นถึงความสำคัญหรือความจำเป็นในการมีเครือข่ายหรือการสร้างเครือข่ายหรือการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย และต้องพร้อมให้ความร่วมมือเมื่อเข้าร่วม การมีระบบตัวแทนที่สามารถนำปัญหา/ความต้องการของสมาชิกในชุมชนตนเองเพื่อนำเสนอสู่เวทีของเครือข่าย และตัวแทนสมาชิกชุมชน สามารถถ่ายทอดเรื่องราวความก้าวหน้าให้สมาชิกชุมชนได้รับทราบอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัจจัยภายนอกอาจมีหลาย

ปัจจัย แต่ปัจจัยสำคัญคือ หน่วยงานที่เลี้ยงว่ามีความรู้ความต่อเนื่อง ความจริงใจและมีกระบวนการทำงานที่มุ่งสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างน้อยเพียงใด

สถานที่ สรุปได้ว่า สถานที่ของถ้าเลขาขอบ สงบ เป็นธรรมชาติ สิ่งปลูกสร้างทำให้ธรรมชาติไม่น่ามอง เช่น การสร้างสำนักงานขององค์การบริหารส่วนตำบล อยู่หน้าแหล่งท่องเที่ยว เป็นการปิดบังธรรมชาติ ภายในถ้าก็เป็นธรรมชาติที่ควรอนุรักษ์ไว้ ทางออกจากถ้าเป็นส่วนบุคคลที่ไม่ควรมี ไม่ควรทำให้ธรรมชาติดูมีสิ่งแปลกปลอม มีกรงนก มีธรรมชาติที่น่ามอง แต่หากปลูกต้นไม้ให้มีสี สันต์เสริมตามลำธาร หรือไม้หายากเฉพาะถิ่นให้ประชาชนได้ศึกษาพันธุ์ไม้ที่อยู่ตามธรรมชาติของภูเขา ควรสร้างแรงดึงดูดแหล่งท่องเที่ยวสำหรับตั้งแต่ทางเข้า ป้ายแนะนำควรดูแลปรับปรุงอยู่เสมอ ปัญหาคือ กรรมสิทธิ์ถ้าเลขาขอบเป็นของกรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลไม่สามารถพัฒนาได้เท่าที่ควร

กิจกรรม สรุปได้ว่า มีกิจกรรมการล่องเรือลอดถ้า และการให้อาหารปลา จุดอ่อนกิจกรรมน้อย หลังลอดถ้าแล้วมีความไม่ต่อเนื่อง โอกาส ตำบลเขาขอบมีภูมิปัญญาที่น่านำเสนอหลายอย่าง เช่น กลุ่มผ้าบาติก กลุ่มทอผ้า น่าจะนำมาทำกิจกรรมในช่วงที่เป็นวันหยุดหรือช่วงที่มีทัวร์ สาธิตการทำผ้าบาติก เป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ลองทำ หรือกลุ่มทอเสื่อ หรือหมวก (กระปุก) ใบเตย ไม้ไผ่หอมกระเทียม ให้นักท่องเที่ยวได้ผลิตเพลินไม่น่าเบื่อระหว่างรอ มีประเพณีบางอย่างที่หายไป น่าจะนำมาทำเป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ เช่น การทอยสะบ้า ด้วยลักษณะของภูเขาที่มีต้นไม้เยอะ

การอำนวยความสะดวก สรุปได้ว่า จุดแข็ง การเดินทางไม่ไกลจากถนนหลัก มีความพร้อมในเรื่องห้องน้ำ อาหารการกินสะดวก แหล่งที่พักหรือรับไม่ไกล มีเรือไว้บริการนักท่องเที่ยวเพียงพอ ณ วันที่มาเที่ยววันอื่นไม่แน่ใจ ร้านอาหารมีน้อย การอำนวยความสะดวกก็มีทั่วไป ไม่มีอะไรพิเศษ น่าจะมีบริการรถเดินทางมาที่ถ้าเลขาขอบได้ เป็นช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ หรือบริการนำเที่ยวแหล่งอื่นที่อยู่ในบริเวณเดียวกัน ที่จอดรถ การมาจอดรถหน้าทางเข้าทำให้เสียความเป็นธรรมชาติไป

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สรุปได้ว่า การที่นักท่องเที่ยวสามารถหาข้อมูล เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวจาก เว็บไซต์ ขององค์การบริหารส่วนตำบล จาก Youtube ป้ายเชิญชวน จากการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด มีเฟสบุ๊คให้เข้าถึงได้ง่าย ทราบการแหล่งท่องเที่ยวจากกลุ่มทัวร์ที่นำเที่ยว ส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว

2. การจัดกิจกรรมเครือข่ายในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลขาขอบ จังหวัดตรัง

สรุปได้ว่า กิจกรรมเครือข่าย 1) กิจกรรมการปลูกต้นไม้เพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยว ปรับทัศนียภาพให้ดูสดชื่นเชิญชวนให้อยากมา และเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ นำ

กิจกรรมฝีมืออาชีพ อาชีพเฉพาะถิ่นตามภูมิปัญญาของคนในพื้นที่ เช่น จากกลุ่มแม่บ้านทำผ้าบาติก กลุ่มเครือข่ายสินค้าโอท็อป เพื่อการท่องเที่ยว กลุ่มผลิตภัณฑ์ไม้เทพธาโร อาชีพทำกรงนก ที่มาสามารถมารวมตัวกันทำกิจกรรม ณ สถานที่แหล่งท่องเที่ยวอาจจะเดือนละครั้งให้เป็นปกติวิสัยได้ 2) กิจกรรมการช่วยกันทำความสะอาดแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยว โดยกลุ่ม อสม. เป็นแกนนำในการรับผิดชอบร่วมกับสถานีอนามัย

3. การพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง

สรุปได้ว่า การพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง โดยการอบรมเพื่อสร้างความสามัคคี ให้อยากมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรมร่วมกัน จากการสังเกต สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มต่างๆ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นแนวทางเสนอแนะแนวทางการพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง ดังนี้

1) องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมร่วมกับกลุ่มต่างๆ เช่น อสม. กลุ่มสินค้า หมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว (OTOP Village) 8 เส้นทาง ในตำบลเขากอบ ให้มาร่วมทำกิจกรรมที่ถ้ำเลเขากอบ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและสนับสนุนกิจกรรมการสร้างรายได้แก่สมาชิกกลุ่ม

2) องค์การบริหารส่วนตำบล จัดกิจกรรมธนาคารรับฝากนก จากการที่ถ้ำเลเขากอบ มีกรงนกขนาดใหญ่ ติดเขา จากการที่ประชาชนส่วนใหญ่เลี้ยงนกเกือบทุกบ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เพลินชม และลดภาระการเลี้ยงดู ให้นักได้อยู่กับธรรมชาติและสถานที่กว้าง

3) องค์การบริหารส่วนตำบล สนับสนุนต้นไม้ ส่งเสริมหน้าบ้านน่ามอง โดยองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ สนับสนุนพันธุ์ไม้ให้ประชาชนปลูกหน้าบ้าน เพื่อสร้างสีสันและความสวยงามแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยว

4) องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ เพิ่มแผนที่แนะนำการท่องเที่ยว 8 เส้นทางให้สอดคล้องกับหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว (OTOP Village) 8 เส้นทาง ในตำบลเขากอบ

5) องค์การบริหารส่วนตำบล ประสานเครือข่ายกลุ่มผ้าบาติก องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ทำ MOU ในการนำกลุ่มผ้าบาติก มาสาธิตเป็นตัวอย่างและให้นักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมร่วม และวางจำหน่ายผ้าบาติก อาจจะเดือนละครั้ง มีกำหนดการโปรแกรมที่แน่นอนและประสานกับกลุ่มงานท่องเที่ยวประจำจังหวัด

6) องค์การบริหารส่วนตำบล ทำ MOU กับประชาชนในพื้นที่เส้นทางผ่าน จัดทำโครงการรับฝากรถแลกเช่าจักรยานบ้านละคัน โดยให้ชาวบ้านในพื้นที่เส้นทางท่องเที่ยวไปยังถ้ำเล

เขากอบ เข้าร่วมกิจกรรมทำเป็นธนาคารจอตรด เพื่อรองรับสถานที่จอตรดที่ไม่เพียงพอและนักท่องเที่ยวที่อยากปั่นจักรยานชมธรรมชาติ ซึ่งเขาถ้ำเขาจะมีอุโมงค์สวนยางพาราเป็นจุดถ่ายรูปสำหรับนักท่องเที่ยว และสามารถปั่นจักรยานไปเที่ยวต่อที่ “เขาหัวแตก” ซึ่งเลยไปประมาณ 2 กม. และระหว่างเส้นทาง 2 กม. ล้อมรอบไปด้วยธรรมชาติ

7) องค์การบริหารส่วนตำบล เพิ่มการประชาสัมพันธ์ ตำบลเขากอบยังมีแหล่งท่องเที่ยวอีก 8 แห่งในตำบล จึงควรมีทำแผนพับ เพื่อนำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางต่อด้วยการเข้าจักรยาน และต้องมีเจ้าหน้าที่คอยให้นำแนะนำและเสนอต่อนักท่องเที่ยว

8) องค์การบริหารส่วนตำบล ร่วมกับวัดเขากอบ ในการจัดที่จอตรด ซึ่งเจ้าอาวาสเล่าว่า ได้เตรียมการเรื่องห้องน้ำ และจุดเช็คอินให้นักท่องเที่ยวได้ไหว้พระขอพรและถ่ายรูป พร้อมสนับสนุนกิจกรรมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ

9) องค์การบริหารส่วนตำบล ตั้งชมรมรถอาสาบริการราคาถูก ให้ประชาชนที่มีรถและสามารถอาสาพาเที่ยวเข้าร่วมกลุ่ม วันไหนสะดวกก็มาลงทะเบียน คั้นไหนพร้อมก็มาเสตนบาย รับนักท่องเที่ยว เพื่อให้ประชาชนที่มีรถสามารถมีรายได้ได้ด้วย ทำให้อยากมีส่วนร่วมกิจกรรมในพื้นที่

10) องค์การบริหารส่วนตำบล เพิ่มกิจกรรมถ้ำเขาอกอบ หลังจากนักท่องเที่ยวลอดท้องมังกรแล้ว ทางออกหรือในบริเวณถ้ำเขาอกอบ วันสำคัญ หรือวันเสาร์-อาทิตย์ หรือเดือนละครึ่ง เช่น เสาร์-อาทิตย์ แรกของเดือนนิมนต์พระจากวัดเขากอบ มานั่งเจริญพุทธมนต์ ให้พระแก่นักท่องเที่ยวหลักลอดท้องมังกร ตามความเชื่อเรียบร้อยแล้ว อาจมีชุดทำบุญ โดยให้นักเรียนอาสาเป็นผู้นำอาราธนาศีล แก่คนที่มาทำบุญ เป็นการสนับสนุนนักเรียนและสร้างโอกาสในการเรียนรู้วิถีชีวิตและสามารถสร้างรายได้ได้จากความเมตตาของนักท่องเที่ยว (ทำโปรแกรมการเที่ยวถ้ำประชาสัมพันธ์ให้ชัดเจน)

11) องค์การบริหารส่วนตำบล กับโรงเรียนวัดเขากอบ โดยองค์การบริหารส่วนตำบล ประสานกับกลุ่มโรงเรียนที่อยู่ใกล้ถ้ำเขาอกอบ ให้โรงเรียนจัดอบรมนักเรียน ส่งเสริมการเรียนรู้ไหว้พระสวดมนต์ ให้สามารถพาอาราธนาศีลได้ และฝึกการเป็นมัคคุเทศน์น้อย

12) องค์การบริหารส่วนตำบล ส่งเสริมการปลูกพันธุ์ไม้หายาก ประชาสัมพันธ์ขอพันธุ์ไม้ที่แต่ละบ้านมีและเป็นพันธุ์ไม้ประจำถิ่นหายาก ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ

13) องค์การบริหารส่วนตำบล ส่งเสริมและอนุรักษ์กิจกรรมที่หายาก กิจกรรมการเล่น เช่น การทอยสะบ้า เด็กรุ่นใหม่จะไม่รู้จักการเล่น เป็นกิจกรรมที่ไม่ทำลายธรรมชาติและเข้ากับบรรยากาศแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

14) องค์การบริหารส่วนตำบล ส่งเสริมกิจกรรมเพิ่มอาชีพ เช่น การทำพวงกุญแจด้วยเปลือกลูกยาง แผ่นสีและภาพประกอบ ซึ่งวัสดุหาได้ในท้องถิ่น อาจจะทำในช่วง เสาร์-อาทิตย์ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยว มีสีสันมีผลิตประจำถิ่น

ดึงดูดความสนใจของ นักท่องเที่ยวในการเดินทางมาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว หากนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและใกล้ชิด ถึงแม้แหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงามแต่ขาดความสะดวกในการเข้าถึงนักท่องเที่ยวจะไม่เดินทางไปเที่ยวชม หน่วยงานที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้อง ดำเนินการจัดสร้างการคมนาคมที่สะดวกสบาย 3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ใด สถานที่หนึ่ง สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการได้รับ คือ ความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ไฟฟ้า ประปา ถนน ระบบการสื่อสารต่างๆ 4. ที่พัก (Accommodation) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยว นั้น สิ่งที่นักท่องเที่ยวมี ความต้องการ คือ ที่พักแรม เนื่องจากในการเดินทางไปท่องเที่ยวนั้นบางครั้ง อาจมีการนอนพักค้าง ภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวควรมีการจัดบริการ ที่พักแรม ภายในแหล่งท่องเที่ยวด้วย 5. กิจกรรม (Activity) หมายถึง กิจกรรมที่เกิดขึ้น ภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การเดิน ป่า การล่องแก่ง การพายเรือ หรือกิจกรรมการจัดงานรื่นเริงตามเทศกาล การบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น³ และประชาชนในสถานที่นั้นๆ มีบทบาทสำคัญในการต้อนรับและดึงดูดนักท่องเที่ยว หรือแขกผู้มาเยือนท้องถิ่น หรืออาจชักชวนผู้ไม่เคยมาเยือนให้ตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว รวมถึงการแสดงความมีน้ำใจ ให้ความช่วยเหลือ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเองให้ยั่งยืนต่อไป และยังคงคล้องกับ **พระมหาสุทิตย์ อากาศโร และคณะ** การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ 1. การจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และ 3. การมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้⁴ และการดูแลสถานที่ท่องเที่ยวให้ปลอดภัยก็เป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **อุมพร บุญเพชรแก้ว (2562)** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศศูนย์ ศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศ ป่าชายเลนสิรินาถราชินี อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” งานวิจัย พบว่า ความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวมีความสำคัญมากที่สุด ความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้าน การจัดการ พบว่าป้ายให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

³องค์ประกอบของการท่องเที่ยว, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.kmuttaradit.com/index.php?option.com [27 ตุลาคม 2565].

⁴พระมหาสุทิตย์ อากาศโร และคณะ, “รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร”, รายงานวิจัย, หน้า 24 - 25.

มีระดับคะแนนมากที่สุด และความ คิดเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการมีส่วนร่วม ควรเพิ่มความสะดวกสบายให้แก่นักท่องเที่ยวในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว⁵

2. กิจกรรมเครือข่ายในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง

จากการสรุปวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เกี่ยวกับกิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในการร่วมอนุรักษ์ โดยการปลูกต้นไม้ทางเข้าถ้ำเล เขากอบ เพื่อสร้างแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างทัศนียภาพทางธรรมชาติที่สวยงาม เครือข่าย คือ การประสานความร่วมมือระหว่างบุคคล กลุ่มและองค์การที่มีกิจกรรม เป้าหมายที่คล้ายคลึงกัน และเชื่อมโยงผลการดำเนินงานหรือแนวคิดไปสู่ กลุ่มหรือองค์การอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างพลังในการแก้ปัญหาและเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ โดยผ่าน กระบวนการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันช่วยเหลือกัน โดยผ่านกระบวนการติดต่อที่ผ่านศูนย์กลางแม่ข่ายหรือแกนนำ หรือบางเครือข่ายอาจจะมีการติดต่อ โดยตรงระหว่างกลุ่ม ซึ่งจะมีการจัดรูปแบบหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่สมาชิกในเครือข่ายยังคงมี ความเป็นอิสระ ซึ่งจะมีรูปแบบการรวมตัวแบบหลวมๆ เฉพาะกิจ ตามความจำเป็นโดยใช้วิธีการทำงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ อภิปรายได้ว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมน้อย สถานที่ยังมีแรงดึงดูดไม่เพียงพอ ดังนั้นประชาชนในพื้นที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอนุรักษ์อย่างสร้างสรรค์ และยั่งยืน จากผลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่เห็นด้วยกับการตั้งเครือข่ายใหม่ เนื่องจากกลุ่มเครือข่ายในพื้นที่มีจำนวนมากแล้ว เช่น เครือข่ายขายเครื่องแกง เครือข่าย อสม. เครือข่ายผ้าบาติก เครือข่ายสินค้าโอท็อป เครือข่ายหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว (OTOP Village) 8 เส้นทาง

กิจกรรมการปลูกต้นไม้ และส่งเสริมให้ปลูกต้นไม้ในวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมการทำความสะอาดแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวสบายใจเที่ยวอย่างปลอดภัย การจัดกิจกรรมที่ไม่กระทบกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมากเกินไป ไม่ทำให้ประชาชนรู้สึกเป็นภาระ กิจกรรมเครือข่ายต้องมีหน่วยงานในพื้นที่รับผิดชอบเข้ามาดูแล เช่น หน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบลนั้น สถานีนอนามัยประจำตำบลที่คอยอำนวยความสะดวกและสร้างความปลอดภัยให้กับทุกคนที่มาเที่ยว หน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องเช่น กลุ่มทัวร์ต่างๆ และที่สำคัญ คือ หน่วยงานภาคประชาชนเจ้าของพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับ พงศานต์ พิทักษ์หาเกตุ ได้กล่าวถึง

⁵อุมาพร บุญเพชรแก้ว, “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศศูนย์ศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศ ป่าชายเลน สิรินาถราชินี อ่าวเภอปรานบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ 39 ฉบับที่ 5 (ก.ย. - ต.ค. 2562) : 175-193.

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 5 ประการ คือ 1. ต้องมีผลกระทบน้อยที่สุด (Less impact) ต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียม และประเพณีของคนในท้องถิ่น 2. ต้องให้ความรู้และความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว ในรูปของสื่อต่างๆ เพื่อให้ นักท่องเที่ยว มีความรู้ ความเข้าใจได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและให้มีความตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ ของชุมชนนั้น จนนักท่องเที่ยวมีความระมัดระวัง ช่วยกันป้องกันและช่วยกัน ลดผลกระทบในด้านต่างๆ ที่อาจจะมีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือวิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ 3. ต้อง ให้ผลประโยชน์แก่ชาวบ้านในท้องถิ่น (Local Benefits) ในการเจ้าหน้าที่โดยทางตรงและทางอ้อม เช่น การบริการจัดนำเที่ยว การให้บริการนักท่องเที่ยวในด้านต่างๆ การขายอาหาร การขายของที่ระลึก ฯลฯ เป็นต้น 4. ต้องให้ชาวบ้านในท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Local Participation) ในการวางแผน การตัดสินใจ การจัดการ และการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่ท้องถิ่นของเขา

ซึ่งจะช่วยทำให้ชาวบ้านใน ท้องถิ่นเกิดความภูมิใจ มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของทรัพยากร ท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ ธรรมชาติ สังคม และ ชุมชนนั้นๆ แล้วผนึกกำลังร่วมแรงร่วมใจช่วยกันพัฒนา และอนุรักษ์ทรัพยากรนั้นไว้อย่างยั่งยืน (Ecologically Sustainable Development) 5. ต้องให้ นักท่องเที่ยวพึงพอใจ (Tourist Satisfaction) การสร้างสรรค์ให้เกิด ประสบการณ์และความพึงพอใจ ในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว คือ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ โดยให้ ความสำคัญในเรื่อง คุณภาพของการให้บริการ และให้ ความต่อการอนุรักษ์ ดูแลและป้องกัน แหล่งท่องเที่ยวที่พานักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม⁶ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุชุม คงดิษฐ์ และคณะ (2560)** ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบและกิจกรรมที่เหมาะสมกับการ ท่องเที่ยวนิเวศเกษตรอย่างมี ส่วนร่วมของชุมชนสามเรือน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการศึกษา พบว่า การท่องเที่ยว นิเวศ เกษตรของชุมชนสามเรือน เป็นการท่องเที่ยวเฉพาะฤดูกาลที่เห็ดตับเต่าให้ ผลผลิตระหว่างเดือน เมษายน ถึงเดือนสิงหาคม รูปแบบการท่องเที่ยวนิเวศเกษตรของชุมชนสามเรือน ขึ้นอยู่กับลักษณะ กิจกรรมการท่องเที่ยว และประเภทของนักท่องเที่ยว โดยมี 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) การสาธิตให้ความรู้ กิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ สาธิตให้ความรู้ การผลิตเห็ดตับเต่า การแปรรูป การ ทำอาหารและของ หวานจากเห็ดตับเต่า 2) การจำหน่ายสินค้าชุมชนและผลิตภัณฑ์เกษตร กิจกรรม การท่องเที่ยว ได้แก่ จำหน่ายสินค้าและแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร เช่น น้ำเชื้อเห็ดตับเต่า 3) การให้ลู่วางด้านธุรกิจเกษตร

⁶พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ, ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดตั้ง สหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปกเกล้า, 2538), หน้า 38.

กิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ การให้ความรู้เชิงลึกด้านธุรกิจเกษตร และ 4) การท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ของชุมชน ร่วมประเพณีอาบน้ำคั้นเพ็ญ และงานหัตถ์ต่างที่สามเรือน ชมวิถีชีวิตและทัศนียภาพและการพักผ่อนในชุมชน โดยจำแนกนักท่องเที่ยว ได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) นักท่องเที่ยวที่มาทัศนศึกษา และศึกษาดูงานเป็นหมู่คณะ 2) นักท่องเที่ยวทั่วไป ที่ต้องการเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และ 3) นักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนในชุมชน เพื่อสัมผัสวิถีชุมชนอย่างลึกซึ้ง⁷

3. การพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง สรุปลการพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเลเขากอบ จังหวัดตรัง โดยการจัดโครงการอบรมกลุ่มเครือข่ายเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดความสามัคคี และการอนุรักษ์ทรัพยากรของท้องถิ่นถ้ำเลเขากอบ และสร้างเครือข่ายเข้มแข็งในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในตำบลเขากอบต่อจากถ้ำเล และการสร้างกลยุทธ์การทำกิจกรรม “นำเที่ยวอย่างมีธรรม ลอดถ้ำอย่างมีศีล” อภิปรายได้ว่า ประชาชนในพื้นที่และหน่วยงานกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องต้องรวมตัวกัน ให้ความรู้กับประชาชน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ นักท่องเที่ยวในด้านระบบนิเวศของทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งประกอบด้วยธรรมชาติ ป่าไม้ และ แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ตลอดจนคุณค่าความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ฯลฯ ของชุมชนนั้นๆ นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจดีแล้ว นักท่องเที่ยวจึงปฏิบัติให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ หรือชุมชน นั้น โดยไม่ก่อให้เกิดผล กระทบต่อระบบนิเวศของสิ่งแวดล้อม สังคมหรือต่อชุมชนนั้น” ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุหิตย์ อาภากรโร และคณะ มรอาพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและการกระจายรายได้ สภาพทางเศรษฐกิจและ ชุมชนท้องถิ่น ที่ตั้งอยู่ภายในและรอบๆ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อย่างเช่น อุทยานแห่งชาติ ควรได้รับการพิจารณาให้เป็นวัตถุประสงค์หรือองค์ประกอบที่สำคัญของการส่งเสริมและจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพราะการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ท้องถิ่นในระยะยาวมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของธรรมชาติแวดล้อม

ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้ ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การลงทุนเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็กที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำ (Low scale Low impact tourism development) การเป็นมัคคุเทศก์ (Nature Guides) การนำสินค้าที่เป็น ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาขายแก่นักท่องเที่ยว และการเจ้าหน้าที่ในส่วนบริการอื่นๆ เป็น

⁷สุชุม คงดิลิษฐ์ และคณะ, “รูปแบบและกิจกรรมที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวในเขตเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนสามเรือน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, 2560.

ต้น^๘ และ **องค์การสหประชาชาติ** มีหลักการโดยทั่วไปของการพัฒนา อย่างยั่งยืนคือ จะต้องมีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไป ได้ในระยะเวลายาวนาน และมีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่คนส่วนใหญ่ รวมทั้งมีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย จึงมีจุดเน้นที่สำคัญดังนี้ 1. จะต้องดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนานจนถึงชั่วลูกชั่วหลาน มิใช่เพียงเพื่อคนรุ่นปัจจุบันเท่านั้น 2. ลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง และลดปริมาณของเสียที่จะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม 3. มีการกระจายรายได้และผลประโยชน์ให้แก่คนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมในการจัดการ และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว 4. มีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว และชุมชนในท้องถิ่น เพื่อการวางแผนงาน การจัดสรรงบประมาณ และการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม 5. มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่แนวคิด การศึกษาวิจัย และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ออกไปในหมู่ประชาชน ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง และ **การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย** เห็นว่า การท่องเที่ยวรวมทั้ง การจัดการสิ่งบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตโดย 1. ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว 2. ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว 3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน 4. ต้องชี้้นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชน และชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆ^๙ และยังสอดคล้องกับ **อุมาพร บุญเพชรแก้ว** (2562) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศศูนย์ ศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศ ป่าชายเลนสิรินาถราชินี อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” งานวิจัย พบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีรายได้จากการท่องเที่ยวมีความสำคัญมากที่สุด ในประเด็นด้านแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศศูนย์ศึกษาเรียนรู้ฯ ควรเพิ่มเติมในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดย

^๘พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ และคณะ, “รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร”, รายงานวิจัย, หน้า 24 - 25.

^๙การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, **คำศัพท์ในอุตสาหกรรมกรท่องเที่ยว**, (กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544), หน้า 15.

ให้คนในท้องถิ่นร่วม แสดงความคิดเห็น วิธีการ และแนวทางปฏิบัติในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว¹⁰

5.3 ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง”

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) องค์การบริหารส่วนตำบล ควรมีนโยบายการทำงานและประสานงานร่วมกับเครือข่ายในพื้นที่ทั้ง 8 ท่ง ให้เป็นหนึ่งเดียวเกี่ยวข้องให้สนุก
- 2) เครือข่ายต่างๆ ควรมีนโยบายเพื่อการอนุรักษ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่และสร้างรายได้แก่ประชาชนที่มรส่วนเกี่ยวข้อง
- 3) ประชาชนในพื้นที่ ควรมีเจตจำนงร่วมกันเพื่อพัฒนาบ้านเกิดและถิ่นที่อยู่ รวมทั้งอนุรักษ์วิถีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

สรุปจากการสังเกต สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มต่างๆ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นแนวทางเสนอแนะแนวทางการพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้าเลเขากอบ จังหวัดตรัง ได้ดังนี้

- 1) องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมร่วมกับกลุ่มต่างๆ เช่น อสม. กลุ่มสินค้า หมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว (OTOP Village) 8 เส้นทาง ในตำบลเขากอบ ให้มาร่วมทำกิจกรรมที่ถ้าเลเขากอบ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและสนับสนุนกิจกรรมการสร้างรายได้แก่สมาชิกกลุ่ม
- 2) จัดกิจกรรมธนาคารรับฝากนก จากการที่ถ้าเลเขากอบ มีกรงนกขนาดใหญ่ ติดเขาจากการที่ประชาชนส่วนใหญ่เลี้ยงนกเกือบทุกบ้าน เพื่อให้นกท่องเที่ยวได้เพลินชม และลดภาระการเลี้ยงดู ให้นกได้อยู่กับธรรมชาติและสถานที่กว้าง
- 3) ส่งเสริมหน้าบ้านน่ามอง โดยองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ สนับสนุนพันธุ์ไม้ให้ประชาชนปลูกหน้าบ้าน เพื่อสร้างสีสันและความสวยงามแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยว
- 4) องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ เพิ่มแผนที่แนะนำการท่องเที่ยว 8 เส้นทางให้สอดคล้องกับหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว (OTOP Village) 8 เส้นทาง ในตำบลเขากอบ

¹⁰อุมาพร บุญเพชรแก้ว, “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศศูนย์ศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศ ป่าชายเลนสิรินาถราชินี อำเภอประจวบคีรีขันธ์”, วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ 39 ฉบับที่ 5 (ก.ย. - ต.ค. 2562) : 175-193.

5) ตำบลเขากอบมีกลุ่มทำผ้าบาติก องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ทำ MOU ในการนำกลุ่มผ้าบาติก มาสาธิตเป็นตัวอย่างและให้นักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมร่วม และวางจำหน่ายผ้าบาติก อาจจะเดือนละครั้ง มีกำหนดการโปรแกรมที่แน่นอนและประสานกับกลุ่มงานท่องเที่ยวประจำจังหวัด

6) จัดทำโครงการรับฝากรถแลกเช่าจักรยานบ้านละคัน โดยให้ชาวบ้านในพื้นที่เส้นทางการท่องเที่ยวไปยังถ้ำเลเขากอบ เข้าร่วมกิจกรรมทำเป็นธนาคารจอดรถ เพื่อรองรับสถานที่จอดรถที่ไม่เพียงพอและนักท่องเที่ยวที่อยากปั่นจักรยานชมธรรมชาติ ซึ่งเขาถ้ำเลเขาจะมีอุโมงค์สวนยางพาราเป็นจุดถ่ายรูปสำหรับนักท่องเที่ยว และสามารถปั่นจักรยานไปเที่ยวต่อที่ “เขาหัวแตก” ซึ่งเลยไปประมาณ 2 กม. และระหว่างเส้นทาง 2 กม. ล้อมรอบไปด้วยธรรมชาติ

7) เพิ่มการประชาสัมพันธ์ ตำบลเขากอบยังมีแหล่งท่องเที่ยวอีก 8 แห่งในตำบล จึงควรมีทำแผ่นพับ เพื่อนำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางต่อด้วยการเช่าจักรยาน และต้องมีเจ้าหน้าที่คอยให้นำแนะนำและเสนอต่อนักท่องเที่ยว

8) ร่วมกับวัดเขากอบ ในการจัดที่จอดรถ ซึ่งเจ้าอาวาสเล่าว่า ได้เตรียมการเรื่องห้องน้ำและจุดเช็กอินให้นักท่องเที่ยวได้ไหว้พระขอพรและถ่ายรูป พร้อมสนับสนุนกิจกรรมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ

9) ตั้งชมรมรถอาสาบริการราคาถูก ให้ประชาชนที่มีรถและสามารถอาสาพาเที่ยวเข้าร่วมกลุ่ม วันไหนสะดวกก็มาลงทะเบียน คันไหนพร้อมก็มาแสดนบาย รับนักท่องเที่ยว เพื่อให้ประชาชนที่มีรถสามารถมีรายได้ได้ด้วย ทำให้อยากมีส่วนร่วมร่วมกับกิจกรรมในพื้นที่

10) เพิ่มกิจกรรมถ้ำเลเขากอบ หลังจากนักท่องเที่ยวลอดท้องมังกรแล้ว ทางออกหรือในบริเวณถ้ำเลเขากอบ วันสำคัญ หรือวันเสาร์-อาทิตย์ หรือเดือนละครั้ง เช่น เสาร์-อาทิตย์ แรกของเดือนนิมนต์พระจากวัดเขากอบ มานั่งเจริญพุทธมนต์ ให้พรแก่นักท่องเที่ยวลัดลอดท้องมังกร ตามความเชื่อเรียบร้อยแล้ว อาจมีชุดทำบุญ โดยให้นักเรียนอาสาเป็นผู้นำอาราธนาศีล แก่คนที่มาทำบุญ เป็นการสนับสนุนนักเรียนและสร้างโอกาสในการเรียนรู้วิถีชีวิตและสามารถสร้างรายได้จากความเมตตาของนักท่องเที่ยว (ทำโปรแกรมการเที่ยวถ้ำประชาสัมพันธ์ให้ชัดเจน)

11) ถ้ำเลเขากอบกับโรงเรียนวัดเขากอบ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลประสานกับกลุ่มโรงเรียนที่อยู่ใกล้ถ้ำเลเขากอบ ให้โรงเรียนจัดอบรมนักเรียน ส่งเสริมการเรียนรู้ไหว้พระสวดมนต์ ให้สามารถพาอาราธนาศีลได้ และฝึกการเป็นมัคคุเทศน์น้อย

12) ส่งเสริมการปลูกพันธุ์ไม้หายาก ประชาสัมพันธ์ขอพันธุ์ไม้ที่แต่ละบ้านมีและเป็นพันธุ์ไม้ประจำถิ่นหายาก ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ

13) ส่งเสริมและอนุรักษ์กิจกรรมที่หายาก กิจกรรมการละเล่น เช่น การทอยสะบ้า เด็กรุ่นใหม่จะไม่รู้จักการละเล่น เป็นกิจกรรมที่ไม่ทำลายธรรมชาติและเข้ากับบรรยากาศแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

14) กิจกรรมเพิ่มอาชีพ เช่น การทำพวงกุญแจด้วยเปลือกลูกยาง ฝั้นสีและภาพประกอบ ซึ่งวัสดุหาได้ในท้องถิ่น อาจจะทำในช่วง เสาร์-อาทิตย์ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยว มีสีสันมีผลิตภัณฑ์จำหน่าย

15) กิจกรรมสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำกรงนก ส่วนใหญ่ประชาชนในพื้นที่ทำเป็นและทำเลียนงก นำมาทำไชนันท์ท่องเที่ยวในวันเสาร์-อาทิตย์

16) เพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านการทำดีกตอก องค์การบริหารส่วนตำบลอบรมให้เจ้าหน้าที่ ฝาย นาย นักเรียน ทำดีกตอก เพื่อการท่องเที่ยว สิ้นปีหรือวันสำคัญ ตั้งรางวัลนายอดวิมาประกวดกัน ใครทำยอดวิมาได้มากที่สุด อาจจะเป็นถ้วยรางวัล

5.3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำเขาอกบ จังหวัดตรัง” จากการเฝ้าสังเกต การสัมภาษณ์ การทำกิจกรรม และการสนทนากลุ่ม สรุปเพื่อการวิจัยต่อ ดังนี้

1) ควรวิจัยเกี่ยวกับ การส่งเสริมกิจกรรมประจำถิ่นที่ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวด้วย

2) ศึกษาเกี่ยวกับ การประชาสัมพันธ์โดยคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว

3) ศึกษาเกี่ยวกับ กิจกรรมอบรมให้ความรู้เพื่อสร้างสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น การทำดีกตอก

4) ควรศึกษาเกี่ยวกับ การสร้างแรงดึงดูดใจให้กับนักท่องเที่ยวในพื้นที่นี้

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

๑ หนังสือ

กชกร เป้าสุวรรณ และคณะ. ความคาดหวังและความพึงพอใจต่อการมาศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์พิษณุโลก. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2550.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2557.

กฤษฎา อุทัยรัตน์. คัมภีร์ทัวบริหาร ยอดคน ยอดบริหาร. กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี ไทย ญี่ปุ่น, 2545.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. คำศัพท์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544.

จรัส โพธิ์จันทร์. การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2553.

เจริญพงษ์ ศุภธีระธาดา. “การจัดการงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ”. สำนักงบประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี. เอกสารประกอบการสัมมนา การอบรมให้ความรู้ เรื่อง “การวางแผนงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ”. คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕ เวลา ๙.๐๐-๑๒.๐๐ น. ณ ห้องประชุม ๗๐๐๙ ตึกสยามมินทร์ ชั้น ๗.

ฉันทิช วรรณถนอม. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา, 2552.

เฉลียว บุรีภักดิ์ และคณะ. ชุดวิชาการวิจัยชุมชน ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการจัดการและประเมินโครงการ. นนทบุรี : เอส. อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์, 2545.

ชนัญ วงษ์วิภาค และ อมรชัย คหกิจโกศล. การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ณัฐพันธุ์ เขจรนันท์. **การจัดการเชิงกลยุทธ์ = Strategic management**. กรุงเทพมหานคร: ซี เอ็ดดูเคชั่น, 2552.
- คนูวัศ สุวรรณวงศ์ และคณะ. “การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัด ชายแดน ภาคใต้ สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวใน 4 รัฐ กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย”, 2559.
- ติน ประชัญพฤทธิ. **ทฤษฎีองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2542.
- ติน ประชัญพฤทธิ. **ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการพลเรือน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน ก.พ., 2527.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. **บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง**. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า. วิทยาลัยการ พัฒนาการปกครองท้องถิ่น, 2552.
- ธนิก เลิศชาญฤทธิ์. **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551.
- ธรรมบุญ ประจวบเหมาะ. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2533.
- นิคม จารุมณี. **การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. กรมการฝึกหัดครู. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2535.
- นรินทร์ จงวุฒิเวศย์ และ พูนศรี วัจนะภูมิ. **ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2534.
- นุชประวีร์ ลิขิตสร้อย และคณะ. “ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตร”, 2562.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. “การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน”. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด, 2548.
- ประนอม การชนะนันท์. “ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, 2562.
- ประเวศ วะสี. **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2542. หน้า 43.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ประเวศน มหารัตน์กุล. การบริหารการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร : วิทยไพบูลย์, 2542.
- ประเสริฐ วิทยารัฐ. รายงานสัมมนาทางวิชาการเรื่องบทบาทของภูมิศาสตร์กับการพัฒนาการท่องเที่ยว. กาญจนบุรี : สมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทยร่วมกับวิทยาลัยครูกาญจนบุรี, 2530.
- ปรีชา แดงโรจน์. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ 21 กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรังสิต. ประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2544.
- ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. การประเมินผลหลักและกระบวนการ. กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร, 2528.
- พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ. ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดตั้งสหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปกเกล้า, 2538.
- พยอม ธรรมบุตร. เอกสารประกอบการเรียนการสอนหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2549.
- พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตตโต. **สู่การศึกษาแนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2548.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร. “การสร้างองค์กรชุมชนและเครือข่ายการพัฒนาชุมชน”. **เอกสารประกอบการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2557.
- พิทยา บวรวัฒนา. “ประสิทธิผลของหน่วยงาน ทฤษฎีองค์การสำหรับนักรัฐประศาสนศาสตร์. **เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาทฤษฎีองค์การ**. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- พิมพ์ิกา นวนจา และคณะ. “ภาคีเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่”, 2563.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรรณทิพย์ เพชรมาก. **การบริหารสังคม ศาสตร์แห่งศตวรรษเพื่อสังคมไทยและสังคมโลก**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2551.
- ภรณ์ กীরติบุตร. **การประเมินประสิทธิผลขององค์การ**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร, 2529.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- มนัส สุวรรณ. **นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, 2538.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. **การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพอยท์, 2553
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : ส.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ไทย, 2556.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2556.
- วิทยากร เชียงกุล. **การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย: บทวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ฉับแกระ, 2527.
- วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ. **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, 2548.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. **พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- วิโรจน สารรัตน์ และสัมพันธ์ พันธพฤกษ์. **ผู้บริหารใหม่**. กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ์, 2545.
- วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี. **ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทย. เอกสารการสอนชุดวิชา ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทยสาขาวิชาวิทยาการจัดการ**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช, 2550
- วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี. **ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทย. เอกสารการสอนชุดวิชา ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทยสาขาวิชาวิทยาการจัดการ**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2550.
- สนทยา พลศรี. **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2550.
- สนทยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2547.
- สนทยา พลศรี. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2547.
- สมคิด บางโม. **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วิทย์พัฒน์ จำกัด, 2555.
- สวัสดิ์ กาญจนสุวรรณ. **การประกันคุณภาพของสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว, 2542.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖. ,

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2550.
- สิทธิ์ ชูชาติ. **อุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. เชียงใหม่ : ลานนาการพิมพ์, 2542.
- สินธุ์ สโรบล. “การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ”. **โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวและชุมชน**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. สำนักงานภาค. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่ : วนิดาเพรส, 2546.
- สุขุม คงดิษฐ์ และคณะ. “รูปแบบและกิจกรรมที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวบริเวณเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนสามเรือน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, 2560.
- สุภางค์ จันทวานิช และวิศนี ศิลตระกูล. **แนวคิดและเครื่องชี้วัดการพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตของประเทศไทย**. อนุชาติ พวงสำลี. บก. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2539.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, 2549.
- สุรเชษฐ์ เชษฐมาศ. **ท่องเที่ยวแบบ “นิเวศสัญจร” ทางรอดแหล่งท่องเที่ยวไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2541.
- อรทัย ก๊กผล. **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : จรัญส尼ทวงศ์การพิมพ์, 2552.
- อุดม เขยกียวงศ์ และคนอื่นๆ. **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, 2548.

๒) วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์

- เดชา ไต้สูงเนิน. “การบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตรศึกษาเฉพาะ กรณี : บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- กุลจิรา เสาวลักษณ์จินดา. “การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษา อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี”. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. คณะบริหารธุรกิจ : มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2555.
- จารุจน์ กลิ่นดีปลี. “การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษา : อุทยานแห่งชาติไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี”. **ภาคินิพนธ์หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม**. สำนัก พัฒนาบัณฑิตศึกษา : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2551.

บรรณานุกรม (ต่อ)

จารุจน์ กลิ่นดีป्ली. “การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
กรณีศึกษา : อุทยานแห่งชาติไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี”

เจ้าอธิการรุ่งโรจน์ อธิปัญญา และคณะ. “การพัฒนาเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดอุตรดิตถ์”
2562.

ฉัตรชัย ดั่งจาด. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา :
ความคิดเห็นของชุมชนบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขา รัฐศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545.

ดาริยา บินดุษะ. “การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และธรรมชาติเพื่อพัฒนาเส้นทาง
ท่องเที่ยว อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล”. **การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 1 มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : พลังปัญญาเพื่อการ
พัฒนาที่ยั่งยืน**. Wisdom Power for Sustainable Development". 20-21 สิงหาคม
2561.

ทองย่น บุตรโสภา. “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาท่าด่าน
โฮมสเตย์ ตำบลหินตั้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก”. **วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2547.

ยุพาพร รูปงาม. “การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณ ในการปฏิรูประบบราชการ”. **ภาค
นิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2545.

สุเทพ สารบรรณ และคณะ. “กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.

สุรเดช มาสินทรัพย์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์ของสถานีตำรวจภูธร
อำเภอนาหวี จังหวัดสงขลา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2545.

๓) รายงานการวิจัย

ณัฐินี ทองดี และคณะ. “การจัดการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม กลุ่ม
น้ำโขง ซี มูล ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อเชื่อมโยง การท่องเที่ยวประเทศไทย ลาว
และเวียดนาม”. **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย, 2557.

บรรณานุกรม (ต่อ)

คนู่วิส สุวรรณวงศ์ และภัทรพงษ์ เกริกสกุล. “การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส กักการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวใน 4 รัฐ กลันตัน เปรัค เคดาห์ และเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย”. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2559.

ธเนศ ศรีสถิตย์ และคณะ. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบนฐานเชิงนิเวศวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม”. **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2556.

พระครูรัตนสุตาภรณ์. ดร. อีระเดช โพธิ์ทอง. “การวิเคราะห์องค์ประกอบและการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่ที่แยกอินโดจีนแบบบูรณาการ” **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร และคณะ. “รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร”. **รายงานวิจัย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2552. หน้า 17.

สรารุณย์ วิจิตรปัญญา และคณะ. “การเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบูรณ์”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.

อนรรักษ์ ปัญญานูวัฒน์. “การประเมินโครงการปกป้องป่าไม้เมืองไทยเพื่อเร่งฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารใน ส่วนของกรมป่าไม้”. **รายงานวิจัย**. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.

๔ บทความ/วารสาร

เชียง เกาซิด. “ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผลกระทบการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนตลาดน้ำคลองบางหลวง ธนบุรี กรุงเทพมหานคร”. **วารสารสุทธิปริทัศน์**. ปีที่ 35 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม - ธันวาคม 2564) : 159- 176.

ถวิลวดี บุรีกุล. “แนวคิดของการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย”. **จดหมายข่าว สถาบันพระปกเกล้า**. ปีที่ 2 ฉบับที่ 8 (2543) : 4-6.

เบญจวรรณ สุจริต และ ชัชชัย สุจริต. “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลนางพญา อำเภอลำปำ จังหวัดอุดรธานี”. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี**. ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (2560) : 61.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ภีราวิชญ์ ชัยมา และ สิริสาสน์ พันธุ์มณี. “การสร้างเครือข่ายและศูนย์กลางบริการข้อมูลธุรกิจท่องเที่ยว จังหวัดเชียงราย”. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. ปีที่ 5 ฉบับที่ 7 (2563) : 180.
- รัตน์ชีวาต์ ตันตีกุลวรา และ สุทธิพันธ์ โสตวิถิ. “การเสริมสร้างศักยภาพโดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชน เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดจันทบุรี”. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (2562) : 98.
- รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. “การท่องเที่ยวชมวิถีชนบท”. อนุสาร อสท.. ปีที่ 41 ฉบับที่ 12 (กรกฎาคม 2544) : 118 – 119.
- สุชาดา จักรพิสุทธิ์. “การศึกษาทางเลือกของชุมชน”. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (มิถุนายน – สิงหาคม 2547) : 27.
- อุมาพร บุญเพชรแก้ว. “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศศูนย์ศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศ ป่าชายเลนสิรินาถราชินี อ่าเภอปรามบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ 39 ฉบับที่ 5 (กันยายน - ตุลาคม 2562) : 175-193.
- อุษาวดี พลพิพัฒน์. “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในประเทศไทย”. จุลสารการท่องเที่ยว. ปีที่ 21 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม- ธันวาคม 2545) : 38 - 48

๕ สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. ความหมายของการท่องเที่ยว. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.mots.go.th> [15 กันยายน 2565].
- องค์ประกอบของการท่องเที่ยว. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.kmuttaradit.com/index.php?option.com [27 ตุลาคม 2565].

๒. ภาษาอังกฤษ

- Anderson. W. & Sanga. J.. “Academia–industry partnerships for hospitality and tourism education in Tanzania”. *Journal of Hospitality & Tourism Education* Vol. 31 No. 1 2019 : 43.
- Brookfield. *Self- Directed Adult Learning: Critical Paradigm*. *Adult Education Quarterly*, 1984.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Chusit Chuchart. Tourism Industry. Chiang-mai: Lanna Printing, 2011.
- Crist. Costas. 2002. Ecotourism and sustainable Development. The 6th International Conference 7- 8 September 2002. Bangkok : Institute of Ecotourism. Srinakharinwirot University.
- Dye. T.R.. **Understanding Public Policy**. Englewood Cliffs Nj: Prentice Hall, 1982.
- Gee. C. Makens. J. & Choy. D. . **The travel industry. 2nd ed.**. by Van Nostrand Reinhold. New York: Gee & Choy, 1989.
- Gibson. J. L.. Ivancevich. J. M. & Donnelly. J. H.. **Organizations: Structure. Process. Behavior**. Texas: Business Publications, 1973.
- Graci. S. . “Collaboration and Partnership Development for Sustainable Tourism” . **Tourism Geographies** Vol. 15 No. 1 (2013): 25.
- Gutierrez. E. L. M. . “Participation in tourism: Cases on community- based tourism CBT in the Philippines. Ritsumeikan Journal of Asia Pacific Studies. Vol. 37 (2019) : 23.
- Hollyway. J Christopher. **The Business of Tourism**. Plymouth: Macdonald and Evans Ltd.. (1983) : 3.
- Hoogvelt. **The Sociology of Developing Societies**. New Jersey: Humanities Press, 1977.
- J.M. Cohen and N.T. Uphoff. “Participation’s Place in Rural Development : Seeking Clarity through Specificity” . **World Development**. Vol 8 No. 3. (1989).
- Jamal & Stronza. “Collaboration Theory and Tourism practice in protected areas: stakeholders. structuring and sustainability” . **Journal of Sustainable Tourism** Vol. 17 No. 2 (2009) : 169.
- Kapera. I. . “Sustainable tourism development efforts by local governments in Poland” . **Sustainable Cities and Society**. Vol. 40 (2018) : 27.
- Kaur H. & Bains. A. “Understanding the concept of entrepreneur competency” . **Journal of Business Management & Social Sciences Research**. Vol. 2 No. 11 (2013) : 31.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- McIntosh. R.W.; Goeldner. C.R.; & Ritchie. Jr.B. **Tourism : Principle. Practices and 188 Philosophies**. New York: John Wiley & Sons. (1995) : 9 - 10.
- Mill. Robert Christie. **Tourism The International Business**. New Jersey: Prentice, 1990.
- Ngo. T. . Hales. R. . & Lohmann. G. . “ Collaborative marketing for the sustainable development of community-based tourism enterprises: a reconciliation of diverse perspectives. **Current Issues in Tourism**. Vol. 22 No. 18 (2019): 2280.
- R.M. Steers. **Organizational Effectiveness**. Santa Monica. Calif: Goodyear Publishing Company. Inc., 1977
- Richardson J.. **Ecotourism & Nature Based Holidays**. Syd: Australian Print Group, 1993.
- Richardson. Janet. **Ecotourism & Nature Based Holidays**. Sydney: Australian Print Group, 1993
- Robert W. McIntosh. Charles R. Goeldner. **Tourism: Principle. Practices Philosophies**. 5th ed.. New York: John Wiley and Sons. Inc., 1986.
- Shery R. Arnstein. “ A Ladder of Citizen Participation” . **Journal of the American Planning Association** 35. (July 1969): 216 - 224.
- Strin. S.. Gozman. D. & Khavul. S. “The evolution and adoption of equity crowdfunding: entrepreneur and investor entry into a new market. **Small Business Economics**. Vol. 51 No. 2 (2018): 425.
- W.W. Reeder. **Some Aspects of The Information Social Participation of Farm Families in New York State**. New York: Unpublished Ph.D Dissertation. Cornell University, 1974.
- Wong. E. P. . Mistilis. N. . & Dwyer. L. “ A model of Asean collaboration in tourism” . **Annals of Tourism Research**. Vol. 38 No. 3 (2011): 887-889.

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล : ดร.กาญจนา คำจตุติ
Dr.Kanjana Damjutti
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน : 3920600375559
3. ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก : เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
13170
Email : kanjana.dam@mcu.ac.th
5. ประวัติการศึกษา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) (รัฐประศาสนศาสตร์)
: ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (ศน.ม.) (รัฐศาสตร์การปกครอง)
: เศรษฐศาสตรบัณฑิต (ศ.บ.) (เชิงปริมาณ)
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ : สาขาวิชารัฐศาสตร์
: สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ : เรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง”, ปี 2563 สถานภาพ : หัวหน้าโครงการ <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/issue/view/16794>
: เรื่อง “การยกระดับแหล่งทุนชุมชนตามศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”. ปี 2563, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร. สถานภาพ : ผู้ร่วมวิจัย
: เรื่อง “องค์ความรู้และคุณค่าอาหารพื้นบ้านยอดนิยมตามหลักโภชนาการเพื่อเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุเขตภาคเหนือตอนบน” ปี 2562
สถานภาพ : ผู้ร่วมวิจัย
: เรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาชาวเขาจังหวัดแพร่” สถานภาพ : ผู้ร่วมวิจัย

- : เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอเมืองแพร่” ปี 2560 สถานภาพ : ผู้ร่วมวิจัย
- : เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอเมืองแพร่” ปี 2560 สถานภาพ : ผู้ร่วมวิจัย
- : เรื่อง “วิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่: องค์กรความรู้ และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ปี 2562 สถานภาพ : ผู้ร่วมวิจัย

บทความ

1. ดร.กาญจนา คำจตุ, ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณิต, รศ.อนุภูมิ ไชวเกษม, ดร.บวร ชมชูนศรี, ดร.สิทธิพงษ์ สิทธิภัทร ประภา. (2564). บทความวิชาการ. “ผู้นำ : การสื่อสารเพื่อสร้างสัมพันธ์ไมตรีในสังคม. นิตยสาร พุทธจักร. ฉบับพิเศษ (27 มีนาคม 2564) : 652-664.
2. พระครูสังฆรักษ์บุญเสริม กิตติวณโณ, พระศักดิ์ธัช ส่วโร, เกียรติศักดิ์ พงศ์คำ, กาญจนา คำจตุ, คุณญา แก้วทัน คำ. (2564). บทความวิจัย. “สุขภาวะพระสงฆ์ : การพัฒนาแบบการเสริมสร้างสุขภาวะตามแนวพุทธ โดยการบูรณาการสาธารณสุขเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีในภาคเหนือตอนบน”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (มีนาคม - เมษายน 2564) : 744-754.
3. เต็มศักดิ์, ทองอินทร์; รัฐพล, เย็นใจมา; กาญจนา, คำจตุ (2563) บทความวิจัย “การยกระดับแหล่งทุนชุมชนตามศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.
4. พระประเสริฐ เตชโก ดร.กาญจนา คำจตุรศ.อนุภูมิไชวเกษม. (2564). บทความวิชาการ. ธรรมนูญสังคมนิยมของหลวงปู่พุทธทาสภิกขุ. การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 8 ประจำปี 2564 เรื่อง “การอยู่รอดของเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพในยุคชีวิตวิถีใหม่” โดยมหาวิทยาลัยปทุมธานี และภาคีเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ วันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2564. หน้า 870-878.
5. กาญจนา คำจตุ. (2562). “การเมืองบนพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา”. บทความวิชาการ. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3. เรื่อง “นวัตกรรมทางการปกครองและทางการบริหารจัดการในยุคไทยแลนด์ 4.0”. 31 สิงหาคม 2562, หน้า 455-468.
6. ธาดา เจริญกุล, กาญจนา คำจตุ. (2562). “วิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่จังหวัดแพร่ : องค์กรความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารวิชาการธรรมปริทรรศน์ ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มีนาคม 2562): 33-43.
7. ธาดา เจริญกุล; กาญจนา คำจตุ; พระมหาประพันธ์ สิริปัญญา (2562). “องค์กรความรู้และคุณค่าอาหารพื้นบ้านยอดนิยมตามหลักโภชนาการเพื่อเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุเขตภาคเหนือตอนบน”. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2562): 221-226.
8. Kanjana Damjutti, Yuttana Praneet. (2018). “Thai Political Culture and Buddhism Approach to Democracy Development” JOURNAL OF MCU ISSN.2287-0121 . Vol.7, No.2 (Special Issue) April-June 2018. pp. 368-378.
9. พระครูสังฆรักษ์, บุญเสริม; วิโรจน์ ศรีคำภา; ธาดา, เจริญกุล; กาญจนา, คำจตุ. (2561). งานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาชาวเขาจังหวัดแพร่”. ผลงานวิจัยดีเด่น ปี 2561

- สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ MCU RS 6107611 วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2561). หน้า
10. พระครูสังฆรักษ์บุญเสริม กิตติวณฺโณ, อรอนงค์ วุวงศ์, ธาดา เจริญกุล และกาญจนา คำจตุ. (2562). บทความวิจัย. “วิสาหกิจชุมชนจังหวัดแพร่: องค์กรความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”. วารสารวิชาการธรรมทรศน ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2562) : หน้า 24-32.
  11. กาญจนา คำจตุ. (2560). บทความวิชาการ. “วิถีไทย วิถีธรรม นำชีวิตเกื้อกูลสังคม”. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1 เรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อพัฒนาจิตและสังคมยุคไทยแลนด์ 4.0 วิทยาลัยสงฆ์นครน่านเฉลิมพระเกียรติฯ ฉบับที่ 2 ฉบับพิเศษ กันยายน 2560. น.353-366.
  12. กาญจนา คำจตุ, พระครูธรรมธรมบงกช คนธโร (ไกรทอง), ดร.พระครูสุจิตกิตติวัฒน์. (2560). บทความวิชาการ. “พุทธวิถีการเจริญสัมพันธไมตรี” วารสาร มจร.ทริภุชยปริทรรศน์. ISSN : 2586-9310. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 มิถุนายน – ธันวาคม 2560. น. 59-68.
  13. กาญจนา คำจตุ. (2560). บทความวิชาการ. “เสียงข้างมากเคารพเสียงข้างน้อย’. วารสาร มจร. วิทยาเขตแพร่ ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2560. น.100-111.
  14. กาญจนา คำจตุ และคณะ (2560). บทความงานวิจัย. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอเมืองแพร่” การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1 เรื่อง พุทธ บูรณาการเพื่อการพัฒนาจิตและสังคมยุคไทยแลนด์ 4.0 วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กันยายน 2560: 344-345.
  15. พระครูสังฆรักษ์บุญเสริม กิตติวณฺโณ, ธาดา เจริญกุล และกาญจนา คำจตุ. (2562) บทความวิจัย “วิสาหกิจชุมชนจังหวัดแพร่: องค์กรความรู้และการจัดการเชิงเครือข่าย เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” วารสารวิชาการธรรมทรศน TCI ฐาน 1 ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มีนาคม 2562): 33-43 TCI ฐาน 1

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ** รศ.ดร. เต็มศักดิ์ ทองอินทร์
Assoc. Prof. Dr. Termsak Thongin
ID : 35011 00286 837
- สถานะ** อาจารย์ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- วัน/เดือน/ปีเกิด** 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2507 อายุ 57 ปี
- ตำแหน่งปัจจุบัน** อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ที่อยู่ปัจจุบัน** 2/789 หมู่ที่ 6 ตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12130
- วุฒิการศึกษา**
  - พธ.บ.(การสอนสังคมศึกษา) ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2532
  - M.A. (Pol.sc.) Poona University, India, 2535
  - Ph.D. (Pol.sc.) Dr.BAM University, India, 2542
- คำสั่งแต่งตั้งเป็นบุคลากรมหาวิทยาลัย**

คำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ 161/2544 ลงวันที่ 11 มิถุนายน พุทธศักราช 2544 โดยให้มีผลการเข้าปฏิบัติงานในวันที่ 1 เมษายน 2543

คำสั่งแต่งตั้งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ได้รับการแต่งตั้งตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ ตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน 2548

คำสั่งแต่งตั้งรองศาสตราจารย์ ได้รับการแต่งตั้งตำแหน่งทางวิชาการระดับรองศาสตราจารย์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ ตั้งแต่วันที่ 27 พฤศจิกายน 2562

คำสั่งแต่งตั้งตำแหน่ง หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2559 ถึง วันที่ 21 มกราคม 2563

คำสั่งแต่งตั้งตำแหน่ง ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชารัฐศาสตร์ เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2563 ถึง ปัจจุบัน
- ผลงานทางวิชาการ**
  - 1) การศึกษาความต้องการทรัพยากรทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ในปี 2549 - 2550 (ผู้ร่วมวิจัย)

2) แนวโน้มการให้บริการทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ในปี 2550 - 2552 (ผู้ร่วมวิจัย)

3) ศักยภาพในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามความคาดหวังของผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ในปี 2553 - 2555. (ผู้วิจัย)

4) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ในปี 2557 - 2558. (ผู้วิจัย)

5) “การเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกและค่านิยมสุจริตในการเมืองภาคประชาชน” สนับสนุนทุนวิจัย โดย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปี 2560 (ผู้วิจัย)

6) "การยกระดับแหล่งทุนชุมชนตามศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน". สนับสนุนทุนวิจัย โดย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปี 2563 (หัวหน้าคณะวิจัย)

7) "การเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง" สนับสนุนทุนวิจัย โดย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปี 2563 (ผู้ร่วมวิจัย)

9. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัยหรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละงานวิจัย

1. รัฐประศาสนศาสตร์
2. พระพุทธศาสนา
3. สังคมวิทยา
4. เศรษฐศาสตร์

ประวัติผู้วิจัย

*****

ส่วนที่ ๑ ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณีต

ชื่อ ผศ.ดร.ยุทธนา นามสกุล ปราณีต อายุ ๕๐ ปี
เกิดวันอังคารที่ ๑๑ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ (ปีกุน)
รหัสบัตรประจำตัวประชาชน ๓-๙๐๐๒-๐๐๓๙๙-๙๘-๑

ส่วนที่ ๒ วุฒิการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๓๐ จบมัธยมศึกษาชั้นเอก จากสำนักเรียนวัดจะทิ้งพระ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา
พ.ศ. ๒๕๓๙ ปริญญาตรี สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๔๗ ปริญญาตรี สาขาวิชา ทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
พ.ศ. ๒๕๕๒ ปริญญาโท สาขาวิชา Politics Pune University, India
พ.ศ. ๒๕๕๕ ปริญญาเอก สาขาวิชา Political Science Dr. B.A. Marathwada University,
India

ส่วนที่ ๓ ประสบการณ์ทำงาน/ตำแหน่ง

พ.ศ. ๒๕๔๗ – ๒๕๔๙ เป็นผู้ช่วยผู้จัดการฝ่ายบริหาร มหาจุฬาบรรณาคาร มจร
พ.ศ. ๒๕๔๙ – ๒๕๕๐ เป็นผู้ช่วยผู้จัดการฝ่ายบริหาร โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มจร
พ.ศ. ๒๕๕๐ – ปัจจุบัน เป็นอาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มจร
พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๔ เป็นผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ จังหวัดชลบุรี
พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๐ เป็น ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ
พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้รับการแต่งตั้งเป็น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มจร
พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้รับการแต่งตั้งเป็น ผู้อำนวยการกองกิจการพิเศษ (รท.) มจร
พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้รับการแต่งตั้งเป็น เลขาธิการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชารัฐศาสตร์ มจร

ส่วนที่ ๔ ผลงานทางวิชาการ(งานวิจัย / บทความทางวิชาการ/หนังสือ /ตำรา)

๔.๑ งานวิจัยและบทความวิจัย

ยุทธนา ปราณีต. (๒๕๖๐). ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (รายงานการวิจัย)

ยุทธนา ปราณีต. (๒๕๖๓). นวัตกรรมรักษถิ่น : การสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น (รายงานการวิจัย)

ยุทธนา ปราณีต. และคณะ (๒๕๖๓). การส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมืองตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (รายงานการวิจัย)

ยุทธนา ปราณีต. ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ ๒๕๖๐ : ๑๖๙-๑๘๒.

ยุทธนา ปราณีต และคณะ. การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีตามหลักพุทธธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ ๒๕๖๐ : ๑-๑๔.

ยุทธนา ปราณีต และคณะ. การเตรียมความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อป้องกันสถานการณ์อุทกภัยในเขตพื้นที่ลุ่มแม่น้ำบางปะกง. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ ๒๕๖๐ : ๒๒๙-๒๓๘.

ยุทธนา ปราณีต และคณะ. กลยุทธ์การสร้างความร่วมมือของภาคประชาชนกับตำรวจในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ ๒๕๖๑ : ๖๔-๗๕.

ยุทธนา ปราณีต และคณะ. พฤติกรรมทางการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในตำบลไทยवास อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ ๒๕๖๓ : ๑๒๙-๑๓๙.

๔.๒ บทความทางวิชาการ

Yuttana Praneet and other. “ Thai Political Culture And Buddhism Approach to Democracy Development”. Journal of MCU Social Sciences Review Vol.7 No.2 (Special Issue) April - Jun 2018, pp. 395-410

ยุทธนา ปราณีต. “ขบวนการทางการเมือง : แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตย”. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓. เรื่อง “นวัตกรรมทางการเมืองปกครองและทางการบริหารจัดการในยุคไทยแลนด์ ๔.๐”. ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๒, หน้า ๓๑๗-๓๓๒

ยุทธนา ปราณีต และคณะ. **อำนาจอธิปไตยกับแนวคิดว่าด้วยเจ้าของอำนาจและการแสดงออกของประชาชน**. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ ๒๕๖๓ : ๓๐๔-๓๑๔.

๔.๓ หนังสือ/ตำรา

ยุทธนา ปราณีต, “**เครื่องมือทางการจัดการ**” ใน พื้นฐานทางการจัดการ, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕, จำนวน ๑๘๖ หน้า.

ยุทธนา ปราณีต, “**การจัดโครงสร้างองค์การ**” ใน ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕, จำนวน ๒๒๑ หน้า

ยุทธนา ปราณีต, “**สถาบันพระมหากษัตริย์**” ใน การเมืองกับการปกครองของไทย, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙, จำนวน ๓๑๖ หน้า

ยุทธนา ปราณีต, **การวิเคราะห์การเมืองการปกครองของไทย**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐, จำนวน ๒๑๔ หน้า

๕. เครื่องราชอิสริยาภรณ์

พ.ศ. ๒๕๕๘ จัตุรตถาภรณ์ช้างเผือก (จ.ช)

พ.ศ. ๒๕๖๕ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย (ต.ม.)

โทร. ๐๖๕-๘๖๘-๘๘๕๕